

T.C.

UFUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA EKSEN TARTIŞMALARI:
AVRASYACILIK DÜŞÜNCESİNİN TÜRK DIŞ
POLİTİKASINA ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUHAMMED EMRE ÇAYIR

TEZ DANIŞMANI

PROF.DR. CELALEDDİN SENCER İMER

Ankara, 2020

T.C.

UFUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA EKSEN TARTIŞMALARI:
AVRASYACILIK DÜŞÜNCESİNİN TÜRK DIŞ
POLİTİKASI'NA ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUHAMMED EMRE ÇAYIR

TEZ DANIŞMANI

PROF.DR. CELALEDDİN SENCER İMER

Ankara, 2020

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

† Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

27.08.2020

MUHAMMED EMRE ÇAYIR

ÖZET

ÇAYIR, Muhammed Emre. Türk Dış Politikasında Eksen Tartışmaları: Avrasyacılık Düşüncesinin Türk Dış Politikasına Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2020

Bu çalışmanın amacı Avrasyacılık düşüncesinin, Avrasya jeopolitiğinin en önemli unsurlarından bir tanesi olan Türkiye'nin dış politika tercihlerinde yaptığı etkiyi analiz etmektir. Avrasyacılığın tarihi, ideolojik, coğrafi ve sosyokültürel altyapısı incelenirken, politik tercihlere olan etkisi Avrasyacılığın doğduğu topraklar olan Rusya ve Türkiye örnekleri üzerinden değerlendirilmiştir.

Eksen tartışmalarını sürdürürken kaçınılmaz olarak Türkiye'nin süregelen dış politika tercihleri ve dış politika eksenleri irdelenmiştir. Türk Dış Politikasının ana eksenleri olan statükocu ve batıcı yaklaşımların dış politik tercihlere olumlu ve olumsuz katkıları sorgulanmıştır. Avrasya bölgesinde jeopolitik ve jeostratejik gereklilikler üzerinde durulmuştur. Bu çalışma esnasında Avrasya Jeopolitiği bütün detaylarıyla incelenmiştir. Türk Dış Politikasında neden yeni bir eksen ihtiyacı olduğunu kavramak için Türkiye'nin Avrasya Jeopolitiği değerlendirilmiştir.

Avrasyacılığın teoriden pratiğe izlemek için son dönemin en önemli fenomeni Alexander Dugin'in görüşleri masaya yatırılmıştır. Vladimir Putin'in Avrasyacılığı, Rus Dış Politikasında Avrasyacı örnekler çalışılmıştır. Rusya-Türkiye ilişkilerinde SU-24 uçak krizi ve 15 Temmuz sonrası yakınlaşmaların Avrasyacı düşünceyle bağlantıları sorgulanmıştır. Putin- Erdoğan ilişkileri, S-400 alım süreci, Suriye savaşı örneklerinde görüldüğü gibi bölgesel sorunlara bölgesel aktörlerin çözüm arayışları Avrasyacılık üzerinden okunmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın “Sonuç” bölümünde de görüleceği üzere, Avrasyacılık düşüncesi, Türk Dış Politikası için önemli bir seçenektir. Son dönemde batıyla, özellikle ABD ile ciddi sorunlar yaşayan, Avrupa Birliği üyelik süreci durma noktasına gelen Türkiye'nin, bölgesel ve küresel krizlerde çıkarları için Avrasya aktörleriyle birlikte hareket etmesinin gereği üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Avrasyacılık, Dış Politika, Jeopolitik, Türkiye, SSCB, Avrasya, Eksen Kayması

ABSTRACT

Çayır, Muhammed Emre, A Debate over Shift of Axis in Turkish Foreign Policy: The Impact of Euroasianism to Turkish Foreign Policy, Masters Thesis, Ankara, 2020.

The aim of this study is to analyze the impact of Euroasianism over Turkish foreign policy instruments. In this study, while the historical background of Euroasianism is taken in the hand in parallel with its sociocultural, ideologic and geographical dimensions. Furthermore, its effect to political preferences illustrated from Russian and Turkish oriented examples where the ideology of Euroasianism has emerged.

Inextricably, while Turkish foreign policy has been demonstrating a slide swift, its decision making progress is evaluated. Also, The positive and negative contributions of Status Quoist and Westernist approaches, which are the main axes of Turkish Foreign Policy, to foreign policy preferences have been questioned. Geopolitical and geostrategic requirements in the Eurasia region are emphasized. During this study, Eurasian Geopolitics has been studied in detail. Moreover, in order to comprehend why Turkey needs to figure out new strategic objectives, the Turkish approachment toward Euroasianism is evaluated.

In order to comprehend the Eurasianism from theory to practice, the views of Alexander Dugin, the most important phenomenon of the last period, were discussed. Besides, Vladimir Putin's Eurasianism, Eurasian examples in Russian Foreign Policy have been studied. Also, the impact of Euroasianist approach to Russian-Turkish relations is evaluated in parallel with SU-24 crisis and 15 July coup attempt. Putin-Erdogan relations, the S-400 procurement process, the Syrian war and regional actors are aimed to be brought into light in an obvious way by taking Eurasianism into consideration with various dimensions.

As can be seen in the "Conclusion" section of the study, the idea of Eurasianism is a crucial option for Turkish Foreign Policy. In the following years Turkey has been struggling with western actors such as US and EU in the

political field. The suspension of Turkish accession to EU can be demonstrated as an important example to this. Therefore, in order to preserve the national benefits at the abroad, it can be put forward as a requirement for Turkey to move along Euroasianist actors in the international field.

Keywords: Eurasianism, Foreign Policy, Geopolitics, Turkey, SSCB, Eurasia, A Shift of Axis

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

AET : Avrupa Ekonomik Topluluğu

AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi

BDT: Birleşik Devletler Topluluğu

BM: Birleşmiş Milletler

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

CIA: Amerikan Merkezî İstihbarat Teşkilatı

COMECON: Sosyalist Ülkeler Birliği

DPİ: Rus Devlet Politik İdaresi

FETÖ: Fetullahçı Terör Örgütü

KGB: Rus Devlet Güvenlik Komitesi

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

NATO: Kuzey Atlantik Paktı

RF: Rusya Federasyonu

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

ŞİÖ: Şangay İşbirliği Örgütü

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TDP: Türk Dış Politikası

TC: Türkiye Cumhuriyeti Devleti

TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamda bana katkı sağlayan değerli danışmanım Prof.Dr.Sencer İmer'e, yüksek lisans eğitimim boyunca desteğini esirgemeyen tüm hocalarıma, tez hazırlık sürecinde bana büyük destekleri ve teşvikleri olan pandemi dolayısıyla hayatını kaybeden dedem Mustafa Göksu'ya, çalışmam boyunca desteğini esirgemeyen canım eşime, anneme, babama, kardeşime, anneanneme, ilgimi esirgemek zorunda kaldığım kızıma ve bütün aileme teşekkürü bir borç bilirim.

ÖNSÖZ

Türk Dış Politikasının ideolojik eğilimleri, konjoktürel politik tercihlerdeki değişimler birçok kez tartışılmıştır. Bütün bu değişim ve tercihlerin üzerinde olan Türk Dış Politikasının ana omurgasını oluşturan eksen tartışmaları ise ancak son dönemde akademik çalışmalarda yer bulmaya başlamıştır. Bu çalışmada Türk Dış Politikasında süreklilik unsuru olmuş ana eksenler ve Avrasyacılık ideolojisi etkisiyle oluşan yeni politik eksenin varlığı, bölgesel ve küresel ölçekte Türk Dış Politikasına etkisi tartışılmaya açılmıştır. Çalışma başlangıcında beni bu çalışmaya teşvik eden ancak ömrü vefa etmeyen Prof.Dr. Oya Akgönenç hocama, tez danışmanlığımı yürüten ve her türlü desteği benden esirgemeyen Prof.Dr. Celaleddin Sencer İmer hocama, yüksek lisans eğitimim boyunca bana çok şey katan kıymetli bölüm hocalarıma ve Sosyal Bilimler Enstitüsü personeline teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
KISALTMALAR.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1.....	3
TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NIN ANA EKSENLERİ.....	3
1.1.STATÜKOCULUK.....	3
1.2.BATICILIK.....	4
BÖLÜM 2.....	
AVRASYA JEOPOLİTİĞİ VE TÜRKİYE'NİN KONUMU.....	
2.1.AVRASYA JEOPOLİTİĞİ.....	8
2.2.TÜRKİYE'NİN AVRASYA JEOPOLİTİĞİ.....	13
BÖLÜM 3.....	
AVRASYACILIK DÜŞÜNCESİNİN TAHLİLİ.....	
3.1.AVRASYACILIĞIN TARİHİ VE İDEOLOJİK ARKAPLANI.....	16
3.2.KLASİK AVRASYACILIK.....	26

3.3.NEO (YENİ) AVRASYACILIK.....	32
3.4.ALEXANDER DUGİN VE AVRASYACILIK.....	43
3.5.VLADİMİR PUTİN VE AVRASYACILIK.....	51
BÖLÜM 4.....	
TÜRK AVRASYACILIĞI VE TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NDA EKSEN TARTIŞMALARI.....	
4.1.TÜRK AVRASYACILIĞI.....	55
4.2.TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA EKSEN TARTIŞMALARI: AVRASYACILIK ETKİLERİ	
4.2.1. TÜRKİYE-RUSYA İLİŞKİLERİ VE SU-24 UÇAK KRİZİ.....	60
4.2.2.RUSYA İLE S-400 TİCARETİ.....	63
4.2.3.SURİYE SAVAŞINDA BÖLGESEL ÇÖZÜM ARAYIŞLARI: ASTANA- SOÇİ SÜREÇLERİ.....	65
5.SONUÇ.....	68
6.KAYNAKÇA.....	73

GİRİŞ

Soğuk Savaş döneminin Sovyetlerin dağılmasıyla sonuçlanması yeni bir dünya düzeni kurulmasına neden olmuştur. Doğu ve Batı blokları üzerine kurulu bu çift kutuplu sistemin yıkılmasının ardından doğan ABD hegemonyası küreselleşmenin etkisiyle geniş bir etki alanına sahip olmuştur. Rusya Federasyonu'nda kaybedilen bu etki alanını yeniden kazandırmak için Sovyetler döneminde filizlenen Avrasyacılık düşüncesini destekler nitelikte, Avrasya jeopolitiğine ideolojik, tarihsel bir çok anlam yükleyerek Avrasyacılık kavramı konusunda çalışmalar yürütülmüştür. Özellikle Putin'in iktidara gelmesiyle konjonktürün de kendisine verdiği imkânlarla bölgesel ve küresel bir güç olmak isteyen Rusya Federasyonu Avrasyacılık düşüncesini politik bir araç olarak kullanmıştır.

Jeopolitik tanımıyla Avrasya; Avrupa ve Asya kıtalarının coğrafi birlikteliği kavramsallaştırmasından daha çok Doğu ile Batı'nın tarihi politik ve askeri mücadelelerinin yaşandığı bir alanı ifade etmektedir. (Yılmaz S. , 2015, s. 112)

Coğrafi olarak ise Avrasya, Avrupa ve Asya anakaralarının tamamını kapsayan 53 milyon kilometrekarelik alana sahip, dünya nüfusunun %60'lık kısmına yaşam olanağı sağlayan bir bölgedir. Avrasya denildiğinde günümüzde daha çok Kafkasya'nın batısından Çin'e kadar uzanan ve Rusya Federasyonu, Belarus, Ukrayna, Ermenistan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Azerbaycan'ı kapsayan coğrafi bölge anlaşılmaktadır. (Armağan, 2011, s. 2)

Avrasya; tarih boyunca büyük güç mücadelelere sahne olan jeostratejik bir bölgeyi ifade etmektedir. Dolayısıyla bu coğrafyada söz sahibi olmak küresel ve bölgesel bir güç olmak için önemlidir. Literatüre Alexander Von Humboldt tarafından kazandırılan Avrasya kavramı, Mackinder'in Kara Hâkimiyeti Teorisi ile öne çıkmıştır. Bu teori soğuk savaş döneminde Hitler tarafından da benimsenmiştir. Hitlerin bölgeye olan özel ilgisi Avrasya'yı Soğuk Savaş döneminde yalnızlığa sevk etmiştir. (Aktaş, 2013, s. 26)

Türk Dış Politikasında NATO üyeliği dolayısıyla Atlantikçi yaklaşım her zaman ön planda olmuş, bu sebeple Avrasyacı yaklaşım ancak bir denge unsuru olarak görülmüştür. Bu noktada hem batıcı hem statükocu bir yaklaşımdan söz etmek mümkündür. Statik düzenin ana unsuru olan Batı hiç değişmediğinden statükocu politika ile batıcı politika çoğu zaman aynı şeyi ifade eder. (Oran, 2013, s. 49) Türkiye coğrafi konumu gereği Avrasya'nın en önemli ülkelerinden biridir. Dolayısıyla Avrasya jeopolitiğiyle ilgilenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada Avrasyacılığın Türk Dış Politikasına etkileri bazı sorular üzerinden tartışmaya açılacaktır.

Çalışmada Avrasya jeopolitiği ve Türkiye'nin konumu konjonktürel yaklaşımların ötesinde realist bakış açısıyla irdelenecek, Türk Dış Politikasında Avrasya eksenini tartışmaya açılacaktır. Bunun yanında bir ideoloji olarak "Avrasyacılık" incelenecek olumlu ve olumsuz bütün yönleriyle Türk Dış Politikasında uygulanabilirliği sorgulanacaktır. Bir jeopolitik kuramcı olarak Alexander Dugin'in Avrasyacılık ile ilgili düşünceleri, araştırmaları, analizleri incelenecek Türkiye ile ilgili görüşleri saptanacaktır.

Türk Avrasyacılığı Türkiye'nin Avrasya'yı batıcı statükoyu dengeleme aracı olarak mı kullanacaktır? Türkiye'de batıcı olduğu kadar Avrasyacı bir dış politika izlemek mümkün müdür? Davutoğlu hükümetleri sonrası dönemde Türk Dış Politikası ana eksenlerden kayma yaşayıp Avrasyacılığı yeni bir eksen olarak değerlendirmiş midir? Bütün bu sorulara bu çalışmada cevap aranacaktır.

Rusya devlet başkanı Vladimir Putin'in Avrasyacı uygulamaları, Avrasyacılıkla ilgili düşünceleri ortaya konacaktır. Rusya ve Türkiye'nin bölgesel ve küresel ölçekte ortak projeleri, stratejileri değerlendirilecek, Türkiye'nin Avrasya eksenine yöneliminin kalıcı bir etki oluşturup oluşturmayacağı araştırılacaktır. Suriye Savaşı özelinde bölgesel sorunlara bölgesel çözüm arayışları, Astana ve Soçi mutabakat süreçleri üzerinden Rusya-İran-Türkiye üçgeninde Avrasyacılığın geleceği tartışılacaktır. Bu tartışmayla Avrasyacılığın pratikte nasıl karşılık bulduğu saptanacaktır.

1. TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NIN ANA EKSENLERİ

Türk Dış Politika ekseninde süreklilik ve değişim tartışmaları uzun süre devam etmiştir. Birçok literatürde Türk Dış Politikasının ideolojik ve tarihsel arka planı gereği değişimi önceleyen reformist refleksler ifade edilse de ana eksenler süreklilik göstermiştir. Bu bölümde süreklilik gösteren eksenler incelenecektir.

1.1. STATÜKOCULUK

Mevcut uluslararası düzeni bozmama ve bu yönde politika yürütme anlamına gelen statükoculuk kelime kökeni bakımından Latince “status quo” yani kurulu düzen anlamına gelmektedir. Türk Dış Politikası için Mevcut sınırları değiştirmeden dış azınlıklarla ilgili olarak irredantizm politikası gütmek anlamında tercih edilmiştir. (Oran, 2013, s. 46-47)

Var olan durumu devam ettirme, irredantist (yayılmacı) politikalar uygulamama manasındaki Statükoculuk politikası, Lozan Anlaşmasından sonra ve kısmen 1945'ten sonra sürekli olarak Türk Dış Politikasında uygulanagelmıştır. Batıcılık ile birlikte süreklilik arz eden ilkelerden biridir. Var olan dengeleri sürdürmek, var olan sınırları muhafaza etmek anlamında, Türkiye’de değişmesi asla mümkün olmayan bu ilke, dış politikanın değişmez prensiplerindendir. Türk Dış Politikasının statükoyu koruyacağı, yayılmacı bir anlayışta olmayacağını garanti kurucu kadronun lideri Mustafa Kemal tarafından; “yurtta sulh cihanda sulh” sözüyle verilmiştir. Bunun en önemli nedeninin Kurtuluş Savaşı sonrası toparlanma ihtiyacı olan ve bir kuruluş süreci içerisine Türkiye’nin tehdit edilmedikçe dışa açılma, fetih politikası uygulama gibi bir amacının olmaması olduğu söylenebilir. (Tuncay 2011, ss.23-25)

Bu politikanın Mustafa Kemal Atatürk tarafından deklarasyonu 1 Aralık 1921’de yani Kurtuluş Savaşı devam ederken yaptığı meclis söylevinde yapılmıştır.

“Efendiler,(...) büyük hayaller peşinden koşan insanlar değiliz. Büyük hayaller peşinde koşmak yüzünden bütün dünyanın garazını bu milletin üzerine celbettik. Biz Panislamizm yapmadık. Belki ‘yapıyoruz, yapacağız’ dedik. Panturanizm yapmadık. Belki ‘Yaparız, yapıyoruz, yapacağız’ dedik, yine öldürelim dediler. Biz böyle yapmadığımız yapamadığımız kavramlar üzerinden koşarak düşman çoğaltmak yerine haddimizi bilelim. Biz hayat ve istiklal isteyen milletiz. Ancak bunun için hayatımızı harcarız. (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 2006 , s. 201) Bu söylevden itibaren mevcudiyeti korumak, istiklal ve istikbal mücadelesi devlet politikası

haline geldi. Atatürk'ün Statükoculuğu ile ABD'nin izolasyonizm politikası arasında ciddi benzerlikler vardır. İki devlet de aynı dönemde yayılmacılığı değil ulus-devlet kavramını güçlendirmek üzere mevcut sınırlarda güç kazanma yoluna seçmiştir. Bu politikanın başarıyla neticelendiğini ve bu kazanımda Mustafa Kemal'in etkisini ortaya koymak gerekir. Hitler ile Mussolini'nin aksine Türk lider potansiyelinin farkındaydı ve Nazilik ile faşistliğin Dünyada kaybettiği bir dönemde Kemalizm'in hedeflerine ulaşarak ilerlemesinin nedeni buydu. Amacı fethetmek değil ulus-devleti güçlendirmektir. (Oran, 2013, s. 48)

Statükoculuğun bir diğer anlamı da mevcut dengeleri sürdürmek olmuştur. Bunu bir tür dengecilik olarak ifade etmek de mümkündür. Lakin ana hedef statükoyu korumak olduğundan ayrı bir başlık açmaya lüzum görülmemiştir. Türkiye Batı karşıtı ülkeler ile Batı arasında olduğu gibi Batı içerisindeki ülkeler arasında da bir denge politikası izlemiştir. Büyük bir dünya savaşının ardından bağımsızlık mücadelesi olan Kurtuluş Savaşı'nda galip gelmesine rağmen Türkiye Cumhuriyeti, mevcut statükoyu tartışmaya açmadan kapitalist batılı küresel sisteme dâhil olmuştur. Bin yılı aşkın devlet tecrübesine sahip Türkiye, terazinin bir kefesinde de Sovyetler olduğunu bildiğinden, Sovyetler Birliği ile de iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır. (Kaya, 2015, s. 78-82)

Türkiye her ne kadar batı ile batı karşıtları arasında denge kurmaya çalıştıysa da batıcı refleksler ve batının uluslararası politikada zaman içerisinde hızla büyük bir başatlık kazanması sebebiyle (özellikle soğuk savaş sonrasında) kolay sonuç elde edememiş geçiş süreçleri sancılı olmuştur. 1923-39, 1939-45, 1960-80 dönemlerinde SSCB'den bir denge unsuru olarak faydalanmıştır. Yine batının kendi içerisindeki dengesi yaklaşım 1919-23, 1923-39, 1939-45 dönemlerinde Avrupa içi dengeler üzerinde tercih edilmiş ve başarılı olmuştur. (Oran, 2013, s. 49) ABD ve Avrupa arasındaki denge ise Avrupa'nın savaşlarda çok fazla yıpranması nedeniyle gerçekleştirilememiştir. ABD bu dönemde hegemon güç olmayı başardı. Bütün bu dengelerin başarıyla uygulandığı dönemde statükocu politika başarıyla uygulanmış, dengelerin kurulamadığı durumlarda başarısızlık gözlemlenmiştir. Bu çalışmada sorgulanacak hususlardan bir tanesi de Sovyetlerin bir ürünü olan Avrasyacı yaklaşımın bir denge unsuru olarak kullanılıp kullanılmadığıdır.

1.2. BATICILIK

Teorik ve Felsefi altyapı açısından genelde Türk Devlet anlayışı ve özelde Türk Dış Politikası Batılı değerler ve ilkelere göre, yani modernleşme, ulus-devlet ve egemenlik gibi ilkeler çerçevesinde şekillenmiştir.

Bu bağlamda en önemli özelliği Türk Dış Politikasının başından itibaren Realist teoriye uygun bir şekilde yapılmış ve uygulanmış olmasıdır. (Gözen, 2010, s. 22) Türk toplumunda 20. yüzyılda başlayan batıya açılma ve Batılılaşma, Atatürk'ün çizdiği çerçeve ile birlikte yeni Cumhuriyetin de kabul ettiği ilkelerden biri olmuştur. Cumhuriyetin kurucusu Türk devletinin bilimde ve devlet yönetiminde güzel sanatlarda ekonomik hayatta tarımda ticarete kara deniz ve hava ulaşımında dünya üzerinde en ileride bulunan Batı uygarlığına katılmamasının bu uygarlığın altında ezilmesine yol açacağına dikkat çekmiştir. Atatürk 29 Ekim 1923'te Fransız bir yazara verdiği demeçte;

“ Kabul etmelisiniz ki doğuda yaşamayı seçmeye mecbur olduğunuz için ırkımızın beşiği ile ilgili olması nedeniyle mümkün olduğu kadar yakın batıyı yerleşim yeri seçtik. Fakat vücutlarımız doğudaysa fikirlerimiz batıya yönelik kalmıştır. Memleketimizi asrileştirmek istiyoruz. Bütün çalışmamız Türkiye’de asri binaenaleyh batılı bir hükümet vücuda getirmektir. Medeniyete girmek arzu edip de Batıya yönelmemiş millet hangisidir?”

Genç Türkiye Cumhuriyeti bu konuda geçmişte yapılan hataya düşmemiş Türk Dış Politikasında politikalarını batıya dönük olarak belirlemiştir. (Karluk, 2013, s. 2) Cumhuriyetin banisi Atatürk tarafından benimsenen Batılılaşma; kurucu iradenin en önemli hedefi olmuş, “muasır medeniyetler seviyesine çıkmak” şeklinde kalıplaştırılmıştır. Türk devletinin ve Türk milletinin çağdaş Batı standartlarını ve değerlerini hak ettiğini savunan Atatürk “muasır medeniyetler seviyesine çıkmayı şu iki temele dayandırmaktadır. Birincisi; Osmanlı Devleti’nin büyük çabalara rağmen Türk Milletinin arzusu olan modernleşme olgusunu gerçekleştirememiş olmasıdır. Fransız ihtilalinden sonra Avrupa ve ABD’de yaşanan modernleşme hareketleri, batı toplumlarının ekonomik, siyasi, askeri ve sosyo-kültürel anlamda Osmanlı Devleti’nin önüne geçmesine neden olmuştur. Bu sebeple özellikle 19. yüzyıldan itibaren Batı bir cazibe merkezi haline gelmiştir. İkincisi ise, savaştan çıkan Türk Devleti’nin uluslararası sistemdeki statükoyu muhafaza etme zorunluluğudur. Uzun süren savaşlar nedeniyle sanayisini, ekonomisini, askeri teknolojisini, maliyesini, ticaretini Avrupa’ya bağımlı olarak sürdüren Osmanlı Devleti bu bağlamda

Türkiye'ye olumsuz bir miras bırakmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla bağımsızlık fiilen ilan edilse de siyaseten bağımlılık tamamen bitmemiştir. (Gözen , 2009, s. 47)

Kurtuluş Savaşı'nı Batılı devletlere karşı veren Türkiye'nin batıcılığı temel dış politika prensibi olarak kabul etmesi yadsınabilir. Fakat Batı; altyapısı açısından kapitalizmi; üstyapısı açısından da, iman yerine rasyonelliği (insan aklını) üstün sayan bir uygarlık biçimidir. Bu durum esasen batıya ve batıcılığa coğrafyanın üzerinde jeopolitik bir anlam yüklemektedir. (Oran, 2013, s. 50)

Kemalist dünya görüşü, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu iradesinin hedefleriyle özdeşleşmiştir. Türk Dış Politikasındaki batıcılık ilkesi de Kemalist düşüncenin bir sonucudur. Devletin kurucu iradesinin düşünce dünyası, milli birlikteliği tesis etme üzerine oluşturulmuştur. Milli birlikteliği tehdit eden her türlü etnik ayaklanma, Kemalizm'in laiklik ilkesi karşısındaki görüşler, Komünizm tehlikesi gibi büyük sorunlar kurucu iradenin dünya görüşüne başvurarak çözüme kavuşturulmuştur. Kurucu irade ve batıcı karakteri Türkiye'nin sigortası olarak görülmüştür.

Türkiye'nin dış politikasının son yarım asrına damga vuran AB üyelik sürecini de bu perspektiften değerlendirebiliriz. Türkiye, ekonomik ve mali sebeplerden daha çok muasır medeniyetler konusunda Kemalizm'in koyduğu hedefler çerçevesinde saygın batılı demokratik devletler arasında yer almayı istemektedir.

Milliyetçilik, laiklik, cumhuriyetçilik gibi Kemalizm ideolojisinin olmazsa olmaz ilkeleri Türk Dış Politikasına batıcı bir kimlik kazandırmıştır. Bu ilkelerin her biri batıcı değerleri Türk yurdunda egemen kılmayı amaçlar. Mustafa Kemal, batıyı salt bir coğrafya olarak değerlendirmez. 19.yüzyıldan itibaren egemen medeniyet olarak değerlendirir. Bu egemen medeniyet karşısında terakkiyi sağlamak ve Türkiye'nin egemenliğini korumanın ancak batıcı ve batının kurduğu uluslararası sisteme entegre bir dış politikayla mümkündür. (Kaya, 2015) Batıcılık ilkesinin en somut amacı batılı devletler sistemine entegrasyondur. Kültür ve medeniyet açısından batılılaşma- modernleşme gibi kavramları ifade etse de dış politika açısından değerlendirildiğinde batı kurumsal yapılarına entegre olma, batı hukukuna riayet gibi prensipler üzerine inşa edilmiştir. (Erol & Ozan, 2011, s. 25)

Batı dünyasıyla eşdeğer bir konuma gelmek isteyen ve batılıların saygı duydukları bir ülke olmayı amaçlayan modern Türkiye, dış politikasını bu yönde şekillendirmeye çalışmıştır. Batı kurumsal yapılarına entegre olmak isteyen Türkiye, çok partili hayata geçişin yaşanmasının ardından Demokrat Parti iktidarında 1952 yılında NATO ittifakına üye olmuş ve 1963'te Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile Ankara Anlaşması'nı imzalamıştır. O zamanki adı AET olan AB ile üyelik süreci de böylelikle başlamıştır. Kurucu iradenin gerçekleştiremediği hedefleri farklı siyasi görüşteki bir partinin gerçekleştirmesi, batıcılığın bir devlet politikasına dönüştüğünü ve elli yılı aşkın süredir devlet politikası olarak uygulanageldiğinin ispatı niteliğindedir. (Kaya, 2015)

Batılılaşma ilkesi ışığında, Türk diplomat ve politikacılar uzun yıllar Arap devletleriyle ve Ortadoğu problemleriyle mesafeli olmuşlardır. İslâm dini, Osmanlı mirası gibi bir çok ortak politik alana sahip olmamıza rağmen bu coğrafyayla sınırlı ilişkiler kurulmuştur. (Efegil, 2010, s. 105) Türk Dış Politikasının batıcı karakteristiğinin, Türkiye'nin batılı kimliğini inşa sürecinin AKP iktidarı sonrası dönemde de varlığını sürdürmekle birlikte Atatürk döneminden farklı bir biçimde ele alındığı göze çarpmaktadır. Bu doğrultuda, Türkiye'nin ve Türk milletinin tarihini inkâr etmesi anlamına gelen Doğulu kimliğini inkârının Batılı kimliğine meşruiyet kazandıracağı inancı terk edilerek Türkiye'nin Doğu ile ilişkilerinin güçlendirilmesi halinde Batı'daki yerinin ve Batılı kimliğinin kabullenilmesinin daha olası olduğu, bu stratejinin Türkiye'nin çıkarlarına daha uygun olacağı düşünülmüştür.. Böylelikle, Türkiye'nin başta Ortadoğu olmak üzere Batı dışı bölgelere yönelik politikaları, Batı'ya alternatif olmak yerine Batı ile ilişkilerini tamamlayan ve çok boyutluluğu sağlayan bir unsur olarak öne çıkmaya başlamıştır. AB ve ABD ile ilişkiler ise Türkiye'nin Batılı kimliğini onaylatmanın bir aracı olarak değil, küreselleşme sürecinde kurumsal güçlüklerle baş etme noktasında bir çözüm yolu olarak görülmektedir. (Kaya, 2015)

Türk Dış Politikasında bir süreklilik unsuru olarak Batıcılık ilkesinin bir tercihten çok çağın ve konjonktürün gereği olarak bir zorunluluk olarak uygulandığı söylenebilir. Bugünün konjonktüründe çok kutuplu dünya sisteminde çok boyutlu politikalardan bir tanesi olması gereklidir. Fakat tek başına batıcı politikalar uygulamak batıcılığı statükoya eş değer bir formata dönüştürmektedir. Batılı değerler üzerine kurulu uluslararası sistemin de statükoya dönüşmemek için

güncellenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda bir alternatif olarak Avrasyacılık çok boyutlu politika düzenlemek durumunda olan politika yapıcıların önemli bir seçeneği olabilecektir.

2. AVRASYA JEOPOLİTİĞİ VE TÜRKİYE’NİN KONUMU

2.1. AVRASYA JEOPOLİTİĞİ

Avrasya kavramı Avrupa ve Asya kıtalarının tamamını kapsayan bölgeyi ifade etmek için kullanılmıştır. SSCB’nin dağılmasıyla beraber bölgede yeni bir güç merkezi arayışı ortaya çıkmıştır.

İlk defa Alexander Humboldt tarafından dünya literatürüne kazandırılan Avrasya kavramı coğrafi olarak Asya ve Avrupa’nın tamamını tanımlamanın yanı sıra jeopolitik olarak da bölgenin tarihsel ve sosyo-kültürel yapısını ele alarak politik bir ideolojiyi ifade etmeye başlamıştır. (Altun, 2018)

Prusyalı doğa-bilimci Humboldt ’un terminolojiye kazandırdığı Avrasya kavramını Viyanalı jeolog Eduard Suess de milyonlarca yıl öncesinde dünya yüzeyindeki kara parçalarından birinin ismi olarak uygun görmüştür. Suess’e göre, dünyanın ilk kurulduğunda iki ana kara parçası vardı: L’Avrasya ve Gondvana. Bunların arasında ise Tetis Denizi bulunmaktaydı.

“Avrasya” kavramının günümüzdeki kullanımı ve tarih boyunca ifade ettiği tarihi, coğrafi, politik ve sosyo-kültürel birlikteliğin özü ve özgünlüğü Avrasya’nın doğasında mülhemdir. Avrasyacı düşünür Orlova’ya göre” *birliğin ortaya çıkmasını belirleyen Avrasya’nın doğasıdır, orman ve step Landschaftı’nın uyumudur. Bu Landschaft’larda ikamet eden halkların değişik türdeki ticaretleri, ticari değiş-tokuş, ortak toprakların savunma ve düzenleme gerekliliği, sürekli temas ve etkileşimin ön koşullarıdır.*” (aktaran Musaoğlu, 2008, s. 61)

Günümüzde coğrafyacıların varlığını kabul etmemelerine karşın Avrasya kıtası kavramı batılı bilim adamları tarafından kullanılmaktadır. Avrupalılar, doğal sınırlarıyla birbirlerinden ayrılmayan Avrupa ve Asya’yı birbirinden ayırmaya çalışmışlardır. Sınır olarak da Ural Dağları belirlenmiştir. Bu belirlemeyi ortaya koyan ilk düşünür İsveçli Philip Johann von Strahlenberg’dir. Ona göre Avrupa ve Asya kıtalarının jeopolitik ayrımı Ural Dağları vasıtasıyla yapılabilecektir. Dolayısıyla Avrasya genel olarak Ural dağları merkezli, onun

doğusu ve batısına doğru olan geçiş bölgelerini içeren bir mevkiidir. (İşyar, 2018, s. 1-2)

Avrasya jeopolitiği konusunda en önemli isimlerden birisi olan Zbigniew Brezinski Avrasya'yı dünyanın yönetilmesi en zor coğrafyası olarak tanımlamıştır. Polonya asıllı Amerikalı yazar Brezinski 'ye göre; ABD'yi dünyada tehdit edebilecek tek güç Avrasya'dır. Avrasya'yı hiçbir güç tek başına yönetemez. Alexander Dugin için Avrasya en büyük kara coğrafyası, kadim medeniyetlerin beşiği ve bilinen eski dünyanın birikimine sahip olması özellikleriyle bugünün küresel dünyasına meydan okuyacak bir jeopolitik düzlemi temsil etmektedir. (Öztürk , 2015, s. 225)

Fransız yazar Laurelle'ye göre Post-Sovyet dönemde Sovyetlerin boşalttığı coğrafi alanın siyasal geleceğinin belirlemede tarih boyunca bu jeopolitik havzada yaşamış Rus, Türk, Müslüman ve Çin halklarının kaderlerini tayin hakkı belirleyecektir. Laurelle Avrupa ve Asya arasında "Avrasya" diye adlandırılan üçüncü bir kıtanın varlığını varsaymakta ve bu jeopolitik havza uzamında Rus, Türk, Müslüman ve Çin halkları tarafından bir kültür birlikteliği oluşacağını öngörmektedir. (aktaran Musaoğlu, 2008, s. 61)

Avrasya kavramına sadece coğrafi kavramlar açısından bakmak bu kavramın sınırlarını daraltır. Avrasya; bir çok medeniyetin bir arada yaşadığı, Hristiyanlık-Musevilik-İslâm-Şamanizm-Budizm-Taoizm dinlerinin bir arada bulunduğu dünyanın en kalabalık nüfuslu ülkelerinin üzerinde olduğu tarihin en büyük savaşlarının yaşandığı bir coğrafyadır. (Öztürk , 2015, s. 226)

Sosyo-kültürel ve demografik açıdan Avrasya her ülke için ayrı anlamlar, tanımlamalar yapılabilecek bir coğrafyadır.

Brezinski Avrasya'yı; Portekiz'den Bering Boğazı, Letonya'dan Malezya'ya kadar uzanan alanı, dört kritik bölgeye ayırıp incelemiştir. Bu bölgeler; Avrupa, Rusya, Orta Asya ve Doğu Asya'dır. Brezinski Avrasya'da jeostratejik oyuncular ve jeopolitik eksenler üzerinden ülkeleri tanımlamaktadır. Dünya nüfusunun % 75'i Avrasya'da yaşamaktadır. Yer altı zenginlikleri açısından da dünyanın en zengin bölgesini oluşturmaktadır. Avrasya Dünya GSMH'nin % 60 ve bilinen dünya enerji kaynaklarının $\frac{3}{4}$ 'ünü kapsamaktadır. Avrasya jeopolitik konumu gereği dünyanın önemli kara gücüne sahip, tarihi nüfuzu nedeniyle hâkimiyet iddiası taşıyan devletlerini bünyesinde barındırmaktadır. Amerika'dan sonra hegemonya iddiası güden, nükleer silah

barındıran, küresel düzeyde politikalar izleyen, kutup özelliği gösterebilecek ülkeler Avrasya bölgesinde bulunmaktadır. Dünya'nın en önemli kara gücü Rusya, nüfusu ve giderek artan nüfuzuyla Çin, son cihan devleti Osmanlı'nın varisi Türkiye, Avrasya ve cihan hâkimiyeti hedefi taşımaktadır. (Öztürk , 2015, s. 226)

Avrasya büyük bir jeopolitik alanın adıdır. Bir çok farklı tanıma sahip olmasının nedeni uzun bir siyasi geçmişi olması ve Avrasya üzerinde politika üreten ülkelerin dış politik ve jeopolitik amaçlarının örtüşmemesidir.

Avrasya siyasi anlamda dünya hâkimiyetinin belirlendiği bir alandır. Eski dünyanın merkezi olarak görülen coğrafyada tarih boyunca toplumların hâkimiyet mücadelesi devam etmiştir. Tüm büyük dinler ve kadim felsefeler bu bölgede ortaya çıkmıştır. Günümüzde de bir çok büyük devletin hâkimiyet kurmak istedikleri bir bölgedir. Avrasya sadece Rusya, Orta Asya ve Kafkasları içine alan bir bölge değildir. Çin'den Avrupa'ya kadar uzanan bölgeyi de kapsamaktadır. Günümüzde birçok kişi tarafından tanımı yapılırken sosyal, siyasal, ekonomik ve askeri bakış açısı etkin rol üstlenmiştir. Büyük devletler Avrasya için büyük idealler beslemektedir. Avrasya Küçük devletler için ise varlıklarını sürdürebilmek için yaşam alanıdır. (Bahrevskiy & Yılmaz, 2017, s. 17)

Avrasya'nın çok geniş bir coğrafi bölge olması nedeniyle jeopolitik gücün toparlanıp politikaya dönüştürülmesi kolay olmamaktadır. Bununla birlikte Amerikan'ın küresel liderliğine karşı çıkma potansiyeline haiz yegâne bölgedir. Avrasya, üzerinde satranç oynayan küresel aktörler için satranç tahtası konumundadır. Küresel hegemonyası olağan üstü büyümüş olan Amerika'nın çok çeşitli etnografik ve sosyo-kültürel yapısı içeride ve dışarıda her an kontrolü kaybetme potansiyeline sahiptir. Avrasya'da ise çeşitliliğin yönetildiği devletlerin sayısı çok fazladır. Dolayısıyla Avrasya'nın potansiyeli daha kolay kontrol edilebilir. Özellikle bazı devletlerin bu çeşitliliği güçleri sayesinde çok kolay kontrolü, bölgede Amerikan etkisini sınırlandırmaktadır. Avrasya anarşisi dışarıdan herhangi bir ekonomik yahut politik güce boyun eğemeyecek kadar büyük, kalabalık, değişik kültürler içeren ve geçmişten beri hırslı ve enerjik politik yapılara sahip devletlerden oluşmaktadır. Avrasya'nın en önemli jeopolitik çıkarımı ABD'nin süper gücünü engelleyebilecek dünyadaki tek bölge olmasıdır. ABD için de gücünü muhafaza etmek ve Avrasya hâkimiyetini cihan hâkimiyetine

eş değer olarak tanımlayan görüşler sebebiyle Avrasya hayati önem taşımaktadır. (Öztürk , 2015, s. 227)

Rusya’da Avrasya kavramını ilk kez kullanan 1915’te, Rus jeolog V. Semyonov-Tian-Şanski’dir. “Rus Avrasya’sı” kavramını Volga Nehri’nden Yenisey Irmağı’na, kuzeyde Sibirya Arktığıne, güneyde ise Türkistan’a kadar olan coğrafyayı tanımlamak için kullanılmıştır. Şanski’den sonra Avrasya kıtası kavramı da kullanılmaya başlanmıştır. (Külünk, 2017:92)

Jeopolitik biliminde “mekân” kavramı çok önemlidir. Ruslar Avrasya’yı gelişme mekânı olarak tasvir ederler. Klasik Avrasyacıların lideri olarak görülen ideolog Savitskiy Almanların Raum kavramına benzer bir şekilde oluşturduğu mestorazvitye kavramını yaşam alanıyla politik alanı aynı coğrafya üzerinde değerlendirmiştir. Savitskiy bu görüşüyle Avrasya coğrafyasının jeopolitik ve jeostratejik bütün unsurlarını bir bütünsellik içerisinde tanımlamayı başarmıştır. (Cafersoy, 2002, s. 68)

Avrasya bütün büyük devletler için olduğu gibi Rusya için de çok stratejik bir bölgedir. Ruslar Avrasya’yı tarihsel ideolojilerinin en önemli hedefi olan “sıcak denizlere inme” politikasının gerçekleşmesi için mutlaka egemen olmak zorunda oldukları bir bölge olarak görürler.

Ruslar için Avrasya bir doğuculuk ve batıcılık tartışmaları arasında bir çıkış noktası yahut sentez olarak görülmektedir.

Batı bloğunun Rusya için ifade ettiği “oryantal despotizm”, “Asya barbarlığı” gibi kavramların Rusya Avrasya jeopolitiğinde hareket etmeye başladıktan sonra etkisini kaybedeceği öne sürülmüştür.

Rusya içindeki Batıcıların ve Slav Milliyetçilerinin dar jeopolitik kalıplarının dışına çıkıp tarihsel misyonunu üstlenmeyi Avrasya jeopolitiğiyle başarmayı hedeflemişlerdir.

Avrasya için Uluslararası İlişkiler disiplinde bir çok jeopolitik teori geliştirilmiştir. 19.yüzyılın hâkim teorisine göre denizlere hükmeden dünyaya hükmederdi. Çünkü deniz güçlerinin yüksek hareket kabiliyeti mevcuttu. Alfred Thayer Mahan’ın deniz hâkimiyeti teorisine göre ABD tüm dünyada bir küresel deniz gücü olacaktı.

20.yüzyılda ise demiryollarının gelişmesi ile birlikte karasal nakliye daha olanaklı hale geldi. Karasal bölgelere hâkim olan güç denize hâkim olanlara karşı avantajlı konuma geldi. Zira deniz yolu kara etrafını dolaşırken karayoluyla kıta

içinde doğrudan ulaşım sağlanabiliyordu. Bu şartlarda jeopolitisyen Halford Mackinder “kara hâkimiyet” teorisini ortaya attı. En ünlü yapıtı olan “ The Geographical Pivot of History” makalesi 1904 yılında “Kraliyet Coğrafya” dergisinde yayınlanmıştır. (Serbest, 2017, s. 287) Buna göre Afrika, Avrupa ve Asya dünya adasıdır. Bu dünya adasının merkezi Volga ve Uralların arasındaki bölgedir. Bu bölgenin kısa adı Avrasya olarak ifade edilmiştir. Mackinder’in ileri sürdüğü teorisin temeli Orta Asya’ya sahip olan ülke “kalpgâh” denilen merkez bölgesini kontrol eder, burayı kontrol edense dünya adasını ve dünyayı kontrol eder.

Mackinder’in bu görüşü çağında büyük etkiler doğurmuştur. Bu görüşlerden hareket eden Alman jeopolitisyen Karl Haushofer, Hitler’in de hoşuna gidecek bir “Alman Avrasya’sı” belirledi. Almanya’nın dünyaya hükmetmesini sağlayan bu alan bu ülkenin yaşam sahası (lebensraum) olarak anıldı. Bu saha Alman sınırlarından doğuda Ural Dağlarına kadar olacaktı. İkinci Dünya Savaşı’nda yenilen Almanlar bu hedefini gerçekleştiremedi. Tarihin en önemli milletlerinden biri olan Almanların dünya hâkimiyetinin sağlanması için Avrasya Jeopolitiği ’ne strateji üretmek elzemdir. Avrasya Jeopolitiğinin ne kadar önemli olduğu buradan da anlaşılacaktır.

Almanya’nın Avrasya politikalarına karşı İngiltere o dönemde, Almanya ile mücadeleye başlamış, Avrasya politikalarını yeniden düzenleyerek bölgede Alman egemenliğinin sağlanmasına engel olmaya çalışmıştır. Alman jeopolitiğinin de en önemli isimlerinden olan jeopolitik teriminin isim babası İsveçli jeopolitikçi Kjellen, devletlerin hayatta kalmak için tıpkı diğer canlılar gibi mücadele etmeleri gerektiğini ifade etmiştir. Alman jeopolitikçi Ratzel ise devletlerin yeni hareket alanları kazanmadan gelişmesinin ve hayatta kalmasının zorlaşacağı görüşünden hareketle sınırların devletler için önemine vurgu yapmıştır. Sınırların yalnızca güvenliğe değil hareket alanının genişlemesine de hizmet edeceğini söylemiştir. (Bilgiç, 2016, s. 1)

Deniz hâkimiyeti ile dünyada söz sahibi olan ABD karasal gücünü artırmak ve kapitalist sistemin güç merkezi olarak, SSCB karşısında etkinliğini artırmak için Avrasya için kontrol edilmesi gereken bölge tanımlamaları yapmaya başladı. Doğu Yarımkürenin yegâne gücünün SSCB olmasını istemeyen ABD’de Avrasya çalışmaları yoğunlaştırıldı. Mackinder ’den etkilenen bir diğer düşünür

Spykman Avrasya bölgesinde bir kenar-kuşak yani çevreleme stratejisini ortaya koydu. Merkez olarak yine Ural Dağlarının batısında kalan bölge stratejik olarak belirlendi. ABD bu bölgede hâkimiyet kurmayacak lakin bölgeyi çevreleyen alanları kuşatarak hâkimiyet alanında tutacak ve SSCB'nin yayılmasına müsaade etmeyecekti. Çevreleme hattı kuzeybatıda Baltık Denizi'nden başlayıp, aşağıya Doğu Avrupa üzerinden Karadeniz-Akdeniz'e, oradan da, Türkiye, Irak, İran, Pakistan'a ve Afganistan'a ulaşacaktı. Hat burada da kesilmeyerek, Hindistan üzerinden Çin'e, oradan da kuzeydoğuya Kore ve Doğu Sibirya'ya ulaşmalıydı. Yani Sovyetlere yayılma alanı bırakılmamalıydı. Bu teze göre Rimland (kenar-kuşak) bölgesini kontrol eden güç Avrasya'yı ve böylece tüm dünyayı kontrol edebilecekti. (İşyar, 2018, s. 2-4)

Jeopolitik kuramıyla Marksizm birbiriyle temelden çelişen kavramlardır. Marksizm kapitalizme karşı işçilerin yanında gösterdiği duruşla evrensel bir iddiayla hareket ediyordu. Dönemin şartları gereği ağır sanayileşme dönemi sonrası emek sömürüsü, işçi hakları gibi retorikleri benimseyen Marksizm tüm dünyada kapitalizmle mücadeleyi temsil ediyordu. SSCB'nin devlet ideolojisi olarak benimsemesi kapitalizmin lider ülkesi ABD karşısında Sovyet devletini bir kutup ülke haline getirmişti. Jeopolitik kuramı temel itibarıyla devletlerin ana aktör olarak yer aldığı küresel sistemi savunurken Marksizm bunun tam karşısında anarşizm odaklı bir uluslararası düzen vaat etmekteydi. Bütün dünya işçilerinin birleşip var olan düzeni yıkması üzerine kurulu Marksist/Komünist düşünce sisteminin uluslararası egemen görüşlere bakışı jeopolitikçi anlayıştan çok farklıdır. Jeopolitikçi anlayış, mevcut uluslararası düzende siyaset-coğrafya ilişkisini, devletin jeopolitik çıkarlarını savunmayı bir ideoloji olarak değerlendirirken, Marksizm, kapitalizmin sömürü aracı olarak gördüğü devletleri, onların hudutlarını, egemen uluslararası ilişkiler sistemi değiştirmek için tüm dünyada devrimi gerçekleştirmeyi bir ideoloji olarak sunar. Mevcut düzeni değiştirmek amacını taşıdığı için jeopolitik kuramını reddeder. SSCB, temsil ettiği düşünce yapısına aykırı olması nedeniyle Sovyet Devleti'ndeki jeopolitik çalışmalara engel olmuştur. (Cafersoy, 2002, s. 68-69) Sovyetlerin bu tercihinin sonucu ağır olmuştur. ABD'nin Avrasya stratejisi başarılı olmuş SSCB ve bloğunu tarihten silmeyi başarmıştır. Bugün de yine aynı bölgede Rusya'yı Avrasya jeopolitiğinde çevrelemeyi, Rusya'nın yakın çevresiyle yeni bir blok oluşturmasını engellemek için benzer stratejiler üretmektedir. Rusya ise buna

cevaben “Yakın Çevre Doktrinini uygulamaya koymuştur. ABD bu politikaya Türki Cumhuriyetlere ekonomik ve askeri destekler vererek cevap veriyor. Ayrıca Çin ve Hindistan’ı da uzak tutarak bölgesel bir strateji üretilmesinin de önüne geçiyor. (İşyar, 2018, s. 4)

Avrasya Jeopolitiği söz sahibi olmak isteyen bütün devletler için sürekli aktif politika üretmeleri gereken bir konumdadır. ABD, Rusya ve diğer önemli devletler bölgede sürekli yeni stratejiler üretmektedir.

Bölgenin en önemli aktörlerinden bir tanesi de Türkiye’dir.

2.2. TÜRKİYE’NİN AVRASYA JEOPOLİTİĞİ

Türkiye’nin Avrasya jeopolitiğine bakışını ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel yönden incelemek gerekir. Türkiye’nin coğrafyası sabit bir faktördür. Fakat Rusya ve ABD örneklerinde olduğu gibi jeopolitik kavramı uluslararası dengelere göre defalarca yeniden yorumlanabilir. Jeopolitik dinamizmi doğru okuyamayan devletler Avrasya gibi önemli bir coğrafyada SSCB gibi tarihte yok olabilirler. Eski Başbakan Davutoğlu Stratejik Derinlik kitabında Türkiye’nin Avrasya jeopolitiğini şu şekilde değerlendirmiştir;

“Türkiye jeopolitik açıdan kara ve deniz güç merkezlerinin doğu-batı ve kuzey-güney doğrultusundaki hâkimiyet alanı mücadelelerinin ve geçiş bölgelerinin merkezi konumunda bulunmaktadır. Kuzey-Güney doğrultusunda Avrasya merkez kara kütlesini sıcak denizlere ve Afrika’ya bağlayan iki önemli kara geçiş bölgesi (Balkanlar ve Kafkaslar) ve bir de deniz geçiş bölgesi (Boğazlar) Türkiye’de kesişmekte ve bu bölgeleri jeoekonomik kaynak merkezleri olan Ortadoğu ve Hazar bölgesine bağlamaktadır. Doğu-Batı doğrultusunda ise Anadolu yarımadası, Avrasya ana kıtasını kuşatan stratejik yarımadası kuşağının en önemli halkasıdır.” (Davutoğlu, 2010, s. 116)

Türkiye dünya ana kıtası üzerindeki ana jeopolitik kuşakların etkileşim alanında bulunan modern bir ulus-devlettir.

Türkiye jeopolitiğinin temel saikinin Türk etnik kökeninin kadim katmanları olduğunu kabul etmek gerekir. Devasa bir dünya imparatorluğunu kuran Türklerin tarihi yükselişinin kökünde de etnik kökenden doğan miras anlayışı bulunmaktaydı.

Türkler bozkır göçebesi olarak hayatlarını idame ettirirken karasal kaynağı gittikleri bölgelere taşıyorlardı. Dolayısıyla Avrasya’nın derinliklerinden gelen yayılma, özgürlük ve iktidar kavramlarını özümsemiş ve gittikleri bölgelere de taşımışlardır. Moğol, İskit, Hun, Avar, Got, Alan vs. diğer Avrasya göçebeleri gibi Türkler de gerek stepleri, gerekse daha barışçı olan yerleşik medeniyetleri

kontrolü altında tutma becerisini gösteren göçebe imparatorluk prensibini kendi kültürlerinde barındırmaktaydılar. Jeopolitiğin kurucusu Halford Mackinder'in ifadesiyle Avrasya tarihinin kaynaştırıcı unsuru olan bu imparatorluklar, kıta derinliklerinden gelen ve kıyısız hatlardan azami uzaklıkta, taşımacılığa kapalı soğuk okyanus mekânları ile çevrelenen yayılmacı ve kaynaştırıcı Avrasya jeopolitiğinin kendisini ifade etmekteydiler.

Bu anlamda çağdaş Türkiye'nin ve Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş kökleri etnik kökenlerinin bizzat mirasını taşıdığı saf Avrasya jeopolitiğidir. Bu derin arkaik Avrasyacı menşei Türkiye jeopolitiğinin mayası olarak tanımlamak gerekir. (Dugin, 2018, s. XV)

Jeopolitik köktencilik anlayışıyla bakılırsa Türkiye'nin Avrasya jeopolitiğinin belirleyicisi olarak etnik köken ve tarihi köklerden gelen anlayışı zikretmek gerekir.

Avrasya jeopolitiği ve bu anlayışın savunucuları Türkiye devletçiliği tarihinde hep üstünlük teşkil etmiştir. Aslına bakılırsa Panturanizm ülküsü bu anlayışa seslenmektedir. Eğer Panturanizm'in Avrasyacı bağlamda tashih edilmesi mümkün olsaydı, Türkiye jeopolitiği daha tutarlı bir zeminde teşkil edecekti.

Türkiye'nin Avrasya jeopolitiğinde ikinci düzlem Osmanlı jeopolitiğidir. Burada Türk ve İslam Saiklerinin ana unsur olmakla beraber Osmanlı'nın fethettiği bölgelerdeki girift sosyo-kültürel yapının jeopolitiği etkileyen diğer saikler olduğu ortaya çıkmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu İslam'ın tarihi jeopolitiği ile beraber Akdeniz ve Ortadoğu'nun asırlara dayanan jeopolitik sisteminin ortak hayatını Avrasyacı sert bozkırlıların denetimi altında toplamıştır. (Dugin, 2018, s. XV)

Mağrip 'ten Balkanlar ve Kafkaslara kadar uzanan ve Anadolu'yu da içine alan bölge esasen Osmanlı'nın Heartlandı, Akdeniz ve Arap Coğrafyası ise Rimlandı olarak tasvir edilebilir. Bu açıdan bakıldığında Osmanlı Devleti'nin de geniş kapsamlı bir Avrasya Jeopolitiği uygulamaya koyduğu izlenmektedir.

Türkiye'nin jeopolitik tarihindeki üçüncü aşama Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile başlayan ulus-devlet aşamasıdır. İmparatorluktan milli devlet jeopolitiğine dönüş yepyeni bir askeri-siyasi yapılanmayı ve yepyeni bir jeopolitik çizgiyi ifade ediyordu. Bu milli devlet modelinin çekirdeği yine Türk etnisitesiydi. Fakat jeopolitik mirası sürdürmek için koşulları yetersizdi. Etrafında Türkiye karşıtı milli politikalarla ortaya çıkan Arap ülkeleri, Rusya,

Yunanistan, Bulgaristan, Yugoslavya, İran gibi eski ve yeni düşmanlar bulunmaktaydı. Bu durum dış desteği zorunlu kılıyordu. Ankara 20.yüzyılın ilk yarısında angaje olmamış bir jeopolitik müttefik olarak Almanya'ya yönelmiş, 2.Dünya Savaşından sonra ise bu “harici Avrasya köklerinden Atlantik bloğuna yaklaştırmış, Türkiye'nin büyük jeopolitikten (kıtasal ve emperyal) küçük jeopolitiğe (durumsal ve pragmatik) geçişi anlamına gelmektedir. Türkiye'nin NATO'ya girişinin taktik meseleleri kısa süreli çözmekle beraber çoğunlukla karasal ve Avrasyacı bir kökene sahip olan Türk devletlerinin, Türk tarihini oluşturan derin jeopolitik etkenlerin tezahürüyle gerek kavramsal ve tarihsel gerekse medeniyet kodlarının çatışması itibariyle ciddi problemler doğurduğunu ve doğuracağını görmek gerekir. (Dugin, 2018, s. XVI)

Türkiye'nin yeniden büyük jeopolitiğe yönelik bir oyuncu olması için Avrasya Jeopolitiğini yeniden yorumlaması, etnik-tarihi kökeninin jeopolitik anlayışını tekrar tahlil etmesi kaçınılmazdır.

3. AVRASYACILIK DÜŞÜNCESİNİN TAHLİLİ

3.1. AVRASYACILIĞIN İDEOLOJİK VE TARİHSEL ARKA PLANI

Yeryüzünün parçalara ayrılarak tanımlanması Antik Yunan kaynaklı bir tanımlamadır. Antik Yunanlar yaşadığımız dünyayı (ecumene) üç ana bölgeye ayırmışlardır. Sınırların net olarak belirlenmemiş olmasıyla birlikte yeryüzü; Avrupa, Asya ve Libya (Afrika) biçiminde bölümlenmiştir. Aristo'ya göre Helen kimliğindeki Avrupa özgür insanlığı, Asya ise özgür insanlara köle olmak için yaratılan kölelerden oluşmaktadır. Barbar Asyalılar - Helenlerle kıyasladığımızda, kurallarla adaletle tanışmamış, ilme ve yüksek sanata yetenekleri olmayan, düşük ve farklı bir varlıktır. Ancak, Avrupa'nın kuzey ve doğu sınırları antik coğrafyacılar tarafından bilinmiyordu. Sınırlara gelince antik bilim adamları tarafından dünyanın bir parçası ya nehirler arasında- Nil ve Tanais (Don) ya da Kızıldeniz ve Akdeniz arasında, Hazar ve Pontus arasında, denizler arasında köprü olarak tanımlanır. Bu nedenle coğrafyacı Strabon döneminde antik coğrafya biliminde Avrupa'nın kuzey doğusunu Asya'dan ayıran nehrin Tanais (Don) Nehri olduğu fikri hâkimdi. Avrupa'yı Asya'dan Ural Nehrinin ayırdığı fikri oldukça geç -1720 yılında- doğmuştur ve Rus bilim tarihinin kurucusu ve

coğrafyacı Vasili Tatişev'e aittir. Bu coğrafi yaklaşım Petro'nun reformları döneminde doğdu ve Rusya'nın modernizasyon ideolojisi ile bağlantılıydı. Rus medeniyet bilincindeki kararsızlıktan Petro dönemi sorumludur, özellikle Tatişev tarafından ortaya konan coğrafi paradigma uygarlık bilinci soyutlaması açısından önemlidir. Rus Çarı 1.Petro'nun hedefi ülkesini Avrupa sınırları içinde saydırmaktı. Tatişev'e bu sebeple görev vermiş Rus topraklarının Asya'daki kısımlarının da artık Avrupa içerisinde sayılması için çalışmalar yaptırmıştır. Tatişev o güne kadar ki Avrupa-Asya bölümlenmesi yerine yeni bir çizim yaptı ve kendisinin "Veliky Poias" (Büyük Kuşak olarak adlandırdığı Ural Dağları'nı Asya ile Avrupa arasında "doğal biçimlendirme" kabul etti. (Serbest, 2017, s. 286-287)

Esasen bu doğal biçimlendirme coğrafi olarak kavramı dünyaya tanıtan Alexander von Humboldt ve Halford Mackinder gibi isimlerden önce "Avrasya'yı tanımlamaktaydı. Avrasya'nın sınırları coğrafi olarak belirlenmişti. Avrasyacılar bu doğal tanımlamanın üzerine tezler geliştirmişler Petro'nun Avrupa tanımlamasının aksine Rusya'nın ve Avrasya'nın kendine özgü bir coğrafi ve tarihi bütünlüğünün olduğunu savunmuşlardır. Avrasya medeniyetinin kodlarını ortaya koymuşlardır. Avrasya bölgesinin tarihi ve ideolojik arka planı bu bölümde incelenecektir.

Avrasya bölgesi birçok uygarlığın iç içe yaşadığı bir bölgedir. Tarihin en eski medeniyetleri birbirlerini tarihsel süreç içerisinde devam ettirmiş, bölgesel kadim gelenek sürdürülmeye çalışılmıştır. Kadim Rus Devletinin Moğollar tarafından tahrip edilmesinden sonra Rus Knezler kendi prensliklerinde hâkimiyetlerini kaybetmediler. Fakat Moğol İmparatorluğuna tabii oldular. Moğol-Türk devletlerinden birisi olan Altın Orda hanı Ruslar içerisinde Çar olarak adlandırılmıştır. Çar unvanı Ruslar tarafından tarihte yalnızca Bizans ve Kutsal Roma Alman İmparatorlukları için kullanılmıştır. Moskova Knezi 3.Ivan Altın Orda Devleti'nden ayrı hareket etmeye başladığında Arapça para bastırması, Kırım, Nogay Hanlıkları ve Tatarlar Moskova Knezinin Altın Orda unvanlarını kullanmasını kabul etmişlerdir. Bizans tahtının resmi mirasçısıyla da evlenen 3.Ivan "Çar" olarak anılmaya başlanmıştır. Çarlık ünvanı hem Altın Orda'nın hem de Bizans'ın mirasçısı olarak görülmesi dolayısıyla verilmiştir. Yine Bizans'ın Osmanlı Devleti tarafından yıkılması sonucu Rusya devlet arması Bizans'ın kullandığı çift başlı kartal olmuştur. (Bahrevskiy & Yılmaz, 2017, s. 31-33)

Rus yayılma sürecini Rus tarihînin alansal boyutu (spacial dimension) olarak tanımlayan Trenin de, Rusya geleneğinde arazi ve sınırların kutsal olduğunu ifade ederken, Rusya'nın genişlemesi sürecini beş model (bölgeleri toplama, genişleyen sınırlar yani kolonileştirme, stratejik sınırlar modeli, onarım modeli, sınırların olmadığı dünya/ Le Monde Sans Frontières veya devrimci sapma modeli) içinde sınıflandırmaktadır. (Trenin, 2002, s. 75) Rusya'nın geniş coğrafyasının zorlamasıyla Avrasya devleti vasfını kabullenmek durumunda kaldığını vurgulayan Trenin, genişlemeye dayanan “alan sendromunun” en önemli etkisini devletin niteliğinde gösterdiğini, genişleyen sınırlarla (moving borders) stratejik sınırların bu ülkenin ulus devlete dönüşmesini engellediğini belirtir. Ayrıca genişlemenin Rusya için bir yaşam tarzına dönüşmesi ve emperyal gerilmenin (imperial overstretch) sonucu olması da vurgulanması gereken hususlardır. (Cafersoy, 2002, s. 57)

Rusya Çarlığı 1. Petro Dönemi'nde Avrupa'ya ve ilerici gördüğü batı anlayışına yönelmek istediye de medeniyet kodları farklı olduğu için 15 ve 16.yüzyılın hâkim devleti, Avrasya'nın kadim köklerinden gelen Osmanlı Devleti'ni askeri ve toplumsal anlamda bir çok yönden takip etmiştir. (Cafersoy, 2002, s. 31-33) Bütün bunlar Avrasya'da bir egemenlik mücadelesinin devam etmesiyle beraber geleneğin devam ettiğinin ve Avrasya jeopolitik mirasının taşınmaya devam ettiğinin bir göstergesidir. Ruslar arasında 16.yüzyılda “Moskova Üçüncü Roma” siyasi doktrinini kullanmışlardır. Rahip Filofey'in iddiası Birinci Roma'nın Katolik sapkınlığa sapan Latinlerin darbelerinden dolayı yıkıldığı, İkinci Roma (İstanbul)'nın ise Katoliklerle yaptığı Floranca ittifakının ilahi cezası olarak Osmanlı Devleti tarafından fethedildiğini bundan sonra Roma'nın misyonunun tek bağımsız Ortodoks devler olan Rusya tarafından taşınacağıdır. Bu iddia bir doktrine dönüşerek “İki Roma düştü, üçüncüsü duruyor, dördüncüsü olamaz” şeklinde kavramsallaşmıştır. Bu doktrin uzun süre hem psikolojik hem de jeopolitik olarak Rusya'nın stratejisi olmuştur. (Bahrevskiy & Yılmaz, 2017, s. 29-30) Avrasyacılar Dünya tarihinin Avrupa merkezli olarak açıklanmasına karşı çıkmışlardır. Tarihin halkların hâkimiyet alanı için önemli bir referans olduğunu öne süren Florovskii “tarihi ve tarihi olmayan halklar” arasında bir dikotomi ilişkisinin bulunduğunu “tarihi” halkların hâkimiyet potansiyelinin daha güçlü olduğunu ifade etmektedir. Batı Avrupalıların bu ölçekte hâkimiyet imkânı bulunmamaktadır. Tarihi hâkimiyet

teorisine göre yine Avrasya kökenli bir devlet (Rusya) Avrasya'ya hâkim olacaktır. (İşyar, 2018, s. 24)

Moğol İmparatorluğu ve Altın Orda Devleti her alanda Moskova Knezliği'ne tesir etmiş, Rusya 17.yüzyılın sonuna kadar Altın Orda'nın hukuki mirasçısı olarak görmüştür. 4.Ivan kendisini Cengiz Han soyuna dayandırıyor bu akrabalığı annesi üzerinden açıklamıştır. 17.yüzyıl sonunda Cengiz Han'ın büyük oğlu Cuci Ulusunun bütün topraklarında Rus hâkimiyeti kurulmuştur.

Avrasyacılık anlayışına Osmanlıların ve Tatarların da büyük tesirleri olmuştur. Avrasya'nın bozkır göçebeleri olan bu topluluklar Avrasya medeniyetinin çok önemli parçalarıdır. Batıcılar ve Slav milliyetçilerinin aksine Avrasyacılar, 13-15. Yüzyıllar arasındaki Tatar-Moğol hâkimiyetinin Rusya'yı medeniyetten uzaklaştırmadığını, bilakis Rusya üzerinde olumlu bazı etkilerinin bulunduğunu düşünmektedirler. Rusya'nın özerk bir gelişim imkânı bulduysa bunu Moğol hâkimiyeti sayesinde gerçekleştirdiğini Moğolların Ruslara alan açtığını öne sürmüşlerdir. Rusların bozkırlara göçü Moğol hâkimiyeti altındayken artmıştır. Ruslar yoğun olarak Karakurum'a göçerek bölgenin toplumsal, ekonomik ve siyasi hayatında rol oynamaya başlamışlardır. Rusların doğuya doğru genişlemesinin önü Moğollar tarafından Kievan Rus döneminde karşıındaki güçler bir araya getirilerek açılmıştır. Dağınık güçlerle uğraşmak yerine uzun vadede genişlemeyi artırmışlardır. Moğol istilasının ardından kurulan Muskovite Prensliği 16.yüzyılda Kazan'ın fethiyle Rusların doğuya doğru genişlemeyi nasıl öğrendiğini göstermiştir. Doğuya doğru genişleme bir otorite boşluğunu beraberinde getirmiş Muskovite prensliği önderliğinde yeni bir yapı tesis edilmiştir. Rusya kendisini bozkırdaki tehlikelerden koruyabilecek, alt sınıfların hâkimiyetini üzerine alan bir yapıya sahip olmuştur. Bu yapı aynı zamanda Çin teknolojisinden de Moğolların sayesinde faydalanmıştır.

Avrasyacılar Rusya devletinin temellerini Tatarlar/Moğollar üzerine kurulduğunu iddia etmişlerdir. Avrasyacılığın en etkili savunucularından biri olan Savitskiy şöyle demiştir. *“Tatar hâkimiyeti olmasaydı Rusya da olmazdı. Rusya, büyük hanların takipçisidir. Cengiz Han ve Timur'un davasını devam ettiren Asya'nın birleştiricisidir. Rusya kendi içinde, ”yerleşiklik” ve “bozkır” unsurlarını birbirine bağlamıştır. Bu haliyle Rusya, çok derinlere kadar giden birleştirici geleneğin taşıyıcısıdır.”* (İşyar, 2018, s. 26)

Yine çok önemli isimlerden Trubetskoi ise “*Her Rus’un kanında Türklilik vardır, Turaniler, tıpkı Slavlar gibi Rusların unutulmuş kardeşleridir. Dolayısıyla (Klasik) Avrasyacılık’ta Rusların mutlak hâkimiyetinden çok imparatorluk içinde yetki ve otorite paylaşımından söz edilebilir*” ifadesiyle Avrasyacılığın artık Slav olmayan unsurları da kapsayacağını ilan etmişlerdir. (Akgül, Rusya ve Türkiye’de Avrasyacılık, 2009, s. 25)

Trubetskoi’e göre “birleştirmenin yanı sıra “homojenize etme” işlevinin de olması gerekir. Rus-Slav kültürü bu iki işlevi aynı anda yerine getiremez. Bu durumda Avrasya kültür bölgesini homojenize eden, onu Türklerle, Tatarlarla, Moğol kökleriyle buluşturacak olan Rus-Slav kültürü değil genel ve kapsayıcı olan Avrasya kültürüdür. Anlaşılabileceği üzere Avrasyacıların en önemli amaçlarından biri Cengiz Han İmparatorluğu’nu yeniden kurabilmektir. (İşyar, 2018, s. 27) Rusların Batı Avrupa’dan farklı bir medeniyet olduğu Avrasya kökeninden geldiği Avrupa’nın medeniyet kodlarının Rusya’yla uyumlanmayacağını öne süren Slavofiller 19.yüzyılın ortasında doğmuştur. Slavofiller Rusya’nın kendine özgü kültürünü ve doğasını koruması gerektiğini, Rusya’nın “sobornost” anlayışın Rusya’ya uygun olmadığını savunmuşlardır. Slavofiller bütün Slav topluluklarının tek bir medeniyete sahip olduklarını ileri sürmüşlerdir. Rusya’nın ana misyonunun bütün dünyaya yol göstermek ve kardeşliği oluşturmak olduğunu ifade etmişlerdir. Slavofiller Batı karşıtlığı yaparken tam anlamıyla içinden geldikleri medeniyetle barışık değillerdi. Avrasya jeopolitiğini kavramada eksik kaldılar. (Bahrevskiy & Yılmaz, 2017, s. 29-30)

Rusya geçmişte olduğu gibi bugün de hâlâ Batılılığı ve Doğululuğu arasında var olan bir iç gerilim yaşamaktadır. 19.yüzyıl boyunca ve 20.yüzyılın ilk zamanlarında Rusya’da temel politik tartışmalar Batı ile ilişkilerin ve batılı değerlerin ülkenin kaderiyle ilişkilendirilmesi üzerine yaşanmıştı. Tartışmanın odak noktası Rusya’nın doğulu mu yoksa batılı mı olduğuydu. Slavofillerin ve Batıcıların temel tartışma konusu olan bu sorun dolaylı olarak yeni bir düşünsel sistem olarak Avrasyacılık ideolojisini ortaya çıkarmıştır. (İşyar, 2018, s. 9)

500 yıldan fazla bir süredir Batı kendisini Rusya’dan üstün görmekteydi. Batının gözünde Rusya “Asyatik Barbarlığını” veya “Oryantal Despotizmini” Batıya yaymaya çalışan emperyalist bir ülkeydi. Slavofiller Batı’nın bu denli dışlayıcı yaklaşımlarına yeterli cevap veremediler. Batıcılar zaten takip ettikleri bir düşünce tarzı olan Batı kültürüne ve moral üstünlüğüne karşı koyamadılar.

Örneğin; batıcı okulun bir temsilcisi olan Çadayev Rusya'nın geçmişsiz ve geleceksiz ölü durgunluğun tam ortasında yaşadığını ve insanlık medeniyetine hiçbir katkı sunmadığını ifade ederek batı hayranlığını ortaya koymuştur. Batıcıların kendilerinden ve medeniyetlerinden uzak çözümler aradıklarını anlamak adına iyi bir örnektir. Batıya karşı en kapsamlı, kendi medeniyetine dönük yanıt Avrasyacılar tarafından gelmiştir. Bu ortam içerisinde Rusya'dan göç eden bir grup bilim adamı Bulgaristan'ın başkenti Sofya'da "Avrasyacılık" (Avrasyaizm/Yevrasiystvo) düşüncesini ortaya attılar. 1900'lerin başında Avrupa'ya göç etmek zorunda kalan Rus aydınlar arasında popüler olan Formalizmin Marksizm'le rekabeti Avrasyacılığın kısmen de olsa tanınmasına yardımcı olmuştur. Bu muhacir entelektüeller ülkelerini ve her şeylerini kaybetmenin motivasyonu ile geride bıraktıkları devletlerinin doğası ve kaderiyle ilgili nostaljik bir yaklaşım olan Avrasyacılığı getirmişlerdir. Bu entelijansiyanın çok küçük bir bölümü Avrasyacı düşünceye sempati duymuştur. Çünkü Avrupa merkezli dünyanın yerini iki kutuplu Amerika ve Rusya merkezli bir dünyaya bırakacağını öngörememişlerdir. Bolşevizm'in Rusya içinden gelen bir akımla yıkılma ihtimalini değerlendirememişlerdir. Literatüre batıcılık ve slavofillikten sonra üçüncü bir akım olarak giren Avrasyacılık, Avrupa ve Asya'ya aynı oranda önem verilmesinin altını çizmektedir. Avrasyacılık ne Slav dünyasına ne de Batıya endekslenmemiştir. Avrasyacıların endeks noktası Rusya'nın doğusu ve güneyidir. Rus kültür ve gelenek kodlarının yalnızca Avrupa'da değil Asya'da da aranması gerektiğini Rusya'nın tarihsel misyonu üzerine odaklanılması gerektiğini vurgulamışlardır. (İşyar, 2018, s. 10)

Literatürde Avrasyacılar için zaman zaman "izolasyonistler" olarak atıfta bulunulmuştur. Avrasyacılar göre Avrasya zaten kendi içinde izole, kendi içinde bütünleşik, kendine yeten, kendi kendini dışa kapatan, dolayısıyla Asya ve Avrupa'dan kolaylıkla ayrışabilen kendine münhasır coğrafi bir varlıktır. Avrasyacılar göre ülkenin jeopolitik ve coğrafi benzersizliği etnik eşitsizliğinin de temel kaynağıdır. Bu benzersizlik "Rus kalkınma yolunun da eşsiz olmasına sebep olmuştur. Avrasyacıların önemli düşünürlerinden Trubetskoi'e göre Rusya'nın kendine özgü gelişim yolu, tarihsel misyonun bir sonucu olduğu kadar Avrasya jeopolitik gerçekliğinin de bir ürünüdür. Rusya'nın jeopolitik kaderi onun kendi yolu olan "üçüncü yol"dur. Dağınık halde bulunan Avrasya halklarını Rus otoritesi altında birleştirmektir. (İşyar, 2018, s. 14-15)

Avrasyacılık felsefesinin gelişme sürecinde en önemli rolü tarihçi Nikolay Danilevskiy ve diplomat, yazar Konstantin Leontyev oynamıştır. Danilevskiy Rusya'nın Avrupa'ya ait olmadığını ama tek başına Avrasya'yı da temsil edemeyeceğini “çoklu medeniyet” teziyle ortaya koymuştur. Dünyada ve Avrasya'da birçok medeniyetin bir arada yaşadığını, bu medeniyetlerin tek bir merkezden, kutuptan yönetilmesinin mümkün olmadığını “çok kutuplu dünya” doktriniyle savunmuştur.

Rusya'nın Avrupa'ya göre çok büyük , çok güçlü ve çok farklı olduğunu, Avrasya jeopolitiğinde çok önemli bir yeri olduğunu ilk vurgulayan kişidir. (Bahrevskiy & Yılmaz, 2017, s. 29)

“Rusya'nın özel yolu” sloganı kökü itibariyle Danilevskiy ve Leontyev gibi gelenekçi okul mensuplarına Klasik Avrasyacılara mal edilebilir. (İşyar, 2018, s. 15) Avrasya düşüncesinin gelişmesine katkı sunan diğer bir Rus düşünür de Konstantin Leontyev'dir. Osmanlı Devleti'nde diplomat olarak çalıştığından Avrasyacılık düşüncesi Osmanlı etkisinde gelişmiştir. Leontyev Slav halklarının artık çoğunlukla Rusya'dan uzakta yaşadığını ve bazılarının Batı medeniyeti etkisinde Rus düşmanlığı yaptığını öne sürerek Slavofilliği devletin gelişmesini engellemekle suçlamıştır. Leontyev Rus-Asya medeniyetinin geliştirilmesini savunmuş, Rusya'nın asıl kimliğini Slavların oluşturamayacağını Rusya'nın asıl hedefinin Slav Dünyası değil Turan olması gerektiğini öne sürmüştür. Leontyev Danilevskiy'nin kültürel-tarihi tipler teorisini geliştirmiş, halkları devletleri ve medeniyetleri genel gelişme kanunları ile tasvir etmeye çalışmıştır. Avrasya medeniyetinin 1000 yıldan uzun süreçte oluştuğunu, Fransız devrimi sonucu oluşan ayrışma ve milliyetçilik ideolojisi olan Slavofil düşüncenin Avrasya'daki jeopolitik ihtiyaca cevap veremeyeceğini savunmuştur. Slavofillik yerine tarihsel köklere dayanan din-medeniyet merkezli Bizansçılığı önermiştir. Osmanlı'yı stratejik ortak olarak değerlendirmiş, Türkleri sözüne sadık bir Avrasya milleti olarak tasvir etmiş, Türklerle ortaklık yapmayı teklif etmiştir. Lakin Ruslar 19.yüzyılda Türkleri ortak değil rakip olarak değerlendirmiş, Avrasyacılık düşüncesini Rus yayılcılığı şeklinde uygulamıştır. Panslavizm ve Ortodoksluğu kullanarak Kafkasya, Balkanlar ve Orta Asya'da yayılcı bir politika tercih etmiştir. Rusofil ve Slavofil düşüncenin etkisiyle ayaklanan Balkan devletleri Osmanlı'dan ayrılmış fakat İngiltere'nin etkisine girmişlerdir. Leontyev'in tezi bu örnekte doğrulanmıştır. Avrasyacılar Slav milliyetçilerinin aksine Turan mirasını

doğru okumuşlardır. Avrasya’da Rusya tarihindeki Turan etkisi Moğol ve Tatar mirası manevi birliktelik için büyük önem taşımaktadır. Avrasyacılar yaptıkları okumayla yeni Avrasyacı Rus Devleti’nin kökenlerini ortaya koymuşlardır. (Bahrevskiy & Yılmaz, 2017, s. 36-37)

Avrasyacılığın gelişiminde şüphesiz en ciddi katkılardan biri de İsmail Gaspıralı’dan gelmiştir. Avrasyacılığı Ruslardan daha önce tartışmaya, kuramsallaştırmaya çalışan Gaspıralı, Avrasya’da kültürel birliktelikler üzerinde görüşler sunmuştur. Bu görüşlerin gelişmesine katkı sağlayan bir diğer önemli Türkçü aydın ise Yusuf Akçura olmuştur. (İsmayılov, 2011, s. 21)

Bir Kırım-Tatar aydını olan Gaspıralı, Rusya’nın gelecekte Hristiyan-Müslüman devleti olacağını, bu rolün Rusya’yı hem Ortodoks Avrupa’da hem de Müslüman Asya’da siyasi problemlerin çözümünde stratejik bir konuma getireceğini ifade etmiştir. Rusya’nın Avrupa odaklı St.Petersburg politikalarıyla potansiyelini kullanamayacağı açıktır. Ruslar kültürel olarak doğu halklarına, Avrasya kökenine daha yakındır. Lakin Gaspıralı’nın fikirleri yeterince anlaşılamadığından Rusya Türkleri ve Ortodokslar dışındaki bütün unsurlar Rusya tarafından dışlanmışlardır. Avrasya bütünleşmesinin önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Tatarların mirası olan sınırlar içerisindeki Türk ve Müslümanların Rusya kontrolünde olması Rusya’nın büyük Hristiyan devleti olma özelliğini azaltmadığı gibi, bir çok dine ve topluma saygılı bir yapı bu bölgedeki insanların Tatar mirasını taşıdığına ikna olması anlamına gelecektir. Rusya’da eskiden beri yaşayan Müslüman topluluklar kendilerini bir boyunduruk altında hissettiklerinden Avrasya medeniyeti yahut Türk-Rus birlikteliğine inanmamışlardır. Çünkü Rusya Müslümanlara yaşama hakkı tanımamıştır. Rusya’da bir çok şehirde kolaylıkla kilise inşa edilebilirken nüfusunun üçte biri Müslüman olan Moskova’da yalnızca 3 caminin bulunması Avrasyacılığın sorgulanmasına yol açmaktadır. Avrasyacılığın önünde kültürel birlikteliği sağlamak gibi bir zorunluluk bulunmaktadır. Aksi halde ideolojik ve tarihi kökenler açısından akim kalmış bir fikir olarak tarihte yerini alacaktır. (Bahrevskiy & Yılmaz, 2017, s. 38-39)

Trubetskoi’e göre Rusya tarih boyunca gelişmiş dünyayı yakalama, göreceli düşüş dönemlerinden sonra refleks gösterme politikası var olagelmıştır. Rusya’da bu düşüş dönemlerinde batıcı reflekslerle ani kararlar alınır. Sonuçları

ise uzun yıllar telafi edilemez. Bu durumu “dur kalk” (skachyshchiiy) şeklinde ifade etmiştir. Her büyük hamlenin arkasından kaçınılmaz olarak büyük bir durgunluk devresi gelmiştir.

Avrasyacı düşüncenin doğuşu yine bu tarihsel tekrarların bir sonucudur. Rusya genel tarihi boyunca Batıya karşı elde ettiği başarısızlıkları telafi etmek için Rus ulusal gururunu yakın çevresinde elde etti başarılar sayesinde korumaya çalışmış ve Batı karşısında yapılan her başarısız hamleden sonra Asya köklerine dönüşü vurgulamayı adet edinmiştir. (İşyar, 2018, s. 16)

Rusya yüzyıllar boyu emperyalist politikalarla yönetilmiştir. Henry Kissinger, “*yüzyıllar boyu emperyalizmin Rusya dış politikasının temelini oluşturarak, Moskova’dan Pasifik kıyılarına, Orta Doğu kapısından Avrupa’nın merkezine uzanan bölgelere yayıldığını, zayıf komşularını sürekli kontrol altında aldığını ve onları korkutarak doğrudan denetimin dışına çıkmasını önleme çabasında olduğunu*” vurgulamaktadır. (Kissinger, 2004, s. 25) Sovyet sonrası kurulan yeni uluslararası düzende sürekli güvenlik endişesi taşıyan Rusya, baskılara aldırmadan çevre ülkelere güvensizliğine öfkeyle cevap vermektedir. Emperyalizmle mücadele ederken onun argümanlarını kullanmak Rusya için büyük bir çelişkidir. (Cafersoy, 2002, s. 56)

Ekim Devrimi sonrasında fikir suçlularının Avrupa’nın değişik kentlerine göçü, Rus entelektüellerin örgütlü hareket etmesine yol açtı. Bu fikir savaşı kendilerini Avrasyacılar olarak isimlendirmiştir. Batıya karşı yegâne direniş unsuru olarak kabul edilen Avrasyacı entelektüeller kendilerini Devrim sonrasında yegâne orijinal Rus hareketi olarak görmüşlerdir. Avrasyacılık, 19.yüzyıl Rus muhafazakâr-milliyetçi akımlardan tamamen farklı bir akım değildir. Bu düşünce sistemlerine seçici, akademik bir yaklaşım sergilemişler kendilerine özgü bir sentez hareketi ortaya koymuşlardır. Avrasyacılar dönemin klasik milliyetçi düşünürlerin görüşleri gibi etnik temele dayalı bir ulus inşa etme yerine coğrafi ve Avrasya jeopolitiği temelinde bir ulus ikame ettirmenin entelektüel yollarını aramışlardır. Avrasyacı entelijansiya, Avrasya’da bulunan etnik unsurlar üzerinden yeni bir politik kültür inşa etmeyi amaçlamıştır. Batı’nın ulus-devlet modeline ikame olarak Çarlık Rusya’sının emperyal devlet geleneği esas alınmıştır. (İsmayılov, 2011, s. 21)

20. yüzyılda doğan Avrasyacılık akımı aslında bir tepki ideolojisidir. Yeniden bir “Rus” tarifinin, yeniden bir “Türk” kimliğinin tanımlanmasının çabasıdır. Osmanlı topraklarında Osmanlıcılıktan, İslamcılığa ve Turancılığa, Rusya topraklarında Ortodoksluktan Slavcılığa, Doğuculuktan Avrasyacılığa kadar ortaya çıkan bir takım siyasi hareketleri, Batı sömürgeciliği ve yayılmacılığına karşı ortaya çıkan Avrasyacı fikirler olarak yorumlayabiliriz. (Külünk, 2017, s. 98)

Batıcıların entelektüel ilham kaynağı Hegel’in; tarihin temel aktörleri uluslardır ve tarihin seyri doğudan batıya yani Avrupa’ya doğru gelişmekte olup, Avrupa’yı tarihin mutlak sonu olarak göstermesi Batılılaşma taraftarlarını gelişme modeli olarak Avrupa merkezci bir düşünce sistemine yöneltti. Avrupa merkezciğin en önemli temsilcilerinden Hobson’un da “Despotik Doğu” kuramı dinamik Batı’nın, durağan Doğu’ya karşı ebedi karşıtlığı olarak yorumlanmıştır. Avrasyacılar Avrupa merkezci düşüncenin bu savlarına ve evrensel bir insanlık düşüncesine karşı çıkmışlardır. Trubetskoi, Savitskiy ve Suvçinski gibi yazarlar Avrupa merkezci bakışa tepki göstermişlerdir. Dünya tarihini ve Rusya’nın misyonunu yanlış izah ettiklerini, Avrupalıların “egosantrik” psikolojileri dolayısıyla kendi konumlarını gelişim yolunun en üstüne yerleştirdiğini iddia etmişlerdir. Bu durum, Avrupa’nın gelişmenin hem başlangıcı hem de sonu olmasını ifade etmektedir. Avrupalı olmayan halklar bu egosantrik bakışın altında kendilerinin geriliği hissine kapılarak aşağılık komplekslerine kapılmaktadırlar. Ulus kendi tarihini Avrupa’ya özgü bakış açısından değerlendirmeye başlamakta, bu yüzden de Avrupa kültürü ile çelişen herhangi bir özelliğini, kötülüğün, geriliğin alameti olarak algılamaktadır.

Avrasyacılar Avrupa’daki Roma-Cermen kültürünün diğer kültürlerle göre üstün olmasının bilimsel kanıtının olmadığını, her medeniyetin kendisine özgü dinamiklerinin olduğunu aynı zaman dilimi içerisinde farklı kültürlerin ekonomik ve sosyal sistemlerinin olabileceğini ifade etmişlerdir. Avrasyacılar Roma-Cermen kültürünün evrensel tezlerine karşı çıkarken yaptıkları modernlik eleştirileriyle esasen Şarkiyatçılık (Oryantalizm) eleştirisinin de öncülerinden olmuşlardır. (Serbest, 2017, s. 289)

Avrasyacıların işte bu noktada bir çok ülkede örneği görülen Batılılaşma taraftarlarına bir tepki olarak ortaya çıkmasının oryantalist düşünceye karşı bir varoluş mücadelesi başlattıkları söylenebilir. Rusya’da yaşanan Batılılaşma ve

Oryantalizm çizgisi, Osmanlı'daki Avrupalılaşıma-Batılılaşma-Tanzimat hareketleri ile birebir benzerlik göstermektedir.

Rusya'nın hem Avrasya bölgesine hâkim olmak hem de dünya politikalarında lider aktörlerden biri olmak amacıyla geliştirdiği Avrasyacılık kavramı çerçevesinde yapılmakta olan tartışmalar, analitik olarak klasik (Avrasyacılık) ve modern (Yeni Avrasyacılık) olarak iki başlık altında değerlendirilebilir. Klasik ve modern bağlamda sistematize edilen bu iki bakış açısı arasında Coğrafi boyut, Batı'yı algılama ve Jeopolitik bağlam olmak üzere üç temel farklı değerlendirmeden söz edilebilmektedir. Kavram, dini, iktisadi, siyasal, hukuki, asker vb. açılardan çok boyutlu olarak değerlendirilmesi zorunlu içerikler taşımaktadır.

Başlangıçta sadece bir coğrafi terim olan Avrasya, daha sonraları Avrasyacılık adı altında Rusya'da felsefi ve ideolojik bir anlam kazandı. İdeolojik kriz dönemlerinin ürünü olan bu akım Rusya için milli bir ideoloji haline getirilmeye çalışılmıştır.

Avrasyacılık akımının ilk safhası olan Klasik Avrasyacılık 1920'lerin başında, ikinci safha Yeni Avrasyacılık ise 1980'lerin ikinci yarısında oluşmuştur. (Çomak, 2006, s. 151)

3.2. KLASİK AVRASYACILIK

1.Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'ya giden ilk Rus göç dalgası sosyal ve politik bir fikir akımı olarak Avrasyacılığı ortaya çıkarmıştır. İtilaf Devletlerinden beklediği yardımı alamayan Rusya savaş dışı kalmıştır. 1917 Bolşevik Devrimi ile idari sistemi değişen Rusya'da bazı aydın ve akademisyenler göç etmek durumunda kalmışlardır. Devrimi eleştiren, Rusya'ya yeni yol haritası çizmeye çalışan akademisyen ve aydınlar Rusya'nın büyüme ve gelişme yol haritasını, öz varlığını oluşturan Slav-Moğol-Tatar-Türk kültürlerine dönüş olarak çizmişlerdir.

20. Yüzyılda doğan bu akım aslında bir tepki ideolojisidir. Yeniden bir Rus tarifinin, kimliğinin tanımlanmasının çabasıdır. Ancak aynı zamanda, Sovyetler Birliği döneminden itibaren Rusya'nın güvenlik politikalarını biçimlendiren jeopolitik teorilerle de yakın ilgisi bu akıma önem kazandırmaktadır. (Serbest, 2017, s. 286)

Bu akımın ilk düşünürleri Rus ve dünya kültürünün metafizik problemlerini yoğun olarak tartışmalarına rağmen, hayattan uzak insanlar değillerdi. Her biri, beşeri bilimlerin bir dalında uzmandı. Bu akımın kurucusu N. S. Trubetskoi (1890-1938), P. O. Yakobson ile birlikte Prag Linguistik Çevresinin de kurucusuydu. Klasik Avrasyacılık 1921-1929 yılları arasında oluştu. Rus mültecileri içinde önemli isimlerden Bitsillin ve Erenjan Hara-Davan gibi isimlerin bu akıma katılarak, kültür felsefesi, tarih felsefesi, Rus ve dünya kültüründe doğu ve batı diyalektiği ile ilgili konuları tartıştılar. (Çomak, 2006, s. 151) Batı medeniyeti anlayışına her yönden eleştiriler getiren Avrasyacılık ideolojisinin temsilcileri, çok çeşitli bilim dallarından gelen kişilerdir. Örneğin akımın başlıca kurucularından Nikolay Trubetskoi dilbilimci ve kültür araştırmacısıdır. Pyotr Savitskiy coğrafyacı ve ekonomist; Pyotr Suvuçinskiy sanat eleştirmeni; Georgiy Vernadskiy tarihçi; Georgiy Florovskii ve Lev Karsavin felsefecidirler. Diğer önemli temsilciler olarak; dilbilimci ve edebiyat alanında bir akademisyen olan Roman Jakobson, tarihçi Pyotr Bitsillin, hukukçu Ivan İlyin, hukukçu Nikolay Alekseev, tarihçi Erencen Hara Davan, yazar Vsevolod Ivanov, Dimitriy Sviatopolk Mirskiy ve Aleksandr Kojenikov sayılabilir. (Serbest, 2017, s. 289)

Avrasyacı düşünce Rus muhacir aydın Trubetskoi'nin Sofya'da batıcılığı eleştirdiği "Avrupa ve İnsanlık" adlı eseri yayınlamasıyla başlamıştır. Avrasyacılık kavramı ve kelimesine hiç yer vermemesine karşın Trubetskoi'nin "Avrupa ve İnsanlık" adlı eseri ise klasik Avrasyacılığın manifestosu olarak görülmektedir. 82 sayfalık, aslında küçük hacimli sayılabilecek bu eser 1920'de Sofya'da Rus-Bulgar Yayınevi tarafından basılmıştır. Trubetskoi, Avrasyacılık ideolojisinin başlangıcı olarak görülen "Avrupa ve İnsanlık" adlı eserinde, Avrupa kültürüne ve bu kültürün üstünlük anlayışıyla oluşturulan Aydınlanma kültürü temelli pozitivist geleneğe karşı çıkar. Eserde 1.Dünya Savaşı'nın Roma-Cermen düşünce yapısının barbarlığını ve kolonyal düşünce sistemini simgelemesi açısından yeterli olduğu görüşündedir. (İmanov, 2008, s. 64-65) Bu çalışmaya yankı olarak Sofya'da bir çok aydın Rus muhacir bir araya gelerek "Doğu'ya göç: Önseziler ve Kazanımlar" (1921), "Yollarda: Avrasyacıların İddiaları" (1922) ve "Rusya ile Latincilik" (1923) adlı üç makaleler toplusu, daha sonra ise Avrasyacı Kitabevini kurarak Avrasyacılık tarihi ile ilgili bir çok değerli çalışmalar yayınladılar. Bu kitabevinde Trubetskoy'un "Cengiz Han Mirası", Savitsky'nin

“Rusya: Özgün Coğrafya Dünyası”, Vernadskiy’nin “Rusya Tarihinin Avrasyacı Tasviri” adlı kitaplar basılmıştır. (Bunların içinde en önemlilerinden biri N. S. Trubetskoi’nin Çingizhanın Mirası eseridir. Rus tarihine Avrasyacılığın ana bakışını sergileyen bu kitapta, Rusların ulusal, siyasi kimliğe ulaşmasında Moğol – Tatar istilasının en büyük unsur olduğu tezi öne sürülmüştür. (Öztürk , 2015, s. 227)

Avrasyacılar yazmış oldukları yukarıda adını verdiğimiz eserlerde Rusya’daki Komünist Devriminin Avrupa’nın tesirinde geliştiğini yazmışlar, resmi Rus tarihinde yazarların aksine “Tatar-Moğol Boyunduruğu” tezinin yerine “Roman-Alman Boyunduruğu” tezini ortaya koymuşlardır. Çar I.Petro’nun batıcı bakışı nedeniyle Rus halkının Roman-Alman kültürüyle yetişmiş elitler tarafından eğitildiğini vurgulayan Avrasyacılar, Bolşevik Devriminin sebebi olarak bu elitlerin başkent St.Petersburg’da Rus halkından ve kültüründen uzak yaşantılarını göstermiştir. Lenin tarafından başkent Moskova’ya taşınması da bu bakımdan özel bir anlam taşımaktadır. (Bahrevskiy & Yılmaz, 2017, s. 41)

Avrasyacılar Rus halkının sadece Slav unsuru ile tanımlanamayacağını, kültüründeki “Turan unsuru” nedeniyle Avrasya’nın Slav olmayan halklarıyla da bağının olduğunu ve onlarla benzer psikolojik yapıyı sağlayarak (Avrasya) kıtanın bütünlüğünü sağladığını savunuyorlardı. Rusların kendi devlet ideolojilerini ve kıtayı devlet halinde birleştirme yeteneklerini Moğol egemenliğinden aldığını, bu bağlamda Moğol egemenliğinin Rusya için yararlı olduğunu öne sürmekteydiler. Avrasyacılar Rusya’daki komünist devrimi bir yandan Rusya’da Avrupalılaşma sürecinin ölümü olarak değerlendirmekte, öte yandan da bu devrimi “Doğuya dönüş” için hayırlı bir başlangıç olarak görmekteydiler. (Cafersoy, 2002, s. 67-68)

Klasik Avrasyacılığın iki önemli düşünürü Trubetskoi ve Savitskiy, merkezîyetçi devlet geleneği ve hoşgörü kavramlarının Ruslara Türkler ’den geçtiği görüşünü ileri sürerken Savitskiy; “Tatar hâkimiyeti olmasaydı, Cengiz Han ve Timur’un takipçisi olan Rus İmparatorluğu ve Rus Devleti de olmazdı” tespitinde bulunmuştur. Trubetskoi ise; “Her Rus’un kanında Türkilik vardır, Turaniler, tıpkı Slavlar gibi Rusların unutulmuş kardeşleridir. Dolayısıyla (Klasik) Avrasyacılık’ta Rusların mutlak hâkimiyetinden çok imparatorluk içinde yetki ve otorite paylaşımından söz edilebilir” ifadesiyle Slav olmayan unsurları da Rus kimliğine ve Avrasyacılık kavramına dâhil etmişlerdir. (Külünk, 2017:98)

Klasik Avrasyacılara göre Rusya-Avrasya eski dünyanın merkezidir. Bu merkezi tekrar inşa ederseniz, Avrupa, Ön Asya, İran, Hindistan, Çin hindi, Çin ve Japonya bir zincirin ucundaki halkalar gibi birleşir. Çünkü Rusya, Avrupa'nın doğusundan başlayan ve klasik Asya'nın kuzeyinden geçen Rusya-Avrasya coğrafyası hepsini birleştiren zincir gibidir. (Çomak, 2006, s. 152)

Avrasyacıların devlet tahayyülü de batıdan farklı olarak coğrafyanın gereklerine uygun olarak oluşturulmuştur. Avrasya coğrafyasını zincire benzeten bir diğer betimleme de Avrasyacı hareketin liderlerinden Trubetskoi'e aittir. "Cengizhan'ın mirası-Rus tarihine Batı'dan değil Doğudan Bakmak" adlı kitabında Trubetskoi, Avrasya tipi devlet ile ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Avrasya, devlet olarak birleşmesi tarihin bir gereği olan ve coğrafya, etnisite ve ekonomik bütünlük arz eden bir sistemdir. Cengizhan, ilk olarak bu bütünleşmeyi gerçekleştirdi, ondan sonra ise böyle bir birlik gereği bilinci, Avrasya'nın bütün kısımlarına yaygınlaştırıldı. Avrasya kültürüne uygun olarak dizayn edilmesi hedeflenen birey-devlet ilişkisinin senfonik bir birlikteliğe haiz olması, Rus Ortodoksluğunun genel ilkesi olan "sobornost" menşeiili güçlü otoriter bir devlet fikrini savunmaları Avrasyacıları diğer düşünce sistemlerinden ayırmıştır. Hegelyen bakışla tasarladıkları devlette Avrasya ulusunu tıpkı Hobbes gibi devlet dışında düşünemezler. (İsmayılov, 2011, s. 35)

Klasik Avrasyacıların temel görüşünde Rusya ne Avrupa'da ne Asya'da tanımlanabilir. Bu sebeple Rusya'nın Avrupa'da kalan bölgesi Asya'da kalan bölgesi gibi tanımlamalar yapmamışlardır. Avrasya'yı bir bütün olarak gördükleri için coğrafi sınırları coğrafi şekillerle belirlemişler "Ural'ın doğusu" "Yenisey'in Batısı" gibi tabirleri uygun görmüşlerdir. Rusya nevi şahsına münhasır coğrafi bir dünyadır. Anakaranın merkezinde yer alır. Avrupa ancak anakaranın ucunda bir yarım ada hüviyetindedir. Avrupa'dan farklı olarak Avrasya'da küçük devletlerin birbirinden tamamen bağımsız yaşama imkânı bulunmamaktadır. Çünkü Avrasya'da doğal kaynakların dağılımı, ülkelerin coğrafyaya dağılımı bağımsız yaşamaya imkân tanımamaktadır. Birlikte ve dayanışma içinde yaşamak Avrasya milletleri için bir mecburiyettir. Bu bağlamda İskitler, Moğollar ve Hunlar gibi devletlerin Avrasya'da birleştirici bir yapı kurlmaları tesadüf değildir. Yüzlerce kilometrelik alana yayılmış yerleşim yerlerinin doğal ihtiyaçlarını gidermek, politik, sosyal ve ekonomik işbirliği yapmakla mümkün olabilmektedir. Üstün ırk, kötü ırk, ari ırk gibi kavramlar Avrasya'da tebarüz etmediyse bunun sebebi

“kardeş milletler” “ortaklık” gibi kavramların Avrasya’da türemiş olmasıdır. Rusya’nın Avrasya’da birlikteliği yeniden sağlaması Klasik Avrasyacılar göre yalnızca bu tarihi birliktelik metodu takip etmesiyle mümkündür. Avrasya Birliği Savaş ve güç kullanma yoluyla değil kültürel kaynaşma, aydınlanma ve işbirliği yollarıyla sağlanabilir. (Çomak, 2006, s. 152)

Avrupalılaşmaya karşı mücadele veren ve Avrupa boyunduruğunu reddeden Avrasyacılar, Roma-Germen İmparatorluğunu en büyük düşmanları olarak görmekteydiler. Klasik Avrasyacılar göre Roma- Cermen kültürünün evrensel bir değerler sistemi mevcuttur. Fakat bu kültür güç kullanarak empoze edilmiş, batı kendi tahakkümünü diğer kültürleri kolonize ederek güç ve kurnazlık yoluyla sağlamıştır. Roma-Alman medeniyeti, Aydınlanma Çağından bu yana Tanrı’yla savaş halindedir. Geleneklere bağlılık ve Tanrı’ya ibadetin yerini insanoğlunun kibri almıştır. Bu uygarlık ciddi olarak hasta ve kriz içindedir. (Yılmaz, Bahrevskiy, 2017:44) Yayıldıkları coğrafyalarda diğer kültürlerle yaşama hakkı tanımayan batılıların kültürü yerine Avrasya’nın dayanışma kültürünün yeniden inşa ve ihyası daha tabii ve mecburidir. Bu sebeple Panslavl Rusya’nın özgünlüğünü korumasının yeterli olmayacağını, batıya karşı kapalı bir konumda olması gerektiğini söylemekteydiler. Klasik Avrasyacılar ise bu görüşü geliştirmişlerdir. Avrasyacılığın kurucularından Savitskiy’e göre Rus kültürü sadece korumakla kalmamalı, Batıya karşı bir alternatif olarak diğer milletlerin korunmasına da öncülük etmeliydi. Böylece Rusya’nın tarihi misyonu evrenselleştirilecekti. Rusya’nın asıl görevi sadece kendi kültürünü ve yapısını Batı’ya karşı korumak değil, dünyanın diğer milletlerinin hak ve yapılarını savunmaya da önderlik etmektir. Avrasyacıların tarihi misyonlarının gereği olarak Roma-Alman kültürel egemenliğinin olumsuzluğunu anlatarak, tek medeniyetçilik tezini eleştirmeleri ve “Roma-Alman boyunduruğu” teorisini açıklamaları tüm insanlık için önemli bir hizmet olmuştur. (Yılmaz, Bahrevskiy, 2017:44)

Klasik Avrasyacılığın öncüleri her ne kadar göçe zorlanmış olsalar da köken itibariyle muhafazakâr, devletine ve rejime düşman olmayan kimselerdi. Bu durum zamanla devletle ve devlet organlarıyla temas etmelerini sağlamıştır. Fakat bu temaslar zaman içerisinde harekete büyük zarar vermiş hatta çökmesine sebep olmuştur. 1920’lerin ortasında Avrasyacılık akımının öncülerinden P. Savitskiy, Avrasyacılık ideolojisi bazında Sovyetler Birliğinde gizli bir organizasyonun kurulmasını teklif etti. Aslında Savitsky’nin teklif ettiği bu

organizasyon Rus Devlet Politik İdaresi (DPI) ajanları tarafından kurgulanmış sanal bir yapılanmaydı. DPI ajanları, Sovyet karşıtlarını yurt dışında tek tek arayarak mücadele etmek yerine, onları kendi kurdukları sanal bir anti-Sovyet örgüte çekmeyi düşündüler. Buna da “Tröst Operasyonu” kod adı verildi. DPI ajanları tarafından gizlice Rusya’ya getirilen Savitskiy, katıldığı gizli toplantılarla Sovyetler Birliği’nde monarşist bir anti-Sovyet örgütün olduğuna inandırıldı. Bu örgüte karşılık Savitskiy ve Prag çevresi giderek rejime yakınlaşmaya ve muhafazakârlaşmaya devam ettiler. Bu dönemde “Avrasyacılık: Sistematik Betimlenmesi” adıyla bir manifesto yayımlandı. Bu metnin büyük kısmı Avrasyacıların lideri Savitskiy tarafından yazılmıştır. Rejime yaklaştıkça Avrasyacılığın popülaritesi artmış Paris, Prag ve Viyana hareketin merkezleri haline gelmiştir. (Yılmaz, Bahrevskiy, 2017:42) 1925’te Berlin’de Avrasyacılar kongre toplayarak Avrasyacılar Partisini kurdular. 1926 yılında Paris’te çıkmaya başlayan “Avrasya Gazetesi” akımın Bolşevik-Sovyet yanlısı tutumunu ortaya koymuştur. 1927’de Paris’te “Solcu Avrasyacılık” adıyla anılacak kadar fikirleri Sovyet düşüncesine yaklaşan bir Avrasyacı grup ortaya çıkmıştır. Bu akımın savunucularına da Sovyet ajanı yakıştırması yapılmıştır. Savitsky’nin DPI ajanlarıyla yürüttüğü ilişkilerin neticesinde kurulan grup “Avrasya Gazetesi” ve “Avrasya Haberleri” adlı dergiyi Savitskiy birlikte çıkarmaya başlamış fakat zaman içinde yolları ayrılmıştır. Trubetskoi, Savitskiy ve Alekseev gibi Avrasyacılığın lider kadrosu 1929 yılında “Solcu Avrasyacı” grubu protesto ederek “Avrasya Gazetesi Avrasyacılık yayın organı değildir.” adında bir broşür yayınlarak bu grubun “Antiavrasyacılık” yaptığını savunmuşlardır. Yayınlarda Sovyetlerle olan işbirliği ortaya çıkınca Avrasyacılığın kurucularından Florovskii, 1926 yılında bu hareketten ayrılarak 1928’de “Avrasyacılığın İğfali” adıyla sert bir eleştiri makalesi yazdı. Bu olay, komünizme olumlu bakan taraftarlar arasında çatışmaların başlayacağını işaretlemiştir. Daha sonra 1929’da protesto broşürleriyle Trubetskoi, Savitskiy ve Alekseyevin de ayrılması güç kaybettirmiştir. (Yılmaz, Bahrevskiy, 2017:42) “Sağcı” olarak nitelendirilen Avrasyacılar birkaç yıl daha çalışmaya devam etmişlerdir. Bunlar 1932 yılında yeniden parti kurmuşlardır. Devrim ideolojisinin haklılaştırılmasına yarayacağı anlaşıncaya, Sovyet istihbaratı Avrasyacılık düşüncesini sahiplenerek destekledi ve yönlendirmeye çalıştı. Bu durum asıl Avrasyacıların tepkisine yol açtı. Akımın etkisi 1930’lu yıllarda azaldı. (Çomak, 2006:97) Bu şekilde, Avrasyacıların içine

sızan DPİ ajanları 1930'ların başında hareketi çökerttiler. Savitskiy aslında bir maşa olarak kullanılıyordu. Savitskiy operasyonun projeyi bitirme amaçlı yapıldığını öngöremedi. Önce “solcu” sonra “sağcı” Avrasyacılar parçalanarak kimileri idam edilerek kimileri etkisiz hale getirilerek Sovyet ajanlarının operasyonu ile proje sonlandırıldı. Bu operasyon altı yıl kadar sürdü. Sonuçta, Avrasyacılık ideolojisine uzun süreli bir darbe vurulmuş oldu. Sovyetler döneminde ise Avrasyacılık ideolojisine pek rağbet gösterilmedi. Çünkü mevcut ideoloji kapsayıcı özellik gösteriyordu ve yeni bir ideolojiyi gerektirmiyordu. (Çomak, 2006:154)

Avrasyacılık 1930'lu yılların sonunda politik akım niteliğini yitirmiş savunuları ise günümüzde dahi kıymet görmüştür. Jeopolitik okumaları, felsefi yayınları her dönemde takdir görmüştür. Günümüzde avrasyacı yaklaşımları yeni yorumlarıyla birlikte Yeni Avrasyacılık başlığı altında inceleyeceğiz.

3.3. NEO (YENİ) AVRASYACILIK

Rusya, emperyal tarihi ve batıdan doğuya doğru uzanan coğrafi konumu nedeniyle tıpkı Türkiye gibi iki taraf arasına sıkışmış bir kimliğe sahiptir. Bu durum iki kültür arasında bir sentez oluşturmaktan ziyade bir tercih konusu olmuştur. Bu zorlama milli kimlik inşası ve içeriğine dair problemlere sebebiyet vermiştir. (Dağı, 2002, s. 143)

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bugünlere kadar Rus dış politikasında etkili olan fikirler, Rus tarihi boyunca gelişim gösteren üç ana düşüncenin yeni versiyonlarıdır. Bu düşünceler; Batıcılık, Slavofillik (Slav Milliyetçiliği) ve Avrasyacılıktır. Rus dış politikasının süreklilik öğeleri olarak tanımlayabileceğimiz bu düşünce sistemlerinin yeni versiyonlarının “yeni” (neo) sıfatı ile birlikte kullanımı yaygınlaşmıştır. Neo-Slavofiller Avrasyacılarla pek çok açıdan benzerlik gösterebilir de Rusya, Beyaz Rusya, Ukrayna arasında bir çeşit birliğin oluşmasını desteklemektedirler. Neo-Batıcılar, Rusya'nın Avrupalı olduğunu ve Avrupaya entegre olması gerektiğini dile getiriyorlar. Neo-Avrasyacılar ise, Slavofillerin birliktelik çabasına ek olarak tüm Orta Asya ülkelerini de katmayı doğru buluyorlar. Neo-Avrasyacılar, Klasik Rus jeopolitik yazarlarının geleneksel Batı Avrupa jeopolitiğinin etkisinde geliştirdikleri fikirleri ile çağdaş Batılı sağ-kanat düşünürlerinin fikirlerini kombine etmeye

çalışmaktadırlar. Milliyetçi, muhafazakâr ve batıcılığın eksik yönlerini iyi analiz eden çağdaş Rus düşünürleri ve politikacıları Avrasyacı harekete dâhil olmuşlardır. Neo-Avrasyacı hareket genişledikçe alt gruplar meydana gelmiştir. Jeopolitikçiler, Monarşistler, Rus Ortodoks Kilisesi, Aşırı Milliyetçiler, Stalinciler bunlardan bazılarıdır. (İşyar, 2018, s. 89-90)

Tarihsel çıkış noktası itibarıyla Avrasyacılık akımına dayanan Yeni Avrasyacılık akımı genel olarak üç açıdan tarihsel kökeninden -yani klasik Avrasyacılık'tan- farklı özellikler taşımaktadır. Öncelikli olarak, Yeni Avrasyacılık klasik Avrasyacılık'tan farklı olarak hedef alanı olarak Avrupa yerine ABD'yi seçmiştir. Bazı düşünürlerin hedef alanı olarak Avrupa ve ABD'yi çifte hedef ve rakip olarak gösterdikleri de doğrudur. İkincisi, yeni bir aktör olarak başta Rusya Komünist Partisi olmak üzere çeşitli sol görüşler de bu akım içerisinde etkin bir rol oynamaktadır. Son olarak da, tarihî Avrasyacılık, Rusya'nın Avrasya olmasında Moğol-Türk işgalinin esas rolü oynadığını ideologu Savitskiy tarafından dile getirilecek kadar "Türk sempatisini" iken, Yeni Avrasyacılık'ta bunun tersi bir yaklaşım tarzının egemen olduğunu, Türk unsuruna özellikle Türkiye bağlamında olumsuz bir değer yüklendiğini söylemek mümkündür. Aslında bu üç unsur büyük oranda bir biriyle etkileşim içinde bulunarak Yeni Avrasyacılık akımının genel çehresinin belirlenmesini sağlamaktadırlar. Rusya'nın büyük güç kaybetmesinde en büyük dış sorumlu olarak ABD'yi görenlerin (Komünistlerin) veya Batıya karşı büyük bir güç olunması gerektiğini söyleyenlerin (Dugin ve benzerlerinin) görüşleri Yeni Avrasyacılığın ABD karşıtlığı niteliğinin ortaya konması ve beslenmesine meşru bir gerekçe oluştururken, 'ABD'nin dostu ve tarihî rakip' Türkiye de bundan payını almakta, bu kez de Yeni Avrasyacılığın Türkiye karşıtı niteliğinin kaynağı anlaşılmaktadır. (Cafersoy,2002:81)

Klasik Avrasyacılık, Bolşevik devrimi sonrasında Rusya'nın karşı karşıya bulunduğu kaotik ortamdan yeni bir ideolojiye sarılarak kurtulmayı amaçlamıştı. Avrasyacılar, Batı yaşam ve düşünce biçimlerinden etkilenecek bir iç savaş içerisine giren Rusya'yı kurtarmayı ümit ediyorlardı. Her ne kadar 1920'ler Rusya'sının şiddet dolu toplumsal/siyasal ortamı ile 1990'ların Rusya'sının yüz yüze kaldığı siyasal ve ekonomik zorlukları mukayese etmek çok doğru değilse de, Avrasyacılığın 1920'lerdeki benzer bir kurtarıcı rolüyle bir kez daha

Rusya'nın yardımına koştuğuna dikkat çekmek gerekir. Aslında bu vasfı nedeniyle, Avrasyacılığı bir anlamda bir 'korku' ideolojisi olarak görmek mümkündür. Klasik Avrasyacıların Avrupa 'kozmpolitan' düşüncesinden duydukları korku ise Yeni Avrasyacılar için bu sefer ABD önderliğindeki 'mondializmden' kaynaklanmaktadır (Dağı 2002, s. 162)

Kuramsal anlamda, Yeni Avrasyacılık akımı realist bir bakış açısıyla güç unsurunu öne çıkarmaktadır. Ülke içindeki düşünsel kaynakları ise Rusya'nın kendine özgün jeopolitik konumu ve çeşitli etnik grupların özgün karışımından oluşan, bu durumun çevresindeki sorunlara müdahalesine olanak veren bir güç olduğu inancını taşıyan Rus dinsel felsefesinden, 1920-1930'lardaki tarihsel Avrasyacılık'tan ve Sovyet Avrasyacısı Gumilyev'in çalışmalarından almaktadır. 1990'larda Den (şimdi Zavtra) gazetesi, Elementi dergisi, Evraziyskiy Vestnik dergisi vb. yayınlar, Arktogeya-Tsentr ve Fond "Mira L.N. Gumilyev" (Gumilyev'in Dünyası Vakfı) benzeri merkezler Avrasyacılığın düşünsel temellerinin yayınlanması ve yeni açılımlar getirilmesinde önemli roller üstlenmişlerdir. Rusya'da kuramsal anlamda Yeni Avrasyacılık akımına katkıda bulunanlar içinde Aleksandr Dugin, A. Glivakovski, E. Morozov, A. Fomenko benzeri aydınlardan bahsetmek mümkündür (Cafersoy,2002:82).

Avrasyacılık ideolojisi 1930'ların başında politik etkisinin sonlanmasının ardından 1960'lı yılların başında Lev Nikolayevich Gumilyev ile yeniden gündeme gelmiştir. Gumilyev Avrasyacılık hareketini etnik-kökensel açıdan incelemiştir. Gumilyev etnik olarak Rusların sadece Slavlardan oluştuğu görüşüne karşı çıkmıştır. Türk Tatar, Slav karışımı bir kültür oluşumuna işaret etmiştir. Avrasya'nın etnik ve kültürel olarak oldukça verimli ve sıra dışı bir zenginliğe sahip olduğunu vurgulamıştır. Atlantikçi tarih yazımının tipik söylemi olan "Batı ve geri kalanı" odaklı dünya tarihini tek kutuplu bakış açısıyla değerlendirmekten vazgeçilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Gumilyev batı kültürünün "kurgusal" etnik kökenlere dayandığını ileri sürerek eski etnik unsurların galip gelmesiyle yakın gelecekte dünyanın siyasi ve kültürel haritasında önemli değişimler olacağını öngörmüştür. Son Avrasyacı olarak da isimlendirilen Gumilyev, Klasik Avrasyacılık ve Sovyetler 'in dağılma aşamasına girmesiyle beraber etkili olmaya başlayan Yeni-Avrasyacılık arasında düşünsel bir köprü vazifesi görmüştür. (Şahin , 2018, s. 10)

Sovyetler döneminde Avrasyacı eserler yasaklanmıştır. Avrasyacılar Sovyetler ‘in ruhundan farklı olarak Ortodoksluğa vurgu yapmıştır. Avrasyacılık; Slavofillerin uzun süre sürdürdükleri “doğu slavlığı” düşüncesi gibi tüm Slavların kültürel birlikteliğini vurgulamaktan öte, bütün bunları yaparken güney ve doğuya da yönelerek Ortodoks-Müslüman Avrasya halklarının tek bir çatı altında yönetimini savunmaktadır. (İşyar, 2018:92)

Dolayısıyla sosyalizmden farklı bir ideoloji bu dönemde tehdit olarak algılanmıştır. Yeni-Avrasyacılık akımı 1980’li yıllardan itibaren Sovyet ideolojisinin kriz dönemlerinde ortaya çıkmıştır. Sovyet sistemindeki sorunların üstesinden gelebilmek için bazı kesimler Batı karşıtlığını gündeme getirmiş, muhafazakâr kesim Çarlık ve Stalin dönemi uygulamalarını savunmuştur. Reformların başarısızlığı karşısında Komünistler, Rus Milliyetçiler ve Ortodoks Monarşistler ’den oluşan “yurtsever muhalefet” adında bir kesim ortaya çıkmıştır. Maddi destek bulamayan bu grubun girişimi de başarısızlıkla sonuçlanınca ortaya, fikri lideri Alexander Dugin olan Yeni-Avrasyacılık akımı çıkmıştır. Bu akım 1989 yılından itibaren etkili olmaya başlamıştır. (Yılmaz ve Bahrevskiy, 2017: 64-65)

Günümüzdeki ana politik tartışmalar batıcı-slav tartışmasından farklı olarak, Atlantik-Avrasya blokları arasında izlenmektedir. Gorbaçov’un SSCB Komünist Partisi lideri olmasıyla alevlenen tartışmalar SSCB’nin yıkılmasından sonra da devam etmiştir. Neo- Avrasyacılar Gorbaçov’un yeni düşüncesine karşı tepki vermişler bu tepkiyi iktidarı boyunca sürdürmüşlerdir. SSCB yıkıldıktan sonra batıcılar mevcut durumun kabulünün ve Batı-ABD ile ilişkilerin normalleştirilmesinin gerektiğini savunmuşlardır. Avrasyacılar ise Rusya’nın “Yakın Çevresi”ndeki etkinliğini artırıp kendi potansiyel gücünü ortaya çıkararak tesis etmesini istemişlerdir. Batı Medeniyetinin yansıttığı liberal değerleri özümsemektense kendi değerlerini oluşturmayı öngören Yeni Avrasyacılar, sosyal politikalara ağırlık vermeyi ve yönetsel merkezîyetçiliğin güçlendirilmesi gerektiğini kaydetmektedirler. Yeni Avrasyacı analistlerin üzerinde durduğu en önemli noktalardan biri, eski SSCB topraklarını ifade eden “yakın çevrenin” ekonomik, sosyo-kültürel ve nihai olarak siyasal anlamda Rusya’ya eklenmesidir .

Bu talep Avrasyacıları Slavofillerle yakınlaştırmış, Ukrayna-Beyaz Rusya-Kazakistan gibi ülkelerle birleşim ideali özelinde “de facto” bir birleşim meydana gelmiştir. Neo-Avrasyacı düşünürlere göre post-komünist geçiş sürecinde Rusya, Sovyet döneminin jeopolitik realitesini koruyarak yeni dönemin siyasi ve ekonomik problemlerini çözebilir, Sovyet cumhuriyetlerinin çoğunun isteyerek iştirak edebileceği bir “Yeni Avrasya” Devleti kurularak çözüm kalıcı hale getirilebilir. (İşyar, 2018:91-92)

1990’lı yıllarda Avrasyacı düşünce Klasik Avrasyacı düşünceyi büyük oranda modifiye etmiştir. Neo-Avrasyacılık yeni bir ekonomik konjonktüre doğmuştur. Yeni jeopolitik yeni eko politikle birlikte yorumlanmış ve Avrupa’ya entegrasyonun hayli zorlaştığı kanaati hâkim olmuştur. Dünyanın toprak bakımından en büyük devletin 1991’in sonlarında dağılması, Avrasya’nın tam ortasında bir ‘kara delik’ yarattı. SSCB’nin 1991’de dağılmasından sonra ABD’nin tek güç olarak kalması, Rusya’nın nüfuz bölgesindeki ülkelerin NATO üyesi olması, önemli ekonomik kaynakların ABD sermayedarlarının kontrolüne girmesi, Rusya’yı yok olma sürecine getirmiştir. Bu bağlamda Avrasyacılığı yok olma sürecinden var olma sürecine evirilen Rusya’nın bir kurtuluş reçetesi olarak yorumlayabiliriz .

Sovyetler Birliği ve COMECON’un dağılmasıyla Rusya, Avrupa’dan hayli uzaklaşmıştır. Rusya’nın sıcak denizlere uzaklığı artmış, batı ve güney ticaret yolları daralmıştır. Rusya Asya’ya ekonomik zorunluluklarla yakınlaşmaya çalışmaktadır. Sovyetler ‘in dağılmasıyla başlayan yeniden yapılanma sürecinde Atlantikçiler (batıcılar) ve onların Batı tipi yapılanmayı örnek alan düşünceleri etkili olmuştur. Sovyetler Birliği’nin dağılması sonrası Atlantikçiler ‘in Batı’yla işbirliğini önceleyen görüşleri dış politikada egemen olmuştur. Bu süreçte Rusya’nın Pazar ekonomisini benimsemesi ve demokrasiye dayalı bir siyasal rejimin kurulması beklenmiştir. Ancak 1993’lere gelindiğinde Avrasyacı fikirlerin yönetim seviyesinde etkili olmaya başlamasıyla, Rusya’nın Batı’ya mı yoksa Doğu’ya mı ait olduğu sorunsalı devam etmekle birlikte, Atlantikçi politikalar nüfuzunu yitirmiştir. (Dağı, 2002: 146-147) Sovyetlerin dağılmasının ardından bir dönem yöneldiği Pazar Ekonomisi modeli Rusya’ya batı tipi “kapitalist” bir büyüme hedefliyordu. Bu büyüme suç oranlarını artırmış, kayıtsız ekonomi alanı genişlemiş, 1992’den itibaren devletin ekonomik ve sosyal düzeni oluşturmakta

zorlandığı görülmüştür. Avrasyacılar bu noktada batılı büyüme modeline duyulan güvenin azalmasıyla yeni bir dünya görüşünün ve siyasi pozisyonun oluşmasını gerekli görmüştür. Klasik Avrasyacıların da savunduğu gibi Avrasyacılar göre kendine özgü bir jeopolitik konumu olan Rusya gücüne ve çevresine dayalı olarak yeni bir yapı kurmalı, kendine has bir yol izlemeli ve küresel bir güç olmalıdır. Neo-Avrasyacılar Francis Fukuyama'nın savunduğu "Tarihin Sonu" tezine katılmazlar. Globalleşmeye, küreselleşmeye ve batının ölümsüz hegemonyası fikirlerine karşı çıkmışlardır. (İşyar, 2018:92-95) Günümüzün küreselleşmiş, post-modern ve post-liberal dünyasında Rusya'ya yer olmadığına dair genel bir kanı olduğuna inanan Dugin ise bu sorunun nedeni olarak Rusya tarihinin Batı ve batı kültürüyle diyalektik bir tartışma içinde olmasını göstermektedir. Bu diyalektik çekişme Rusya'nın kendi Rus gerçekliği ve kendi "tarihin sonu" versiyonu iddiasına dairdir. Bugün neo-liberal ekonomi ve post-modern kültürün dünyayı getirdiği noktaya bakılırsa Batı bir çöküşe sürüklenmektedir. Bu sezgi Rus halkını temelli ve haklı bir alternatif arayışına itmektedir. Bu çöküşte meydana gelen ekonomik krizler sadece bir başlangıç olup, daha kötü senaryolar muhtemeldir. Küresel ekonomi ve post-endüstriyel toplum yapısı insanlığı her geçen gün daha da olumsuz etkileyecektir. Bu koşulda Rusya'nın geleceği Dördüncü Politik Teori üzerinde çalışma çabalarına bağlıdır. Kısaca; küresel ekonomik kriz, tek kutuplu dünya düzenine karşı direniş ve hâkimiyetin güvence altına alınabilmesi için tarihin felsefi temellerine yönelinmesi ve metafizik bir çaba harcanması gerekmektedir. Bu çaba evrensel ve kolektif olmalıdır. Bu meselenin çözümü ise hem Asya hem Avrupa halkları ve kültürlerinin temsilcileri yer almasıyla mümkündür. (Şahin,2018:14)

Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecini batının oyunlarının bir sonucu olarak gören Yeni Avrasyacılar, birliğin ekonomik ve siyasi açıdan başarılı olduğunu ancak askeri ve stratejik güç kaynakları üzerinden yürütülen korku ve sindirme politikalarının batı tarafından kullanılması sonucu dağıldığını vurgulamışlardır. Yeni Avrasyacılar çok kutuplu dünya düzenini savunmakta, tek kutuplu ABD hegemonyasını reddetmektedir. Avrasya-Batı ilişkileri çıkar odaklı kurulmalı dostluk üzerine tesis edilmeli görüşlerine sahiptirler. Yeni Avrasyacıların en derin endişesi Avrasya'nın kalbi olan Doğu Avrupa ve Orta Asya gibi Rusya'nın jeopolitik ve tarihi açıdan en önemli egemenlik alanı olarak

gördükleri bölgeleri ABD'nin kontrol altına almasıdır. Batıdan gelecek müdahale tehlikelerinden endişe ettikleri için güvenlik konularında ABD ile kurulabilecek herhangi bir anlaşma ve ittifak zeminine mesafeli yaklaşmışlardır. (Dağı, 2002 s. 167-169).

Yeni Avrasyacılar, bütün bu alternatif politika arayışlarının içerisinde Realistler gibi güç dengesi ekseninde şekillenen uluslararası politikanın “sürekli dostluk” değil, “sürekli çıkar” olgusu doğrultusunda belirlendiğini iddia etmektedirler. Rus ulusal çıkarlarının korunabilmesinin, uluslararası sistemde Rusya'nın konumunun yeniden tanımlanmasına, siyasal ve askeri gücünün restore edilmesine bağlı olduğunu savunmaktadırlar. Bu yeniden tanımlanma sürecinin jeopolitik kavramı üzerinden şekilleneceği öngörülmektedir. Yeni Avrasyacılar göre jeopolitik, siyasal güç ve “büyük devlet” statüsünün vazgeçilmez bir unsurudur. Halford Mackinder gibi Rusya'yı Avrasya coğrafyasının “stratejik pivotu olarak değerlendiren Yeni Avrasyacılar, Rus dış politikasının bu ekseninde şekillenmesinden yanadırlar. (Uysal, 2016)

Reformist Atlantikçiler Avrasyacıların dış politik eksen kavramına bakışlarındaki farklılık nedeniyle Avrasyacılar tarafından yeterince realist olmamakla ve birbiriyle çelişen fikirlere sahip olmakla eleştirilmiştir. Reformist Atlantikçilerin iktidarda yer almalarına karşın fikirleri önemini kaybetmiş, Avrasyacıların dış politika anlayışları yönetimde ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde Rusya Federasyonu'nda artan milliyetçilik talepleri Avrasyacıların güçlenmesine vesile olmuştur. Avrasyacılar ulusal kimlik ile iç ve dış politikayı milliyetçi bir yapıyla yeniden şekillendirerek halkın desteğini almaya çalışmışlardır. (Dağı, 2002: 157-158)

Yeni Avrasyacıların Klasik Avrasyacılarla en önemli benzerliği Avrasya'yı tarihiyle, coğrafyasıyla, farklı etnik ve kültürel kodlarıyla bir bütün olarak okumalarıdır. Avrasyacı düşüncüyü Rus dış politikasını yönlendiren jeostratejik ve jeopolitik bir gerçeklik olarak uluslararası ilişkiler sistemi içerisine bir olgu ve kuramsal yapı olarak yerleştirmeye çalışmaktadırlar. Yeni Avrasyacıların reaksiyon gösterdikleri politikalar, post-Sovyet dönemde Moskova'nın izlediği salt batıcılık düşüncesi temelli, ülkenin jeopolitik ve tarihi eksenine aykırı politikalarlardır. (Uysal, 2016)

Kültürel, coğrafi ve tarihi bütünsellik açısından benzerlik göstermesine rağmen bizzat Aleksandr Dugin'in de belirttiği gibi neo-Avrasyacılık 20. yüzyılın ilk yarısında Rus mülteci dalgası etkisiyle ortaya çıkan klasik Avrasyacılık'tan oldukça farklı bir çizgidedir. Klasik Avrasyacılık'ta yer alan Rus kültürünün Avrupalı bir kültür olmadığı, materyalist Batı kültürünün insanlığa karşı olduğu, coğrafya ve kültür etkisi düşünülmeden ülkelere tek tip bir ideoloji ve yönetiminin dikte ettirilemeyeceği ve Rus kültürünün Batı ve Doğu kültürlerine ait özellikleri bulunan özgün bir kültür olduğu fikri temel olarak yeni Avrasyacılık'ta da kabul görürken, siyasal-jeopolitik açılımlar konusunda yeni Avrasyacılık eski tezlerinden farklı bir hal almaktadır. Klasik Avrasyacılık'ın kutsadığı "etnos"; yeni Avrasyacılık'ta da önemli bir yer tutmasına karşın, Rusya'daki milliyetçiler, muhafazakârlar ve komünistler tarafından güçlü bir şekilde desteklenen yeni Avrasyacılık etnos yerine, Batı hâkimiyeti karşıtlığını kendine temel çıkış noktası yapmıştır. Komünizmin çöküşüyle beraber eski anlamını kaybeden sağ ve sol düşüncenin yarattığı boşluk ortamında yeniden filizlenen Avrasyacılık, kendine temel düşman olarak Batı'nın hâkimiyetini tüm dünyaya yaymakta olan liberalizm ve küreselleşme ideolojisini seçmiştir. Yine klasik Avrasyacılık'tan farklı olarak Batı küreselleşmesine alternatif olarak içe kapanma değil de, alternatif ve daha adil bir küreselleşmenin önerilmesi neo-Avrasyacılığın önemli bir yeniliği ve artısıdır. Aleksandr Dugin'in kurduğu Avrasya Toplumsal Siyasal Hareketi'nin siyasi-entelektüel çalışmalarıyla kısa sürede eski Sovyet coğrafyasının önemli bir bölümünde kabul gören yeni Avrasyacılık, henüz çok ham ve yeni gelişmekte olmasına karşın bugün gardı düşen Batı'yı ciddi anlamda ürkütmektedir. Ülkemizde yalnızca Aydınlık çevresi, bazı Kemalist ve Milli Görüşçü çevrelerde ilgi uyandıran Avrasyacılığın, Batı hâkimiyetinin zayıfladığı 21. yüzyılın ilerleyen yıllarında ülkemizde ve Doğu dünyasında çok daha etkili bir hale gelmesi bu nedenle olasıdır.

Kendi de post-modern ve eklektik bir yapıda olan yeni Avrasyacılık düşüncesinin felsefî altyapısında, Batı'da liberalizme şiddetli muhalefet eden komünizm (Marks, Gramsci), muhafazakârlık (Spengler, Schmidt, Guenon) ve post-yapısalcılık (Foucault, Deleuze) akımlarından parçalar görmek mümkündür. Bir anlamda yeni Avrasyacılık Batı'ya soldan sosyal konulardan yapılan eleştirileri, sağdan medeniyet açısından yapılan eleştirilerle birleştirilerek ortaya

güçlü bir sentez koymaktadır. Yeni Avrasyacılık bunu yaparken temel araç olarak jeopolitik çalışmaları, mitolojik-folklorik kültürel araştırmaları ve arkaik bilinci inceleyen post-modern tezleri kullanmaktadır. Modernizmin yok ettiği kutsal kavramlar, Avrasyacı düşüncede seküler bir yorumla yeniden sunulurken, Batı'nın hâkimiyetini yaymak için kullandığı insan hakları ve özgürlük kavramları yeni Avrasyacılık'ta göz ardı edilmeyerek Batı'nın en büyük silahı elinden alınarak kendisine doğru çevrilmektedir (Batı'nın böldüğü Yugoslavya'ya karşı Gürcistan'ın parçalanması buna örnek gösterilebilir). Dünyayı Anglo-Amerikan deniz imparatorluğu ve Avrasya kara imparatorluğu şeklinde iki temel kutupta inceleyen Avrasyacı jeopolitik çalışmalarda Avrupa-Afrika coğrafyası, Uzak Asya ülkeleri ile Türkiye ve Orta Doğu coğrafyası da diğer potansiyel kutuplar olarak gösterilmektedir. (Örmeci, 2013)

Yeni Avrasyacı aydınlardan Alexi Arbatov'a göre NATO ve Rusya'nın Orta ve Doğu Avrupa politikalarında tepkisellik hâkimdir. NATO'nun bölge ülkeleri üzerinde tahakküm kurma, üye kazanma çabaları Rusya'da Slav Milliyetçiliğini artırırken Rusya'nın güvenlik endişelerinin artırmaktadır. Rusya harici kurgulanan güvenlik politikaları bu tepkiselliğe bağlı olarak etkisiz bir güvenlik stratejisini ortaya koymaktadır. Alexi Arbatov, NATO'nun Doğu Avrupa'daki faaliyetlerinin ortaya çıkardığı tepkiselliğin Moskova'da da karşılık bulduğunu, politika yapıcılarının toplumdaki bu karşılıktan siyasi sonuçlar devşirebileceğini ifade etmiştir. NATO'nun Bosna ve Kosova'ya müdahalesini Rus yayılcılığına karşı bir tepki olarak gören Yeni Avrasyacılar, bunların Rusya'nın Balkanlardan uzaklaşması için tertiplendiğini düşünmektedirler. NATO'nun genişleme projeleriyle eşzamanlı olarak ABD'nin Karadeniz ve Orta Asya'da bazı BDT ülkeleriyle ortak askeri tatbikatlar düzenlemesini ve NATO'nun BDT ülkeleriyle ortaklık ilişkileri kurmasını, Rusya'nın yeniden “çevrelenmesi” olarak yorumlamaktadırlar. (Uysal, 2016)

Yeni Avrasyacıların nihai hedefi Avrasya'da “uluslar üstü” yapıda kurulacak, etkin ve güçlü bir Rus devletidir. Hem iç hem de dış politikada önemli bir kazanım olarak görülen bu yeni yapılanmayı büyük bir idea olarak ortaya koyan, Eski Sovyet coğrafyasını canlandırmak isteyen hareket, Rus emperyal kimliğini kullanarak doğal etki alanlarında “yakın çevre” politikasını uygulamayı planlamıştır. Bu yöntemle Rusya'nın “izolasyon” devri sona erdirilip küresel bir

aktöre dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Rusya'nın Avrasya'ya yönelişinde en önemli etkenlerden bir tanesi ekonomidir. SSCB sonrası büyük krizlerle boğuşan Rusya'nın küresel çapta ABD'ye rakip olabilmek için bölgesel nüfuzunu geliştirmesi şarttır. Uluslararası statükoya uyum için izlenen batıcı politikalar Rusya'nın zayıflamasına yol açacaktır. Son yedi asırdır Rusya'nın karşısında yer alan Batı dünyasının hiçbir zaman dost olmayacağı anlaşılmış, Rusya'nın aynı hatayı tekrar etmemek için alternatifinin hazır olduğunu vurgulamışlardır. (Uysal, 2016)

Neo-Avrasyacılar milliyetçiliğin üstüne bölgeciliği yerleştirirler de Rusya ve Rus merkezli projeler üzerinde çalışmaktadır. Rusya, tıpkı NATO içerisindeki ABD gibi Avrasya Birliği'ni oluşturan eşit üye devletler içerisinde ilk sırada olan ülke olarak yer almaktadır. Rus liderliğinin olmadığı bir Avrasya Birliği'nden söz etmek mümkün değildir. Neo-Avrasyacılar'dan biri olan V. Fedorov bu durumu şu şekilde dile getirmektedir: *“Avrasya devleti birliği ancak Avrasya milli devletlerinin bir araya gelmesiyle mümkün olabilir ki bu birliğin oluşması da ancak bunların arasından en güçlü etnik Rus devletinin yönetiminde (egemenliğinde) söz konusu olacaktır.”* En güçlü milli devlet olarak gördüğü Rusya'nın kaçınılmaz egemenliğini Avrasya'nın birliği için ön koşul olarak değerlendirmektedir. . (Karabağ, 2016)

Gennadi Züganov, *‘Rusya bir devlet değil bir medeniyettir’* diyerek Rus devletinin teşkilat yapısı ve idare yeteneğiyle Batı tipi devlet tanımlamasından farklı bir yönetim ve idare tarzı olduğuna dikkat çekmiştir. Yeni Avrasyacılar'a göre batıcılar hayalperest dış politika görüşleriyle özgürlük ve demokrasi gibi güzide kavramları halka sunarak göz boyamaktadırlar. Avrasyacılar'a göre bu değerler kolay uygulanabilir değerler değildir. Ütopik ve hayalci değerler üzerine inşa edilecek bir dış politika yerine devlet odaklı, pragmatist bir yapıyı önermektedirler. Batı'nın hayalci çoğulculuğunun yerine Doğu'nun gerçekçi tekelliliğinin Avrasya gerçekleriyle örtüşeceği inancını taşımaktadırlar. Rusya'nın tarih boyunca batıyı taklide uğraştığı her dönem ağır bedeller ödenmesine yol açmıştır. Hatta Sergei Baburin, çok uluslu bir kültüre mensup olan Rusya'nın Batı tipi demokratik modellerle yönetilmesi talebinin kötü niyetli ve Rusya'nın dağılmasını hedeflediğini iddia etmektedir. (Uysal, 2016)

Avrasya merkezli düşünce siyasî arenada geniş yankı bulmaktadır. Her şeyden önce, Rusya’da komünizm ideolojisinin çöküşünün ardından askerî-sivil bürokrasisinin zihinsel anlamda büyük ölçüde Avrasyacı bir anlayışa sahip olduğu ifade edilmektedir. İkinci olarak, Avrasyacı anlayışın devletin dış politikasında pratik anlamda uygulandığı ve bir nevi resmi Avrasyacılık söylemi geliştirildiği belirtilebilir. Üçüncü olarak, Avrasyacı anlayış siyasî partiler bakımından da önem arz etmektedir ve bu anlayışın izlerini hem Rusya Federasyonu Komünist Partisinde ve milliyetçi Vladimir Jirinovski’nin Rusya Liberal Demokrat Partisinde görmekteyiz. Ayrıca Avrasyacılığı temel ideoloji olarak kabul eden liderliğini Aleksandr Dugin’in yaptığı Rusya Toplumsal Siyasî Harekâtı “Avrasya” ile Abdul-Vahit Niyazov’un başkanlığını yaptığı Avrasya Partisinin de siyasî yelpazede yerini aldığını belirtmek gerekir. Geçtiğimiz süreçte Yeni Avrasyacılık akımının geliştirilen üç önemli versiyonundan bahsedebiliriz. Bunlar resmi Avrasyacılık söylemi (Avrasyacılığın resmi yansımaları), Sol Avrasyacı model ve Avrasya Harekâtı modeli olarak çeşitlendirilebilir. Yeni Avrasyacılık akımı içerisinde yer alan bu her üç modelin öne çıkan ortak hususlarını şöyle sıralayabiliriz. Birincisi, her üç model de Avrasyacı geleneğe sadık kalarak Rusya’nın özgün bir kimlik ve jeopolitik konuma sahip olduğunu kabul etmektedir. İkincisi, her üçü de ABD hegemonyasına karşı bir tavır içindedir. Üçüncüsü, çok kutuplu bir uluslararası sistem modeli önermektedirler. Dördüncüsü, her üç model de Rusya’nın öncelik vermesi gereken alanlar içerisinde “yakın çevre” birincil önem arz etmektedir. Farklılıkları ise çok kutuplulukta tercih edilecek müttefikler, Rusya’nın önceliklerini belirlemesi ve gelişme modelleri konusunda ortaya çıkmaktadır. (Cafersoy,2002:82-83)

Yeni- Avrasyacı yaklaşımın devlet politikası olarak benimsenmesi Yevgeni Primakov’la mümkün olmuştur. Dışişleri Bakanlığı ve Başbakanlık yapan Primakov, 1996-1999 yılları arasında Avrasyacı politikalarla ülkesine yön vermiştir. Primakov Doktrini adı verilen ünlü politika dizisinde, tek kutuplu uluslararası sistemde Rusya’nın dengeleyici konumu üzerinde durulmuştur. Primakov Doktrininde ABD konjonktürel olarak lider olarak görülmesine rağmen Rusya alternatif bir süper güç olarak kabul edilmektedir. “Yakın Çevre” politikasının, ABD hegemonyasına karşı durma gibi tercihlerin 1993’de ilan edilen Primakov Doktrininde yer aldığı söylenebilir. Rusya’nın “yakın çevre“

politikasını uygulamasını, Balkanlarda Miloseviç'i savunarak emperyalist baskılara karşı çıkışı, NATO'yu durdurmaya yönelik 1993 sonrası hamleler, Çin, Hindistan, İran gibi bölgesel güçlerle iyi ilişkiler Avrasyacılığın devlet politikasına yön verdiğinin ispatıdır. Vladimir Putin'in iktidara gelmesiyle ise çok boyutlu bir medeniyet projesi olarak Avrasya Birliği'nin uygulanması planlanmıştır . Bizzat yönetici kadro tarafından sahiplenilen Avrasyacı görüşler 2000'li yılların başında devlet politikasının oluşumuna etki etmiştir.

Dış politikanın belirlenmesinde etkin olmaya başlayan Yeni Avrasyacıların ilk önemli icraatı Çin ve İran'ı Asya'da müttefik olarak belirleyip ilişkileri geliştirme çabalarıdır. Moskova- Pekin, Moskova-Tahran arasındaki ilişkiler Yeni Avrasyacıların etkin olmasıyla çok üst düzeyde gerçekleşmiştir. Çok kutuplu dünya düzeni konusunda uzlaşan Moskova-Pekin-Tahran hattı tek kutuplu düzendeki ABD politikalarına karşı birlikte hareket etmişlerdir. Bu üçlüye ek olarak Hindistan'la da üst düzey ilişki kurarak geniş kapsamlı bir Avrasya Bloğunu, Batı bloğu karşısında bir alternatif olarak sunmuşlardır. Moskova-Pekin yakınlaşmasının en önemli sonucu Şanghay Beşlisinin kurulmasıdır. Örgüt üye sayısının genişlemesi ve kurumsal etki alanının genişlemesi için daha sonra Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ)'ne dönüştürülmüştür. ŞİÖ; bölgesel sorunlara bölgesel çözümler bulmak amacıyla kurulmuştur. Asil üyeleri; Rusya, Çin, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan yedek üyeleri ise Hindistan, Pakistan, Moğolistan'dır. İran ve daha sonraları Türkiye'de gözlemci statüsünde üye ülkelerdir. (Uysal,2016)

Yeni-Avrasyacılık düşüncesinin Rus politika belirleyicileri için bölgesel ve küresel bir anahtar olarak görülmesi Dugin fenomeni ve Putin'in kesintisiz iktidarı ile ilişkilidir. 21.yüzyılda ideolojiler etkisini kaybederken, politika belirleyiciler ümidi yönetmekte sorun yaşarken popülist bir isim olan Dugin harekete ümit vaat etmiştir. Vladimir Putin ise bir çok politik eğilimi ve ülke çıkarlarını Avrasyacı politik pratikle muhafaza edebildiği için bu ümidi yönetmekten imtina etmemiştir.

3.4. ALEXANDR DUGİN VE AVRASYACILIK

Yeni Avrasyacılık akımının fikri önderi olarak kabul edilen Aleksandr Dugin, jeopolitikçi düşüncenin günümüzde en önemli filozoflarından biridir. Sovyet sonrası dönemde Avrasyacılığın kurumsallaşmasıyla ilgilenen Dugin, Avrasyacılığın; siyaset bilimi, ekonomi, eko-politik, felsefe, jeopolitik, din-devlet ilişkileri gibi bir çok önemli konuda duruşunu tanımlayarak kıtasal düzeyde bir düşünce yapısı haline getirmeye çalışmıştır. Çalışmalarının odak noktasında jeopolitik olan Dugin, kendi jeopolitik teorisini oluştururken çeşitli jeopolitik teorilerden de etkilenmiştir. (Uysal,2016)

Dugin'in kanaat önderi olduğu Yeni Avrasyacı hareket beş temel prensip üzerine bina edilmiştir. Avrasyacı etnisizm, Avrasyacı bölgesellik, bilimsel patriotluk, trandisyonalizm ve sosyal eğilim prensiplerinden oluşan temel görüşler Avrasyacılığın odağını tayin etmişlerdir. Avrasyacı etnisizm, Avrasyalı etnik unsurların tanınarak siyasi statüye kavuşturulmasıdır. Türkiye'de Kürt hareketinin desteklenmesini bu prensibe dayandırabiliriz. Avrasyacı bölgesellik, bölgesel çıkarların ve değerlerin muhafazası, gelişimi için çaba gösterilmesidir. Bilimsel patriotluk, jeopolitik kökenlidir. Küreselleşme ve ABD hegemonyasına karşı duruşu ifade etmektedir. Sosyal eğilim, serbest piyasaya müdahale edilerek toplumda gelir adaletinin sağlanmasını, toplumsal dayanışmanın sağlanarak ahlâki sınırların oluşturulmasını, milletlerin öz kalkınma modelleri geliştirmesine olanak sağlayarak sosyal devleti inşa etme çabasıdır. Trandisyonalizm, batının ve batıcılığın pozitivist-seküler anlayışından uzaklaşıp Avrasya'nın manevi unsurlarına dönüşü ifade etmektedir. (İmanov 2008:173).

Alexander Dugin Amerikan mondializmine karşı duruşu savunmaktadır. Dugin'e göre Rusya için en büyük tehlike tek kutuplu Amerikan hegemonyası ve ABD'nin Atlantikçi politikalarıdır. Bu tehlikeler karşısında destek Rusya'nın "yakın çevre" sinden, Orta Doğu ve Orta Asya'daki İslam ülkelerinden gelebilecektir. Dugin'in bu anlayışına göre Avrasyacılar bütün İslam ülkelerini batı yanlısı- karşıtı şeklinde gruplandırmadan hepsini anti-mondialist kefeye koymaktadır. ABD ise tüm ülkeleri mondialist bir ittifak çerçevesinde toplamaya çalışmaktadır. (İşyar,2018:95)

Bu çerçevede toplanmak amacıyla Dugin tarafından ortaya atılan Dördüncü Politik Teori, 20. yüzyılın üç temel ideolojisi olan faşizm, komünizm ve liberalizmin başarısızlığının kanıtlanmış olduğu iddiasından hareketle, klasik politik teorileri reddeden, komünizm, faşizm ve liberalizmin ötesinde, yirminci yüzyılın siyasi mücadelelerinin dışında kalan yeni bir siyasi akımdır. Dugin, Batı kökenli ideolojilerin Batı'nın kendi nüfuzunu sürdürmesi için empoze edildiğini ileri sürmektedir. Yeni-Avrasyacılık ile uygulanacak olan bu yeni ideolojide liberal tek kutuplu sistem yerine çok kutuplu sistem önerilmektedir. Dugin'e göre 20. yüzyıl ideolojiler yüzyılı olmuştur. Daha önceki yüzyıllarda insan ve toplumları din, krallıklar, sınıflar, toprak ve ulus-devletler yönlendirmiştir. Fakat 20. yüzyılda politika tamamen ideolojik bir hüviyet kazanmış; etnik grupları, medeniyetleri ve tüm dünyayı yeni bir yola yönlendirmiştir. 20. yüzyılda egemenlik ve nüfuzlarının zirvesine ulaşan tüm siyasi ideolojiler, farklı sembol ve formlarda olsa da yeni, modern zamanların ürünüdür. Bu dönemin sonuna doğru ideolojilerin kriz içinde olduğu, hatta sonunun geldiği çokça dillendirilir olmuştur. 20. yüzyılın üç temel ideolojisi; liberalizm, komünizm ve faşizm idi. Bu üç ideoloji birbiriyle kıyasıya yarış içinde olmuş, aynı zamanda 20. yüzyılın kanlı ve dramatik siyasi tarihini yaratmıştır. Sonuç olarak 20. yüzyılın sonundan itibaren liberal teori modern zamanların üç temel ideolojisinden kalan tek ideoloji olmuştur. Tüm dünyada geniş kitleleri harekete geçirebilen tek ideoloji olsa da herkes söz birliği etmişçesine “ideolojilerin sonu” konusunda fikir öne sürmüştür. (Şahin, 2018:11-12)

Alexander Dugin tüm ideolojilerin sonu olarak gördüğü liberalizmi Amerikan mondializmi ve globalleşmesi ile müşahhaslaştırmakta, bu düşüncenin karşısında olmakla beraber Rus yayılmacılığını savunmaktadır. Bu yönden Sovyetler Birliğine pek saygı duymamaktadır. Sovyetleri coğrafi yayılma bakımından yavaş ve korkak olmakla suçlamakta, imparatorluğu canlandırma bakımından oldukça tutucu olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda Dugin'i yayılmacı Avrasyacı olarak nitelendirebiliriz. Dugin; kültür, din, toplumsal istikrar gibi muhafazakâr değerlere ve inançlara bağlıdır. Bu bağlılık onu popülist bir fenomen hâline getirmiştir. Muhafazakâr bir devrim nosyonunu savunan Dugin bu nosyonu şöyle açıklamaktadır: “ Muhafazakâr devrimciler; gelenek, hiyerarşi, statizm, ulusçuluk, toprağa bağlılık, ruhanilik gibi sağın ideal ve olumlu

yanlarını desteklemektedirler.“ Bu görüşlerinden de anlaşılacağı üzere Sovyetler Birliği sınırlarının çok ötesinde geniş bir alana yayılmayı hedeflemektedir. Kendi ifadeleriyle “ Gelecekteki bir Avrasya İmparatorluğu Dublin’den Vladivostok’a kadar olan bölgeyi kapsamalıdır.” Yayılmacı Avrasyacı görüşe göre Rusya Avrupa devletlerinden izole kaldıkça büyük güç olması mümkün değildir. Bu anlamda Dugin ve Yayılmacı Avrasyacılar jeopolitik teorilerden esinlenmişlerdir. (İşyar,2018:116) Dugin, Avrasya Birliği Projesinin temellerini yayılmacı görüşleriyle atarken hedefinde Birleşik Devletler Topluluğu (BDT) ülkeleri ile bir araya gelerek uluslar üstü bir yapı kurarak batının yayılmacılığını durdurmayı hedeflemektedir. Rusya merkezli olarak dizayn edilecek bu yapıda inanç özgürlüğü, din ve kültür yaşantısına saygı, manevi değerleri tekrar canlandırarak seküler dünyayla irtibatı kesmek gibi temel amaçlar ortaya konulmuştur. Avrasya Birliği’ni ortak coğrafya idealinden hareketle Ortodoks ve İslam dinlerinin diyaloguyla manevi değerler üzerine inşa edilecek bir siyasal kültürün meydana getireceğini vurgulamışlardır. (Uysal,2016)

Alexander Dugin yegâne hayatta kalma yolu olarak sürekli genişleyen imparatorlukları görmektedir. Dünya tarihini “iki zıt güç arasındaki hâkimiyet mücadelesi” olarak tanımlamaktadır. Jeopolitik yönelimleri ulus, devlet gibi kavramların üzerinde görmektedir. Bu yöntemle iki transnasyonel aktör belirlemiştir: Avrasya ve Atlantik gücü. Avrasya gücünü Almanya ve Rusya gibi iki kuvvetli kıtasal aktör tarafından sembolize etmiş, Atlantik gücünü ise ABD ve İngiltere olarak kurgulamıştır. Dugin’e göre bir kara gücü olan Avrasya deniz gücü olan ABD ve İngiltere’ye karşı birleşmelidir. Avrupa’da Roma İmparatorluğu, Rusya ve yakın çevresinde Rus İmparatorluğu gibi kıta-devletler kurarak jeopolitik açıdan Atlantik bloğuna direnç gösterilmelidir. (İşyar,2018:114)

Dugin’e göre, kara (Doğu) düzendir, deniz (Batı) ise çözülmedir; kara (Doğu) erildir, deniz (Batı) ise dışıdır; kara (Doğu) gelenektir, deniz (Batı) ise modernitedir. Bu çerçevede, Dugin tarih boyunca devam eden başlıca jeopolitik sürecin karasal/kıtasal güçlerin, adavari deniz devletlerine karşı mücadelesi şeklinde geliştiğine işaret ederek, bu durumun Roma ile Kartaca, Sparta ile Atina, İngiltere ile Almanya arasındaki rekabette vücut bulduğuna dikkat çekmiştir. Söz konusu mücadelenin 20. yüzyılın başlarından itibaren küresel bir karakter

kazanarak, ABD'nin başını çektiği denizci kutup ile Rusya'nın temsil ettiği karasal kutup arasındaki rekabette somutlaştığını dile getirmiştir. Dugin, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu iki süper gücün nihai olarak kendilerine biçilen rolleri oynamaya başladığını ifade ederek, jeopolitik biliminin ortaya koyduğu deniz-kara, plütokrasi-ideokrasi, tüccarlar medeniyeti-kahramanlar medeniyeti kadim zıtlığının, Soğuk Savaş'ta ifadesini bulduğuna dikkat çekmiştir. Doğu Bloğunun çöküşünün göreceli jeopolitik dengeyi Atlantikçilik, yani genellikle Batı Bloğu ve piyasa mekanizması lehine bozmasına karşın, bu ikili sistemin tek taraflı şekilde feshedilemeyeceğine, dolayısıyla, yeni karasal-doğu kıtasal imparatorluğun vücuda gelmesinin jeopolitik kaçınılmazlığına işaret etmiştir. Bu çerçevede, karacı doğu imparatorluğunun Avrasya kıtasında eksen olan toprakları kontrol etmesi nedeniyle Ruslar tarafından kurulmasının gerekli olduğuna vurgu yapan Dugin, gerek territoryal gerekse kültürel, medeniyetsel, sosyo-ekonomik ve stratejik açılardan Rusların doğal ve organik bir şekilde bu küresel misyona uygun olduklarını belirtmektedir. Bu nedenle, Dugin'e göre, Ruslar Avrasya İmparatorluğunun zorunlu merkezi rolünü kabul etmeli, bu rolün idrakine varmalı ve bir kere daha sorumluluğu almalıdır. (Dugin,2018:51-55)

Ulusçuluk konusunda da bir çok hususta olduğu gibi bir güncelleme öneren Alexander Dugin, “geleneksel ulusçuluğun ötesine geçmeyi” teklif etmektedir. Ona göre Avrasyacılık en ileri seviyedeki Rus ulusçuluğudur. Bu mantıkla Neo-Slavofilleri de Avrasyacılığın içine dâhil etmek mümkün olacaktır. Etnik prensiplerden daha çok; din, ülkeye bağlılık, emperyal yönelim, komüniteryanizm gibi birçok kesime hitap edecek değerler üzerinden oluşturduğu ulusçuluk görüşüyle Dugin, ülkesinde geniş bir ittifak alanı inşa etmeyi amaçlamıştır. (İşyar,2018:116-117)

Dugin bu yeni inşa sürecinde bir çok yayın organını propaganda amaçlı kullanmıştır. Sovyet otoriteleri tarafından kapatılan Den (Gün) gazetesi post-Sovyet dönem Avrasyacılığı için çok önemli bir yayın organı olmuştur. Bu gazete kapatıldıktan sonra Alexander Prokhanov editörlüğünde ve Alexander Dugin'in yardımcılığında Zavtra (Yarın) gazetesi oluşturulmuştur. Bu gazete vasıtasıyla Avrasyacılığı sağ ve sol kanatların birleşme noktası olarak kullanmaya çalışmışlardır. Dugin'e göre Avrasyacılar, beyaz ve kıyılları bir araya getirerek geniş bir medeniyet projesi oluşturmalıdır. Sovyetlerde 1991 yılında başarısız

darbe girişiminin ardından Komünist partinin yeni lideri Züganov ve Dügin arasında bir yakınlaşma oldu. Bu döneme Prokhanov'un etkisiyle Avrasyacı olan Züganov'u Dügin'le yakınlaştırmıştır. Dügin'in bir medeniyet projesi haline getirdiği "Yurtseverler Birliği" fikri Prokhanov'a aittir. (Yılmaz, Bahrevskiy, 2017:66) Bu medeniyet projesinin genel hatlarını 1997 yılında yazdığı "Jeopolitiğin Temelleri: Rusya'nın Jeopolitik Geleceği" adlı kitap ile Avrasyacılığın en önemli aktörlerinden biri haline gelmiştir. Dügin Halford Mackinder'in kara hâkimiyeti tezini Rusya için yeniden yorumlamış ileri bir versiyona ulaştırmıştır. Dügin'e göre kara ve deniz arasında sadece jeopolitik karşıtlık yoktur. Kültür ve medeniyet olarak da birbirlerine zıt kavramlardır. Doğu güçleri karayı ve kara medeniyetini, batı güçleri ise deniz ve deniz medeniyetini temsil etmektedir. Dolayısıyla medeniyetler çatışması Kara ve Deniz güçleri arasında gerçekleşecektir. Kıtasal veya küresel ölçekte bir inşaa süreci ancak pan-milliyetçilik oluşturma süreci olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda Dügin'in globalleşme karşısında "antiglobalizm" söylemi, reaksiyoner nitelikteki pan-milliyetçiliklere örnektir. (İsmayilov,2011:140) Dügin ABD'yi kıttadan silmek için batı karşıtı bir ittifakın kurulmasını; "Pax Eurasiatica"yı teklif etmiştir. Bu ittifakın amacı Avrasyalı jeopolitik ve jeoekonomik örgütlerin jeostratejik birlikteliğini sağlamaktır. Bu ittifak Rusya,Japonya,Almanya ve İran arasındadır. Dügin bu ittifakın karakteristik olarak "neo-totaliteryan" bir politik çizgide hareket edeceğini ifade etmiştir. Bu karakteristiği son dönem Rus dış politikası pratiğinde gözlemlemek mümkündür. Örneğin Dügin Kuril adalarının ihtilaflı pozisyonunun çözümünde Japonya'yla olası bir ittifak ihtimali için önemli bir anahtar olacağını ifade ettikten sonra Japonya ile görüşmeler başlamıştır. Yeni Avrasyacılar, dünya politik sürecini "Atlantizm" ile "Kontinentalizm" arasında var olduğunu düşündükleri sürekli çatışmaya indirgemiş durumdadırlar. Atlantizmin tüm şubelerine ve düşüncelerine karşı savaş açmayı en önemli vazife saymışlardır. Globalleşme ve yeni dünya düzeni gibi kavramları Amerika'nın dünya hâkimiyeti için araç olarak kullandığını düşünerek Rusya'nın işgal edilmesinin, ele geçirilmesinin bu kavramlarla mümkün olabileceğini savunmuşlardır. Dügin bu kavramlara karşı duruşun bir vatan vazifesi olduğunu düşünmektedir. (İşyar,2018:117-119)

Dugin'in başını çektiği Neo-Avrasyacılar globalleşmeye karşı olmaktan ziyade ona alternatifler sunmaya çalışmayı savunmaktadır. Dugin'e göre Avrasyacıların temelde karşı olması gereken globalleşmenin kendisi değil, onun Amerikanlaştırıcı (batıcılaştırıcı) etkisidir. Alexander Dugin bu etki karşısında “gerçek globalleşme” den bahseder. (Dugin, 2007:161) Burada kastedilen yerli olanla global olanın globalleşme sürecinde yaşadığı gerilimdir. Bu tarz globalleşmenin bütün uluslararası hukuk düzenini, BM ve NATO benzeri kurumların işlevselliğinin ortadan kaldırılması öngörülmektedir. Dugin bu tek kutuplu globalleşmeye karşı “çok kutuplu globalleşme” seçeneği üzerinde durmuştur. Çok kutuplu globalleşme; farklı kültür ve medeniyetlerin karşılıklı diyalogu düşüncesini esas alan hümanist globalleşme görüşünün, kötürüm durumuna düşen toplumların aydınlarından gelen bir tepkidir. Sonuç olarak Dugin globalleşmeye değil onun ideolojik formülasyonu olan globalizme karşıdır. Bunun karşısında antiglobalizmi önermektedir. (İsmayilov, 2011:140)

Dugin'in görüşleri bu noktaya gelene kadar yıllar boyunca evrim geçirmiştir. 1985-1991 yılları arasında belirgin şekilde radikal Rus Avrasyacılığını övmüştür. Bu dönemde muhafazakâr ve monarşist çevrelere yakın olmuştur. 1990-1991 yıllarında ileride görüşlerinin yayılmasında çok önemli rolü olacak Akrtogea adlı kendi yayınevini kurmuştur. 91-93 arasında Komünist partiye yaklaşıp Den ve Zavtra gibi milliyetçi dergilerde yayınlar yapmıştır. Bu süreçte Avrasyacılık ve Dugin üzerinde “yeni-sağcılar”ın ünlü isimleri J. Tiriari, Klaudio Mutti, Terrachano, A. Benois, R. Stoykers, M. Batara sürekli Moskova'ya ziyarette bulunarak etkili oluyorlar. Batının yeni sağcıları Yeni Avrasyacılar etki etmiş, görüşlerini şekillendirmiştir. Çalışmalarını jeopolitik, tarih felsefesi, din araştırmaları gibi alanlarda yoğunlaştıran Yeni Avrasyacılar. Avrasyacı olduklarından emin olunması için de klasik Avrasyacılığın temsilcilerinden Trubetskoi, Vernadskiy, Alekseev ve Savitskiy 'in kitaplarını özellikle Dugin'in yorumlamalarıyla bastırmışlardır. Ayrıca “Konspiroloji”, “Muhafazakâr İnkılap”, “Avrasya Misterileri”, “Hayırlı Haberin Metafizigi”, “Jeopolitiğin Esasları: Rusya'nın Jeopolitik Geleceği”, “Proleter Tampliyerler” gibi eserler Dugin isminin meşhur olmasını sağlıyorlar. Avrasyacılık öyle bir noktaya geliyor ki sol-sağ ayırt etmeksizin Avrasyacı söylemler kuşanarak parti programlarına nakşediyorlar. Komünist Parti, Liberal Demokrat Parti, Evimiz

Rusya Partisi gibi partiler Avrasyacı fikriyatı sorgusuz sualsiz kabulleniyorlar. (Karabağ, 2016)

Avrasyacılık fikrini ilk olarak aktif siyasette tercih eden bölge ülkesi lideri Kazakistan Başkanı Nursultan Nazarbayev olmuştur. Nazarbayev Avrasya'nın bütünselliğini savunuyor, bölgede otorite boşluğuna yer verilmesinin doğuracağı ekonomik, siyasi sorunları ifade ediyor. Avrasya Birliği adını verdiği projeyle Sovyet bölgesinin kontrolünü sağlayacak bir çalışma yürütmüştür. Bu çalışmaların bir nişanesi olarak Avrasyacılığın en önemli temsilcilerinden Gumilyev'in adına Kazakistan'da bir üniversite açtırmıştır. Boris Yeltsin'in batıcı bakışı ve Avrasyacılığı gerici bir ideoloji olarak görmesi çalışmaları akamete uğratmıştır. Dugin Nazarbayev'in bu çalışmalarından ilham almıştır. (Karabağ, 2016)

1994'ten itibaren gerçek Avrasyacılık dediği kendi teorik perspektifini ortaya koymaya başlamıştır. 1995 seçimlerine Dugin'in danışmanlığını yaptığı ve Dugin'e yakın olan hareketler Ulusal-Bolşevik Cephe ve Muhafazakâr Devrim Harekâtı çok büyük bir darbe almıştır. 1998-2001 yılları arasında iktidara yakınlaşan ve Başbakan Primakov'la hareket eden Dugin, siyasal merkeze yaklaşmış ve geleneksel muhalefetten uzaklaşmıştır. 1998'te Duma Başkanı Gennadi Seleznyov'un danışmanlığını yapmaya başlamış, 1999'dan itibaren ulusal egemenlik danışma komisyonu üyesi ve bu komisyonun jeopolitik biriminin başkanlığını yürütmüştür. 2000 yılı Mart ayında Vladimir Putin'in Cumhurbaşkanı seçilmesi Dugin'in siyasi pozisyonunda önemli bir değişikliğe yol açmıştır. Dugin Ulusal- Bolşevik Partisi'nden anlaşmazlıklar sonucu ayrılmıştır. Dugin ülkenin yeni liderini bulduğunu düşünerek onu Avrasyacı fikirlerle yönlendirmek üzere 2001 Nisan'ında Avrasya adını verdiği yeni bir toplumsal hareket kurmuştur. Hareketin amacı siyasi iktidar değil, Putin'e yol göstermektir. Kuruluş kongresinde Putin desteklenmiştir. Farklı etnik ve dini gruplardan isimler bu harekete dâhil olup ülkenin iç ve dış sorunlarıyla alakalı çözüm üretmeye çalışmışlardır. 1 yıl sonra Dugin hareketi “radikal-merkez” olarak isimlendirdiği “Avrasya” siyasi partisine dönüştürmüştür. Fakat bu siyasi hareketin faaliyetleri akamete uğramış ve 2003 yılında kendisini feshederek Uluslararası Avrasya Hareketi olarak çalışmalarına devam etmiştir. Dugin partiyi feshettikten sonra yazılarında siyasi parti olarak örgütlenmenin doğru olmadığını Avrasyacılığın bir

dünya görüşü olarak sivil bir hareket olarak varlığını sürdürmesi gerektiğini ifade etmiştir. Uluslararası Avrasya Hareketi günümüzde Rusya haricinde de birçok ülkede bulunan şubeleriyle varlığını sürdürmektedir. (Ismayılov,2011:149)

Neo Avrasyacılar da Klasik Avrasyacılar gibi Makyavelizm'den etkilenmişlerdir. Rusya'nın Avrasya'nın lideri olması için bölge ülkeleri üzerinde her türlü tasarrufu onaylayan Dugin, Makyavelizm'in iki yüzölçümünü temsil etmektedir. Neo- Avrasyacılık bu makyavelist yönüyle Avrasya Birliğini kaostan usanan bölge ülkelerinin kurumsal siyasi düzene kaçışı için bir kapı olarak dizayn etmiştir. Avrasya Birliği bu yönüyle Avrupa Birliği'nden farklıdır. Avrupa Birliği'nin nihai amacı bölgesel birliktelik iken, Avrasya Birliği yeni bir Rus İmparatorluğu olarak görülmekte ve bölge ülkelerinin bu amaç uğruna zarar görmesinden çekinilmemektedir.

Aleksandr Dugin kendi yazılarında da Neo-Avrasyacılığı Rus İmparatorluğunun kurulması için bir araç olarak gördüğünü itiraf etmektedir. Bu bağlamda Batı karşıtlığı ve Atlantik kültürü aleyhtarlığını öne sürerek özellikle Türkiye, Azerbaycan, Gürcistan gibi ülkelerde destekçilerini artırmak, Avrasya Birliği hedefine hizmet edecek üst düzey siyasi ve bürokratları kazanmak istemektedir. Bölge halklarının şiddetli ABD karşıtlığı söz konusuysa yönetimlerin Atlantik taraftarı olmaları halktaki karşı duruşun ortaya çıkmasını engellemektedir. Ortaya güçlü bir alternatif olarak Avrasya Birliği konulursa hem halkın hem de yöneticilerin temayülü değişebilecektir. (Karabağ,2016)

Alexander Dugin bu gücü harekete geçirecek, fikirlerini pratikte uygulayacak isim olarak Vladimir Putin'i görmektedir. Putin'in göreve geldiği ilk tarihten bugüne kadar birçok defa Avrasyacı stratejileri izlediği söylenebilir.

3.5. VLADİMİR PUTİN VE AVRASYACILIK

Sovyetlerin çökmesiyle dağılmayla karşı karşıya kalan Rusya, önce Atlantik (NATO ülkeleri) ile ilişkilerini geliştirmek istese de, Batı'ya duyulan güvensizlik ve Rus iç dinamiklerinin zorlaması Yeni Avrasyacılığın canlanmasına zemin hazırlamıştır. Boris Yeltsin Döneminde izlenen Batıcı-Atlantikçi yaklaşım Yevgeni M. Primakov' un Başbakanlığı Döneminde (Ocak 1996-Ağustos 1998) terk edilmiştir. Bu dönemde Avrasyacıların etkinliği artmış ve Avrasyacılık

jeopolitik açıdan ABD hegemonyasına karşı bir platform olarak algılanmıştır. Boris Yeltsin'i takiben iktidara gelen Vladimir Putin, Yeni Avrasyacılık akımından etkilenererek müreffeh ve güçlü Rusya'yı yeniden canlandırma politikasını hayata geçirmiştir. Rusya Devlet Başkanlığı koltuğuna ilk kez 7 Mayıs 2000'de oturan Vladimir Putin, Avrasyacılık politikasının koruyucusu ve uygulayıcısı olarak önemli politik adımlar atmıştır. Vladimir Putin'i Kremlin'e götüren süreç, Aralık 1999'da devlet başkanlığı görevinden çekilen Boris Yeltsin'in yerine kendisini aday göstermesiyle başlamıştır. Mart 2000'de yapılan seçimlerde yüzde 52,94 oranında oy alan Putin, 7 Mayıs 2000'de ilk kez devlet başkanlığı koltuğuna oturmuş, 4 yılın ardından yapılan seçimlerde oy oranını yüzde 70,31'e çıkaran Putin, 7 Mayıs 2004'te 2'nci kez Kremlin'e çıkmıştır. Vladimir Putin, 2008-2012 yıllarını Başbakanlık koltuğunda geçirmiştir. Rusya yasalarına göre 2 dönemden fazla devlet başkanlığı için adaylığını koyamayan Vladimir Putin, anayasayı değiştirmek yerine Başbakanlık görevini üstlenmiş, Mart 2012 yılında yapılan Devlet Başkanlığı seçimlerinde ise yine aday olmuş ve yüzde 63,60 oy alarak 7 Mayıs 2012 tarihinde 3. Devlet Başkanlığı dönemine başlamıştır. (Yılmaz 2015, ss.114-116)

Putin son halk oylamasıyla kabul edilen anayasa değişikliğiyle 2036'ya kadar Rusya Devlet Başkanı olarak kalabilecektir. Oldukça pragmatist ve zeki bir devlet adamı olan Putin, Yeni Avrasyacılığın stratejik öngörülerinden yararlanarak Rusya'yı yeniden sistemsel bir kutup haline getirmiştir. Putin tarafından dillendirilen uluslararası sistemin çok kutuplu bir yapı çerçevesinde dönüştürülmesi düşüncesinin de esasında Avrasyacılık anlayışının bir sonucu olduğu söylenebilir. Vladimir Putin, Yeni Avrasyacılığın ılımlı ve aşırılıkçı boyutlarını uluslararası konjonktür çerçevesinde Rusya'nın çıkarlarına uygun bir şekilde kullanmakta ve böylece kendi pragmatist kişiliğini, Yeni Avrasyacılığın pragmatik öngörülerini ve karakteri ile birleştirmektedir. Kurumsallaştırılabilmesi yönünde büyük bir çaba sarf edilen ve Rusya, Kazakistan ile Belarus arasında oluşturulan gümrük birliği ile teşkilatlanması yönündeki ilk adımların atıldığı Avrasya Ekonomik Birliği, Yeni Avrasyacılık akımının bölgesel ekonomik birlik yaratma yönündeki yaklaşımına uygun bir projedir. (Tüysüzöğlu, 2013, s. 302)

Putin iktidara geldikten sonra idarî yapıda bir derlenme-toparlanma gerçekleştirdi. Merkezi otoriteyi güçlendirmek amacıyla Rusya'yı yedi idari

bölgeye ayırarak, buradaki yerel idarecilerin başına kendi temsilcilerini atadı. Bu şekilde, bölgeler üzerinde direk kontrolü gerçekleştirmek istedi. Yolsuzlukların ve bir kısım oligarkların üzerine gitti. Vatandaşın devlete olan güvenini tazeledi. Putin'in ilk söylemleri Rus halkının genetik kodlarına uygundu. O, Rusya'nın bir imparatorluk olduğunu ve eski gücünü tekrar kazanarak süper güç olması gerektiğini söylüyordu. Buna "imparatorluk düşüncesi" dedi Putin. Bir anda halkın Putin'e güveni arttı. Galiba Putin gerekli olan "millî ideolojiyi" bulmuştu. Putin, terim olarak Avrasyacılığı pek kullanmasa da tam anlamıyla bir Avrasyacıdır. Putin'e göre Rusya'nın gücünü ve etkisini doğu istikâmetinde, yâni Orta Asya'ya doğru genişletmelidir. Asya, Rusya'nın tabiî hâkimiyet alanıdır. Bunun için Çin ve Hindistan'la iyi ilişkiler içinde olunmalıdır. Daha sonra Şangay Ekonomik İşbirliği Örgütü adını alacak olan Şangay Beşlisi bu yolda atılan bir adımdı. (Çomak,2006:95)

Vladimir Putin iş başına gelir gelmez BDT ülkeleriyle öncelikli ilişkiler kuracağına yönelik demeçler vermiş, bölgesel ve küresel çapta Rusya'nın nüfuzunu artıracağına yönelik söylemler geliştirmiştir. Vladimir Putin bölgesel çapta ülkelerin önemli gördüğü konuları gündeme getirerek bölge ülkelerinin güvenini kazanmaya çalışmıştır. Bölge ülkelerine terörizm ve uyuşturucu ticaretiyle müdahale etmeye çalışan batılı devletler karşısında ortak güvenlik politikaları oluşturma, ticari güvenliğin sağlanması gibi konularda ortak politikalar öneren Kremlin, Putin liderliğinde önemli çalışmalar yürütmüştür. (Karabağ, 2016)

Mayıs 2020'de devlet başkanı seçilen Putin, yemin işlemlerinden sonra ilk iş olarak Sovyet coğrafyasına, Türkmenistan ile Özbekistan'a ziyarete gitmiştir. Orta Asya coğrafyasında ikili ve çoklu işbirliği stratejileriyle yeniden varlığını hissettirmesi bölge ülkeleri nezdinde Rusya'yı lider ülke konumuna yeniden yükseltmiştir. Öz kaynaklarına dönüş yapan Rusya, enerji politikalarıyla kendi kaynaklarını pazarlamayı başarmış, IMF ve batı sistemine borçlarını sıfırlamıştır. Ekonomik bağımsızlık beraberinde siyasi bağımsızlığı da meydana getirmiş, bağımsız bir dış politika izlenerek ABD hegemonyası dünyada tartışılır hale getirilmiştir. Potansiyel gücünü pratiğe dönüştüren Rusya, Orta Asya ülkeleri için cazibe merkezine dönüşmüştür. Putin ilk geldiği günden itibaren başladığı

Orta Asya yatırımlarını ve katkılarını artırmış, Rusya'ya borçlu olan ülkelerin borçları silinmiş veya yapılandırılarak kolaylıklar sağlanmıştır.

Vladimir Putin ülkesini dönüştürürken çevre ülkelerin rejimlerini ve politikalarını da dönüştürmüştür. Yeltsin döneminde batılılaşma etkisiyle yerleşen demokratik nizamlara ve kurumlara son verilmiş, merkeziyetçi, totaliter yönetimlere destek verilmiştir. Putin'in hedefi bölgede yönetilebilir demokrasiler meydana getirmektir. Bu kavramı literatüre yerleştirmeyi de başarmıştır. Benzer siyasi tutum takınan Orta Asya liderleri Putin'e sempatiyle yaklaşmışlardır. Batı'nın baskılarıyla katılımcı demokrasi, muhalefetin güçlendirilmesi gibi konularda rahatlayan Orta Asyalı liderler Rusya'ya bu anlamda borçlanmışlardır.

Vladimir Putin'in iktidara gelmesiyle ivme kazanan bir diğer önemli konu Avrasyacılıktır. Putin iktidara gelir gelmez yönünü doğuya dönmüş, Avrasya birlikteliğinin temellerini atmaya çalışmıştır. Çin ile işbirliği yapılması, Hindistan, Türkiye gibi yüksek nüfuzlu ülkelerle iyi ilişkiler kurması Avrasyacılığın ivme kazanmasına delalettir. Rusya Federasyonu, hedeflerini gerçekleştirmek için yeterli ekonomik güce sahip değildir. Dolayısıyla müttefiklere ihtiyaç duymaktadır. Rusya'nın duruşu, çok boyutlu ilişkiler gerçekleştirmesi, politik dönüşümlerinde başarı sağlaması ABD hegemonyasına karşı çıkan bir çok ülkeyi Atlantik karşıtlığında birleştirebilecektir. Rusya'nın Putinle gösterdiği tutum Avrasyacılık konusunda birçok ülkeyi yeniden düşünmeye ve harekete geçmeye sevk etmiştir. Putin Rusya'yı bir alternatif haline getirmiştir. Yeltsin sonrası iç politikadaki dönüşümleri parti içi mekanizmalarla çözen Putin'in bu bağlamda eli rahatlamıştır. Rus Avrasyacılığı gibi bir çok güç kazanma politikasını uygulamak için gerekli zemini bulabilmiştir. Petrol ve doğalgaz fiyatlarının artması Rus ekonomisini rahatlatmış hareket alanı genişlemiştir. Orta Asya'daki siyasal kazanımlar, ŞİÖ ile Çin ve Asya politikaları, dünyada ikinci bir kutup oluşturmaya yönelik hamlelerdir. Sovyetlerin dağılmasıyla ABD hegemonyasına kalan alanların siyasi boşluklarını doldurmak Rusya'nın resmi politikası haline gelmiştir. Avrupa çalışmaları dolayısıyla Avrupa bağı olan Putin Avrasya'yı Lizbon'dan Vladivostok'a kadar olan bölgede tanımlamak istemektedir. (Uysal,2016)

Putin KGB ajanı olarak görev yaptığı Dresden’de Alman kültürünü yakından tanımıştır. Almanya’yı çok sevmesinden dolayı kendisine “Avrupalı” politikacı yakıştırması yapılmaktadır. Putin’in milli birlik-milli ideoloji, toplum birlikteliği, bölgesel birliktelikler gibi görüşlerinin çıkış noktası Doğu Almanya’da edindiği tecrübelerdir. Bir doğulu olarak batı kültürünü özümsemiş olması farklı krizlere farklı çözümler bulabilme kabiliyetini kendisine kazandırmıştır. Bu yönüyle de ılımlı Avrasyacı ekole yakın gösterilmiştir. Putin iktidara geldiği ilk dönemden itibaren Avrasyacı politikalar izlemiştir. 2000 yılında Astana Lev Gumilyev Üniversitesi’nde yaptığı konuşmada: *“Avrasyacıların fikirleri özellikle günümüzde BDT sonrasında oluşan eşit haklara dayalı ilişkilerimizin gelişmesine imkân vermiştir. Bu süreçte hem Batı hem de Doğu medeniyetleri tarihleri boyunca elde ettikleri değerleri korumamız lazımdır.”* demiştir. Avrasya entegrasyonunun bütün zorluklara rağmen başarıya ulaşacağına inanan Putin, Rusya, Kazakistan ve Belarus arasında Gümrük Birliği kurarak bu yola çıkmayı başardıklarını, ortak ekonomik kurallar ve normların oluşmasıyla ekonomik entegrasyonu başarmayı hedeflediklerini ifade etmektedir.

Putin Avrasya Birliği projesini Avrasya toplumlarını ve Avrasya tarihsel kimliğini koruma projesi olarak da değerlendirmiştir. Avrasya entegrasyonunu bütün eski Sovyet ülkeleri için Avrupa veya Asya örneğinde merkez değil de küresel ölçekte tüm dünya için bir gelişim merkezi olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlamalar da göstermektedir ki Putin, Dugin’in Yeni-Avrasyacılık fikirlerinden istifade etmiştir. Bu birliktelikte herkesin özgün kimliği ve politik bağımsızlığı garanti edilecek ve çeşitlilik prensibiyle hareket edilecektir.

Putin, 24 Kasım 2015’te Türkiye ile yaşanan uçak krizine kadar Türkiye’nin Avrasya entegrasyonunda yer almasına mesafeli yaklaşmıştır. Ancak kriz sonrası NATO/ABD’nin Rus sınırlarına yaklaşması Putin’in Türkiyesiz Avrasya fikrini değiştirmiştir. Çin’in de desteğiyle Türkiye ve İran’ın da içinde yer alacağı bir Avrasya Medeniyeti fikri Rusya’da daha çok konuşulmaya başlanmıştır. Putin’in Türkiye’ye kaşı olumlu düşünceleri Avrasyacılık teorisyenlerinin de ilgisini çekmiş, Türkiye’nin Avrasya entegrasyonuna karşı olan Dugin başta olmak üzere bütün teorisyenler Türkiye taraftarı politikalar ve fikirler öne sürmeye başlamışlardır. (Yılmaz, Bahrevskiy, 2017:92-94)

4. TÜRK AVRASYACILIĞI VE TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA EKSEN TARTIŞMALARI

4.1. TÜRK AVRASYACILIĞI

Avrasyacıların başta Dugin olmak üzere en önemli temsilcileri, Türkiye'yi Avrasya jeopolitiğinin stratejik ülkelerinden biri olarak tanımlarlar. Avrasyacılığın Türkiye'de neşvünema bulması jeopolitik konumunun, coğrafi ve kültürel kökenlerinin doğal bir sonucudur. Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türk milletinin Orta Asya steplerinden Anadolu'ya oradan da Avrupa'ya uzanan serüveni onu doğal olarak Avrasya tarihinin ve Avrasya jeopolitiğinin en önemli unsurlarından biri haline getirmiştir. Türkiye ve Türk varlığından ayrı bir Avrasya tanımlaması yahut Avrasya birlikteliği gerçek dışı olacaktır.

Dugin'in Avrasyacılık görüşleri çerçevesinde Türkiye'ye bakışının üç katmanlı olduğu söylenebilir. İlk katman, Avrasya İmparatorluğu'nun merkezi olarak adlandırdığı Rus İmparatorluğu içerisindeki Türk varlığı çerçevesinde Türkiye'ye bakış; ikinci katman, Kafkaslar bölgesi çerçevesinde Türkiye'ye bakış; son katman ise Orta Asya Türk Cumhuriyetleri çerçevesinde Türkiye'ye bakış şeklinde özetlenebilir. Ülke içerisinde, Avrasya devletinin yani Rusya'nın Slav ve Türk unsurların birleşimine dayandığını iddia eden Dugin, adı geçen iki halkın ileride Avrasya jeopolitiğinin unsurları olacağına işaret etmektedir. Bu çerçevede, Avrasya İmparatorluğu'nun kurulabilmesi için imparatorluk merkezi olarak nitelendirdiği Rus coğrafyasında yaşayan Türklerin, Slavlar ile birlikte hareket etmesinin önemine işaret eden Dugin, her iki milletin de geleceklerinin kaynaşmada olduğunu, etnokültürel farklılıkları ileri sürmeleri ve hatta bu farklılıklara siyasal anlamlar yüklemelerinin, hem Rusların, hem de Türklerin tarihsel kaderlerine zıtlık teşkil ettiğini ifade etmektedir. (Kurt, 2019, s. 447)

Bir NATO ülkesi olan ve Atlantikçi politikaların Avrasya'daki merkezi olarak gördüğü Türkiye'nin, Türk Dünyası ve Avrasya için stratejik pozisyonunu görmezden gelememekle beraber Atlantikçi duruşu sebebiyle Avrasya Birliği'nin önünde engel olarak değerlendirmiştir. Bu ikilem yalnızca Rus Avrasyacılarının değil, Türkiye'deki Avrasyacıların da ikilemi olmuştur. Batı eksenli statükocu politikaları takip etmek ve Avrasyalı kültürünü batıyla mezcetmek seçeneği ile

Avrasya birliği ve sorunlara Avrasyacı perspektiflerle çözüm aramak arasında ikilem yaşanmıştır.

Türk Avrasyacılığı da esasında 1900'lü yılların başında Türk fikir adamları tarafından ele alınmış, Yusuf Akçura, H. Nihal Atsız gibi isimlerin destekleriyle hareketlenmiştir. Avrasyacılık düşüncesi özellikle son iyi yüzyılda Türk fikir adamları tarafından zaman zaman ele alınmış ve Türk milletinin kurtuluşu olarak kabul edilmiştir. Bu fikir Yusuf Akçura tarafından gündeme getirilmiştir. Yusuf Akçura, Kazan'da yayınlanan 1907 yılının Mart ayında Tan Çulpan gazetesinde, 1908 yılında Kırım'da yayınlanan Tercüman gazetesinin kırk bir numaralı sayısında Avrupalılara ve Çinlilere karşı Rus ve Türk halklarının beraber hareket etmeleri gerektiğini savunmuş, ancak bu şekilde onların sömürsünden kurtulmanın mümkün olabileceğini yazmıştı. Bu öneri önceleri Rus halkından da olumlu cevap bulmuş, hatta böyle bir iş birliği için konuşmalar bile yapılmaya başlanmıştı. Yusuf Akçura, meseleyi Duma Başkanı ile konuşmuş, Müslüman İttifak partisi, meseleye eşit şartlar altında ılımlı yaklaşacağını açıklamıştı. Fakat Rus hükümeti, kendilerini Türklerle eşit görmediklerinden dolayı bu tür fikirlere itibar etmeyeceğini kesinlikle açıkladı ve bir beyanname yayınladı. 20 Şubat 1908 yılında yayınlanan bu beyanname bu fikrin uzun bir zaman ortalıktan kalkmasına sebep oldu. Özellikle cumhuriyetin ilk yıllarında desteklenen Turancılık düşüncesi ve SSCB'nin dağılmasıyla sona eren Soğuk Savaş döneminde değişen politikalar ve Türkiye'nin [Rusya](#)'yı iş birliği yapılabilecek bir güç olarak görmesi ilerleyen zamanlarda Türkiye'nin Avrasyacılık düşüncesi ile yakınlaşmasını sağlamıştır. Ortaya çıktığı ilk dönemlerde Türk-Rus ilişkilerinin artmasını sağlayan Türk Avrasyacılık anlayışı temel bir ideolojiden yoksun olması sebebiyle Rusya'daki Avrasyacılık anlayışıyla karşılaştırıldığında çok eksiktir. Günümüze değin farklı anlayışlarla yenilenen Türk Avrasyacılığı sol kesim için bir çıkış noktası olarak adlandırılırken milliyetçi kesim için "Türk Birliği" düşüncesinden öteye gidememiştir. (Altun, 2018)

Soğuk Savaş sonrası dönemde Türk Avrasyacılığı yeni değişkenlerle yeniden dizayn edilmiştir. ABD'nin hegemonik küresel politikaları, Avrupa Birliği üyelik süreci, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Avrasya'nın yeniden şekillenen politik-kültürel haritası ve Türk cumhuriyetlerine yönelik politikalarına

ek olarak Türkiye'nin kendi iç dinamikleri Türkiye'nin Avrasya anlayışından dönüşümleri de beraberinde getirmiştir. Avrasya, Türk siyasi literatüründe yeni bir kavram olmasına karşın bu dönemden itibaren sıklıkla tartışılır hale gelmiştir. Türkiye'de muhafazakâr, liberal, sosyalist ve milliyetçi akımların her biri kendine özgü bir Avrasya anlayışı belirlemiştir. (İsmayılov, 2011, s. 276)

Esas olarak Rusya'nın tarihsel, felsefi ve siyasi dokusuna uygun olarak geliştirilen bir düşünce olan Avrasyacılığın Türkiye bağlamında tam olarak ne ifade ettiği hiçbir zaman çok belirgin olmamışsa da en temel düzeyde ABD ve AB'ye karşı Rusya, Çin, İran ve Hindistan gibi Asya/ Avrasya ülkeleriyle bir stratejik ortaklık ilişkisinin önerildiği söylenebilir. 1990'ların başında Sovyetlerin dağılmasıyla ilk kez Türkiye gündemine giren Avrasyacılık, ulusalcı kesimlerde ağırlıklı olarak karşılık bulmuştur. 2003'te ABD'nin Irak'ı işgali ve 2004'te Güney Kıbrıs'ın AB'ye üye olmasını takiben ise Türkiye'nin Batı ile ilişkilerinde yaşanan sorunlara bağlı olarak Türk kamuoyunun genelinde de belli bir ilgi yaratmaya başlamıştır. Nitekim ilk başta daha çok İşçi Partisi'ne yakın kesimler arasında taraftar bulan bir düşünceyken zaman içinde Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve hatta Türk Silahlı Kuvvetleri içinde dahi Avrasyacılığa ilgi gösteren isimlerin ortaya çıktığı görülmüştür. (Erşen, 2013, s. 15-16)

Avrasyacılığın Türk Dış Politikasında ciddi bir alternatif olduğu tezini Türkiye'de ilk savunanlardan biri elbette Doğu Perinçektir. Bu açıdan kendisine Türk Avrasyacılığı'nın babası ünvanı verilebilir. Perinçek 1996'da yayınlanmış olan kitabı Avrasya Seçeneği: Türkiye İçin Bağımsız Dış Politika' da kavramsal bir çerçeve oluşturmaya gayret etmiştir. Perinçek'in bu programı basitçe ABD tarafından o sıralarda çokça zikredilen Yeni Dünya Düzeni' ne bir alternatif seçenek olarak sunulmaktaydı. Perinçek'in Avrasyacılığı daha ziyade anti-empyralist ve anti-hegemonyacı bir çok kutuplu dünya dayanışmasını öngörmekteydi. ABD, AB, NATO bu empyralist ve hegemonyacı sistemin araçlar olmuşlardır. NATO'dan hemen çıkılmalı, komşular ve Türk Cumhuriyetleri ile hemen yeni ittifaklar tesis edilmeliydi. (Perinçek, 1996, s. 20-32) Aslında Türkiye'de Avrasyacılıkla ilişkilendirilen ve başta Doğu Perinçek olmak üzere aralarında İşçi Partisi'nin önde gelen pek çok yöneticisinin de bulunduğu isimlerin pek çoğunun Ergenekon davası kapsamında tutuklanmasına bağlı olarak bu düşünce son birkaç yıldır Türk kamuoyunun gündeminden

çıkmişti. Fakat 15 Temmuz sonrasında marjinal bir konumdan devlet politikasına dönüşme süreci yaşanmıştır.

Avrasyacılığın Türkiye’de başlangıçtan beri üç farklı siyasi ve ideolojik yorumu olduğu söylenebilir. Bu kapsamda İşçi Partisi’nin temsil ettiği ulusalcı/sosyalist Avrasyacılık, Rusya ve Çin’le ittifak planlarını belirginleştirdiği yorum ilk yorumdur. Milliyetçi Hareket Partisi’nin “Turan” fikri ışığında Kafkasya, Balkanlar ve Orta Asya’daki Türk dilini konuşan Müslüman topluluklara yönelik ikinci yorum ise, Rusya ve Çin’i stratejik rakip olarak tanımlar. Türk Avrasyacılığı’nın üçüncü ayağını temsil eden muhafazakâr/İslamcı yorumun odağında ise daha çok eski Osmanlı coğrafyasındaki Müslüman halklarla işbirliği bulunmaktadır. Örneğin 2002-2006 yıllarında yayınlanan (Türkiye ve Dünyada) Yarın dergisinde Avrasya kavramının “Osmanlı’nın en geniş sınırlarını ifade ettiği” ve dolayısıyla “bu sınırlara doğru açık ve tutarlı bir Pax Ottomanica siyasetinin” zorunlu olduğu iddia edilerek Osmanlı mirası ile Avrasyacılık arasında açık bir bağ kurulmuştur. Benzer bir bağ, Nisan 1989’dan beri yayınlanan ve muhafazakâr demokrat kimliğiyle öne çıkan Türkiye Günlüğü tarafından da vurgulanmış ve dergide yayınlanan pek çok yazıda Avrasya coğrafyası Osmanlı jeopolitik alanıyla özdeşleştirilmiştir. (Erşen, 2013, s. 16-17)

Ak Parti hükümetleri döneminde özellikle Davutoğlu etkisiyle Türk Dış Politikasının daha çok üçüncü Avrasya yorumuyla şekillendirildiğini söylemek mümkündür. Davutoğlu’nun Stratejik Derinlik kitabında sık sık sözü geçen “Afroavasya ana kıtası” kavramı Türk Dış Politikasında çoğunlukla Rusya, Orta Asya veya Kafkasya ile ilişkilendirilen Avrasya’ya Balkanlarla birlikte Ortadoğu ve Kuzey Afrika’yı da eklemlemesiyle dikkat çekmektedir. Bu kavramsallaştırmada özellikle Ortadoğu’nun “Afroavasya ana kıtası içindeki merkezi konumu” nedeniyle öne çıktığı görülmektedir. (Davutoğlu, 2010, s. 131-132)

Davutoğlu’nun Yeni- Osmanlıcılık diye tanımlanan bir diğer deyişle “medeniyetsel jeopolitik yaklaşımı” dolayısıyla AKP siyasetçilerinin Avrasya’ya ilişkin dış politika söylemlerinde Osmanlı mirasına ve Müslümanlığa güçlü bir vurgu yaptıklarına dikkat çekmekte ve bu bağlamda örneğin Ermenistan ve İsrail gibi Müslüman olmayan ülkelerin Avrasya kavramının dışına itildiğine işaret

etmektedirler. Bu kavramsallaştırma bir noktadan sonra Avrupa Birliği ve NATO gibi batı kökenli kuruluşlarla ilgili tepkiselliğe de neden olmuştur. Bu tepkiselliğin nedeni olarak Şangay İşbirliği Örgütüyle temaslar gerçekleştirilmiştir. Temelleri 1996 yılında Rusya ve Çin'in kendi aralarındaki sınır sorunlarını çözmek ve güvenlik konularında daha yakın işbirliği yapmak için başlattıkları bir bölgesel girişime dayanan ŞİÖ ise baştan beri gerek Türkiye'de gerekse de diğer ülkelerde Avrasyacı görüşlere yakınlık duyan kesimlerde büyük bir ilgi doğurmuştur. Bunun şüphesiz en önemli nedeni Sovyet sonrası dönemde Avrasyacılık düşüncesi dâhilinde kurulması öngörülen büyük Avrasya kıtasal jeopolitik blok projesinin neredeyse tüm ana aktörlerinin bu örgüt içinde tam veya gözlemci üye olarak yer almasıdır. (Aydınlık Dergisi, 2001) Nitekim Türkiye'de Avrasyacılığa en hararetle desteği vermiş olan Aydınlık dergisinin henüz 2001 yılında Türkiye ve Rusya arasında imzalanan işbirliği belgesini Türkiye'nin ŞİÖ'ye doğru attığı bir adım olarak nitelendirdiğine dikkat çekmek gerekir. Yine örneğin İşçi Partisi'nin 2007 seçim bildirgesinde Türkiye'nin ŞİÖ'ye katılması ana bir dış politika hedefi olarak gösterilmiştir. Bu açıdan Erdoğan'ın ŞİÖ üyeliği ile ilgili son sözlerine İşçi Partisi yöneticilerinin de destek vermesi ironik olsa da şaşırtıcı değildir. (Erşen, 2013, s. 17)

Davutoğlu sonrası dönemde özellikle 15 Temmuzla birlikte oluşan yeni konjonktür, medeniyet temelli bir Avrasya bakışından daha çok devlet odaklı, batıdan gelen tehlikelere karşı “milli birlik” temalı bir politika meydana getirmiştir. Bu politika Türk Avrasyacılığı'nın ilk kez bir politika seçeneği olarak pratikte uygulanmasını, ulusalcıların, milliyetçilerin ve İslamcılarının üç farklı Avrasya yorumunu bir “Türk Eksen”i etrafında birleştirmesini sağlamış oldu. Bölgesel stratejiler, bölgesel sorunlara bölgesel çözüm arayışları, milli para ile ticaret gibi bir çok gündem maddesi bulunan bu yeni dönemi eksen tartışmaları bağlamında Avrasyacı düşüncüyü değerlendirmeyi kaçınılmaz kılmaktadır.

4.2. TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA EKSEN TARTIŞMALARI: AVRASYACILIĞIN ETKİSİ

4.2.1. Türkiye-Rusya İlişkileri ve SU-24 Uçak Krizi

Soğuk Savaş'tan sonraki on yıl boyunca Türkiye-Rusya ilişkileri rekabet kavramıyla tanımlanmıştır. İki ülke Çeçen ve Kürt kartlarını birbirine karşı kullanmıştır. 2000'lerde Türkiye'nin sıfır sorun politikası ve Putin'in iktidara gelişiyle ilişkilerde rekabet yerine işbirliği ve stratejik ortaklık söylemleri egemen olmuştur. Putin Dönemi'nde Türkiye ile Rusya arasında yapılan ilk protokol 'Avrasya Eylem Planı'dır. 2001'de her iki ülkenin Dışişleri Bakanları tarafından imzalanan protokol; ticaret, kültür ve turizm konularında işbirliğini içermektedir. Müşterek ekonomik çıkarlar, bölgesel güvenlik kaygıları ve politik gelişmeler; tüm dünyanın dikkatini çeken Türkiye Rusya yakınlaşmasının temel nedenleri olarak görülebilir. Bu gelişmeler içerisinde 2003'te TBMM'nin ABD askerleri ile ilgili aldığı karar, 600 yıllık Türk-Rus ilişkileri için dönüm noktası olarak görülmektedir. (Akgül, Rusya'nın Putin Dönemi Avrasya Enerji Politikaları'nın Türkiye-Rusya İlişkilerine Etkileri, 2007, s. 146-147) Türkiye Başbakanı Erdoğan'ın, 2004 yılı Aralık ayında gerçekleştirdiği Moskova ziyaretinde imzalanan 'Türkiye ve RF Arasında Dostluk ve Çok Boyutlu Ortaklığın Derinleştirilmesine Dair Ortak Deklarasyon' un ardından, Putin'in 2005 Ocak ayında Ankara'yı ziyaret etmesi; ekonomik ilişkilerle başlayan işbirliğinin politika ve bölgesel güvenlik konularına da yansıdığını göstermiştir. Aynı zamanda Türkiye'de Avrasyacılık tartışmalarını başlatan bu belge siyasi ve ekonomik ilişkiler ile terörle mücadeleyi kapsayan üç temel başlıkla şekillendirilmiştir. Avrasya Eylem Planı ile ilişkiler "Güçlendirilmiş Yapıcı Ortaklık" seviyesine çıkarılmıştır. Yalnızca 2005 yılında, Putin ve Erdoğan'ın dört kez bir araya gelmesi ilişkilerin boyutunun anlaşılması açısından önemlidir. Türkiye Rusya'nın Dünya Ticaret Örgütü üyeliğine ve İslam Konferansı Örgütü'ndeki gözlemci statüsüne destek vermiştir. 2010'da varılan vize muafiyeti anlaşmasıyla ilişkilerde dönüm noktası yaşanmıştır. Renkli Devrimler ve bu bağlamda ABD'nin bölgedeki varlığına karşı aynı tutumu sergileyen iki ülkenin aralarındaki mevcut sorunları geri plana iterek yakınlaştığı görülmüştür. Yakın ilişkiler ekonomik ve siyasi alanda dinamik ve kontrollü bir şekilde sürdürülmüştür. Özellikle dış ticaret,

turizm ve yatırım konularında büyük hacimli etkileşimler yaşanmıştır. Olumlu gidişata rağmen Ukrayna ve Kafkasya gibi jeopolitik açıdan sorunlu alanlar iki ülkenin ilişkilerine gölge düşüren gelişmeler yaratmıştır. Ardından Rusya'nın Suriye müdahalesi ile taraflar net olarak karşı karşıya gelmiştir. Kasım 2015'te Rus jetinin Türkiye tarafından düşürülmesi olayı ilişkileri kopma noktasına getirmiştir. Ancak 2016 Temmuz'unda gerçekleşen darbe girişimi sonrası Türkiye'nin yaşadığı iç ve dış sorunlarda Rusya'nın verdiği destekle birlikte ilişkiler siyasi ve ekonomik alanda iyileşme göstermiştir. (Şahin , 2018, s. 88-90) Avrasya'nın orta kuşağının Avrasyacılık entegrasyonunda Rusya'nın birincil müttefiki olan Türkiye'nin Rusya ile koordineli hareket ederek Ortadoğu'nun şekillenmesinde rol alması ABD'nin Ortadoğu'daki tek yanlı politikalarına güçlü bir alternatif oluşmuştur. ABD'nin tek taraflı olarak bölgeye dayattığı “Yeni Ortadoğu” inşası uluslararası toplumun ve bölgenin tepkisine yol açmıştır. Ancak Türkiye-Rusya-İran'dan oluşan de facto ittifak ABD'nin getirdiği kaosu aksine Suriye'de iç savaşın sonlandırılması için önemli bir mesafe kat etmiştir. Bu ittifak bölge ülkeleri için de cazip bir alternatif oluşturmaktadır. (Erol, 2017, s. 209)

ABD'nin muhalif gruplar lehine sürekli Suriye'de savaşa müdahil olması Rusya'nın ateşkesi bitirerek aniden Suriye'ye müdahale etmesine yol açmıştır. Rusya'nın Suriye'ye askeri müdahalesi kapsamında, Türkiye'nin hemen yanı başında yer alan Suriye'nin kuzeyindeki muhalif Türkmen grupları ve Türkmen yerleşim yerlerini hedef alması, iki ülke ilişkilerinde yeni bir krize sebep olmuştur. Türkiye, 24 Kasım 2015 tarihinde, hava sahasına giren Su-24 tipi Rus askeri uçağını, angajman kuralları gereği düşürmüş ve iki Rus askeri pilotu hayatını kaybetmiştir. Bu durum 2003 sonrası Avrasyacı birliktelikler umuduyla iyileşme sürecine giren Türkiye- Rusya ilişkilerini sıkıntıya sokmuştur. Rusya'nın stratejik ortak olarak gördüğü Türkiye'ye ekonomik yaptırımlar uygulamasına neden olmuştur. Dugin'in iddiasına göre Rusya, Türkiye'nin Suriye'ye askeri müdahalesine 2015 yılında, henüz Türkiye Rus askeri uçağını düşürmeden önce onay vermiştir ve bu nedenle Putin, uçak krizinde Türk müttefikleri tarafından ihanete uğradığını düşünerek büyük bir hayal kırıklığına uğramıştır. Ancak bir süre sonra Dugin'in, Türkiye'deki kontakları ile görüşmeleri akabinde, yaşanan olayın bir komplo olduğuna ikna olduğu ve iki ülke arasındaki diyalog kapısını açmak için bizzat girişimlerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Doğu Perinçek'e yakın

isimler vasıtasıyla Putin-Erdoğan arasında bir görüşme trafiği ayarlanmasına aracı olduğu söylenmektedir. Erdoğan ve Putin arasında yanlış anlaşılmalara sonucu meydana gelen irtibatsızlık Erdoğan'ın çeşitli vasıtalarla yaşanan hadisenin FETÖ bağlantılı olduğunu, üzüntülerini ifade ettiğini iletmesiyle sona ermiştir. 27 Haziran 2016 tarihinde Türkiye tarafından Rusya'ya, yaşanan olay nedeniyle üzüntü duyulduğu resmen sunulmuş ve iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşme süreci hızla başlamıştır. Fakat bundan üç hafta sonra, Dugin ve Malofeev tarafından daha önce Türk heyeti ile gerçekleştirilen görüşmede yapılan uyarı gerçekleşmiş ve Türkiye'de darbe girişiminde bulunulmuştur. Bu darbe girişiminin uçak krizi de dâhil olmak üzere Türkiye'nin Avrasyacı eksene yaklaşması, NATO ekseninden uzaklaşması sebebiyle CIA tarafından yaptırıldığı Dugin tarafından ifade edilmiştir. Krizin atlatılmasını müteakiben Dugin, Türkiye-Rusya ilişkilerinin zamanla düzelmesi için yeni aktivitelere gereksinim duyulduğunu, bundan sonra iki ülke ilişkilerinin eski haline dönmesinden ziyade tamamen yeni bir modele bürüneceğini, bu kapsamda Erdoğan'ın jeopolitik yönünü değiştirmesi ve Türkiye'nin NATO'dan çekilerek Avrasyacı yapıya bürünmesi gerektiğini vurgulamak suretiyle, atlatılan uçak krizini ve 15 Temmuz darbesini iki ülke ilişkilerinin geleceği için fırsata çevirmek istemektedir. Şu bir gerçektir ki, uçak krizinin çözülmesi akabinde Türkiye ile Rusya arasında, yine Suriye politikaları temelinde başlayan yakınlaşma, Astana Süreci ile birlikte Suriye'de uzayan çatışmaların en azından durulmasına imkân sağlamıştır. Bu kapsamda Dugin, iki ülke arasındaki krizin çözümünde oynadığı rol sayesinde sadece ikili ilişkileri değil, Suriye özelinde bölgenin de kaderini etkilemiş görünmektedir. (Annak, 2019, s. 91-96) Avrasya projesinin stratejik iki ülkesi olarak gördüğü Türkiye ve Rusya ilişkilerinin geliştirilmesi Türkiye'nin Avrasyacı eksene yaklaşmasının artık bölgesel ve küresel bir anlam ifade ettiği saptanmaktadır.

4.2.2. Rusya ile S-400 Ticareti

1. Körfez Savaşı sonrası tehditlerin artması sonucu Türkiye için hava savunma sistemi ihtiyaç haline gelmiştir. Savaş sonrası girişimlerde bulunan Türkiye, NATO müttefiki olan ABD'ye patriot hava savunma füzeleri almak üzere başvuruda bulunmuş fakat Amerikan Kongresi bu talebi reddetmiştir. ABD tercihi sonrası arayışlarını sürdüren Türkiye, NATO ittifakının diğer üyeleri

Fransa ve İtalya ortaklığına başvurmuştur. Türkiye hava savunma sistemi alırken en önemli hassasiyeti teknoloji paylaşımı olmuştur. Fransız- İtalyan ortaklığı buna müsaade etmemesi, teslimat sürelerinin uyuşmaması gibi nedenlerle vazgeçilmiştir. Türkiye bu kez bir diğer üretici olan Çin'den talepte bulunmuş ve Çin'le eğitim, ortak üretim ve teknoloji transferi dâhil, 3.4 milyar dolara geniş çaplı bir anlaşma yapmış ama bu anlaşma, ABD'nin itirazlarıyla Türkiye'nin "kendi füze programını kurmayı planladığı" gerekçesiyle iptal edilmiştir. Türkiye, son olarak Rusya'nın yolunu tutarak dünyanın en gelişmiş hava savunma sistemi olan S-400'leri alma konusunda Rusya ile anlaşmış, böylelikle diğerlerine nazaran daha kısa sürede, teknolojik gelişimleri birlikte gerçekleştirme taahhüdüyle ve çok daha ucuza hava savunma sistemi elde etme imkânı bulmuştur. İki ülke arasında 29 Aralık 2017 tarihinde imzalanan anlaşma ile 2.5 milyar dolar karşılığında 2 adet sistem ve 4 adet bataryanın ilk teslimatının Mart 2020'de yapılması kararlaştırılmıştır. Rusya'yla yapılan görüşmelerin son dönemlerinde Türkiye, Fransa ve İtalya arasında hava ve füze savunma sistemlerinin ortak üretiminde işbirliğini içeren "savunma işbirliği niyet beyanı" imzalanmıştır. NATO ülkeleri Fransa ve İtalya'yla da işbirliği içerisinde olduğundan Türkiye'nin S-400 alma girişimine ilk planda ihtiyatla yaklaşmış, Türkiye'nin egemenlik haklarını korumasının en tabii hakkı olduğunu söylemiştir. İlerleyen safhalarda Türkiye resmen bazı girişimlerde bulununca tepkiler sıklaşmış, S-400 sistemlerinin NATO sistemleriyle uyum sorunu yaşayacağı gibi gizli tehditlerle süreci yürütmüşlerdir. Türkiye'nin kararlı tavrı devam edince ABD'li yetkililer NATO teknolojisi dışında bırakılması, F-35 anlaşmasının bozulması gibi bir çok açık tehditte de bulunmuşlardır. (Strateji Düşünce ve Araştırma Merkezi, 2018)

ABD ve NATO ısrarla S-400 üzerinden tehditlerle, baskılarla Türkiye'nin bağımsızlığına müdahale kabiliyetini kaybetmek istememektedir. Anadolu Ajansına röportaj veren Prof.Dr.C. Sencer İmer, *"(Donald) Trump bunu çok açık söyledi; 'Önce Amerika' denilen, önce Amerikan çıkarları demektir. Biz de 'Önce Türkiye' diyeceğiz. Bundan daha doğal bir şey olamaz."* Askeri güç olmadığı sürece, bir ülkenin güvenliğini emniyette hissedemeyeceğini; bunu sadece ittifaklara yüklemenin ülkeyi koruma altına almayacağını vurgulayan İmer, "Bir NATO ülkesine yapılan hücum, bütün NATO ülkelerine yapılmıştır." maddesinin, NATO tarafından Türkiye için fiilen uygulanmadığını vurguladı. Prof. Dr. İmer, Türklerin, bir teknolojiyi öğrendikten sonra onu geliştirme kabiliyetlerinin

bulunduğuna işaret ederek, "Batı bize karşı yalnız askeri değil, sivil teknoloji transferinde de daima cimri olmuştur. Türkiye'ye bir teknoloji transferi olursa Türkiye onu alır daha sonra kendi milli sistemini yaratır. Çok önemli bu." dedi. Türkiye'nin Rusya ya da ABD tarafı bir devlet değil, bağımsız bir devlet olduğunun altını çizen İmer, şöyle devam etti: "Rusya ile Türkiye'nin müşterek çıkarları vardır. Bunlar stratejik çıkarlardır. Rusya'nın yumuşak karnı Karadeniz'dir. Dolayısıyla Karadeniz'in Montrö Anlaşması ile güvence altına alınması ve bir barış denizi olarak muhafaza edilmesi, Rusların en büyük çıkarıdır. Bizim de çıkarımızdır. Dolayısıyla S-400'ü Rusların bize vermesi, akabinde daha gelişmiş S500'ü vermesi, Türkiye'nin füze, uzay teknolojisine girmesi çok önemli. Türkiye, böylece caydırıcı bir güç oluyor. ABD ise burada şu endişeyi taşıyor; 'Ermeni, Kıbrıs, PKK, IŞİD, FETÖ sopalarını gösterdim mi, bunları yola getiririm'. Bunu yapamayacak. Türkiye ilk defa egemenlik hakkını Mustafa Kemal Atatürk'ten ve İsmet Paşa'nın özellikle 64 harekâtından sonra ortaya koyduğu gibi 'defacto' olarak ortaya koymuştur. Bu, bir varlık meselesidir." Sencer İmer, bu varlık meselesinin 15 Temmuz'da görüldüğünü, Ankara'nın FETÖ tarafından bombalandığını anımsatarak şunları söyledi: "Türkiye, kendini havadan kontrol, güvence altına almak mecburiyetinde. Bu bir savunma sistemi, bir taarruz sistemi değil. Amerika'nın bütün davası, yalnız silah satma değil, aynı zamanda Türkiye'yi 'höt' dediği zaman istediğini yapan, 'dur' dediği zaman duran bir ülke yapmak. Türkiye'nin Çin'le, Rusya'yla olan iş birliği ABD'yi çok rahatsız ediyor. Özellikle 'bir kuşak, bir yol' projesinde Türkiye'nin aktif rol alması da rahatsız edici hususlardan birisidir." (Çalık , Güven, & Taşdemir, 2019)

Türkiye'nin stratejik konularda bağımsız, çıkarlarına göre hareket etmesi, Avrasya'nın kendi içerisinde ürettiği çözümler ABD'yi rahatsız etmektedir. S-400 meselesi Türkiye'nin Avrasyacı yöneliminin açık ispatıdır. F-35'leri kaybetmeyi göze alarak gösterilen duruş çok önemlidir.

4.2.3.Suriye Savaşı'nda Bölgesel Çözüm Arayışları: Astana-Soçi Süreçleri

Ortadoğu ülkelerinde Arap baharı ile başlayan devrimler, 2011 yılında Rusya'nın Ortadoğu'daki en önemli müttefiki Suriye'ye sığırdığında, birçok uluslararası aktör ve terörist grupların dâhil olmasıyla uzun yıllar sürecektir bir iç savaş ortaya çıkmıştır. Türkiye, ABD, Fransa, Suudi Arabistan, Katar ve İran gibi birçok devletin müdahil olduğu bu soruna, Doğu Akdeniz'deki en önemli stratejik

müttefikini ve askeri üslerini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalan Rusya da beklendiği üzere dâhil olmuştur. Savaşın ilk dönemlerinde Türkiye, ABD ve Suudi Arabistan ile birlikte hareket etse de sonrasında ABD ile yaşanan derin krizler Türkiye'yi, Suriye konusunda Rusya'ya yakınlaşmak zorunda bırakan bir duruma dönmüştür. ABD'nin Suriye'de esas ortak olarak NATO müttefikleri olan Türkiye'yi değil, bölücü terör örgütünün Suriye uzantısı olan terörist bir yapıyı muhatap alması ve terör örgütünün Suriye alanında edindiği de facto kazanımlar, Türkiye'nin güney sınırları ve ülke bütünlüğü açısından açık bir tehdit haline dönmüştür. ABD'nin Suriye'de Türkiye'nin kazanım elde etmesini istememesi ve rahatlıkla sözünü geçirip kontrol edebileceği bir terörist grup üzerinden Suriye'de alan kazanma politikası, zaten son dönemde çok sayıda gerginlikler barındıran Türkiye-ABD ilişkilerinde, Suriye alanında çatışan çıkarlara dayalı bir rekabete yol açmıştır. (Annak, 2019, s. 91)

Suriye krizinin dokuzuncu yılında sahada askerî çatışmalar sürerken, krizi çözmek adına yürütülen diplomatik arayışlar da devam ediyor. 2012 yılından itibaren Cenevre'de ABD önderliğinde gerçekleştirilen diplomatik toplantılar başarısızlıkla sonuçlandı. Buna karşın uluslararası arenada Batılı siyasal düzene alternatif diplomatik çabalar olarak ön plana çıkan “Astana” ve “Soçi” zirveleri ise en azından bu aşamaya kadar Suriye'de daha büyük bir felaketin önüne geçti. Suriye krizini çözmek adına Astana ve Soçi’ de Türkiye, Rusya ve İran arasında yapılan görüşmeler, Suriye açısından olduğu kadar uluslararası sistemin çok aktörlü varlığını ve alternatif diplomatik imkânlarını ortaya koyması açısından da anlamlı ve önemlidir. Astana süreci bir yıl içinde sekiz toplantı yapılarak 2017 yılında başladı. 21 Aralık 2017'de yapılan sekizinci Astana toplantısı sonrası bazı kararlar alındı. Alınan kararlardan biri de Türkiye'nin İdlib'e girerken önüne konulan görevi yerine getirmesi gerekiyor şeklindeydi. Rusya ve İran Türkiye'nin İdlib'e girmesi adına Nusra ile çatışmasını planladıkları için buna onay verildiği belirtilmişti. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Rusya'nın Soçi kentinde 17 Eylül 2018'de buluştu. Taraflar ulusmadan İdlib'de silahlardan arındırılmış bir bölge kurulması konusunda anlaşmaya varılarak ayrıldı. Plana göre 15-20 kilometre derinliğinde ve 250 kilometre uzunluğundaki silahsızlandırma şeridinin silahlı örgütlerin kontrol ettiği bölgeden geçecekti. Suriye ordusu, bu gelişmeler üzerine gündemde olan İdlib

operasyonunu erteledi. Ancak Suriye ordusu ve silahlı örgütlerin (muhaliflerin) çatışması, anlaşmadan bir süre sonra artarak sürmeye başladı. Silahlardan arındırılmış bölge planı ise uygulanamadı. (BİA HABER MERKEZİ, 2020)

Bu noktada üç ülkenin devlet başkanları, 14 Şubat 2019'da Suriye'de barış ve istikrarın tesisi için yürütülen ortak çalışmaları gözden geçirmek üzere Soçi' de dördüncü kez bir araya geldi. Gerçekleştirilen ikili görüşmelerin ardından Üçlü Suriye Zirvesi, Cumhurbaşkanı Erdoğan, Putin ve Ruhaninin katılımıyla tamamlandı. Bundan önceki üçlü zirve 7 Eylül 2018'de Tahran'da gerçekleştirilirken, o tarihten itibaren bölgedeki en önemli gelişme ABD Başkanı Donald Trump'ın Suriye'den çekilme kararı oldu. Zirve sonrası gerçekleştirilen basın açıklamasında, ABD'nin güçlerini Suriye'den geri çekmesinin ülkenin istikrar ve güvenliğine önemli katkı sağlayacağı belirtildi. Ancak üç lider de Başkan Trump'ın aldığı bu kararın yerine getirilip getirilmeyeceği ya da sürecin nasıl işleyeceği konusunda çekincelere sahip. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Trump'ın kararının gerçekleşmesinin önemli olduğunu ancak bölgede oluşan güç boşluğunu PYD/YPG veya DAESH'in doldurmasına asla izin verilmemesi gerektiğini dile getirdi. Suriye'nin toprak bütünlüğünün önemini vurgulayan Erdoğan, İran ve Rusya ile ABD'nin çekilme sürecini yakından takip ettiklerini belirtti. ABD'nin geri çekilme sürecinin bölgedeki terör tehdidini yok etmesi gerektiğini söyleyen Erdoğan, Türkiye'nin ilk önceliğinin güney sınırlarında bir terör koridoruna izin vermemek olduğunu belirtti. İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani ise ABD'nin güçlerini Suriye'den çekmesinin Suriye halkına mutluluk vereceğini ancak bu konuda iyimser olmadıklarını ifade etti. ABD'nin politikalarının bölge halkının menfaatlerine karşı olduğunu belirten Ruhani, Türkiye'nin güney sınırlarıyla ilgili duyduğu endişeyi ise haklı bulduklarını söyledi. (Çalışkan , 2019)

Türkiye endişelerinde haklı çıktı ve güney sınırında çeşitli taciz atışları, çatışmalar gerçekleştirildi. Süreç sonrasında Barış Pınarı Harekâtını başlatan Türkiye geniş kapsamlı bir sınır temizliği faaliyeti gerçekleştirdi. Bu sürecin sonunda ise 22 Ekim 2019'da Soçi Mutabakatı ismiyle anılacak olan 10 maddelik anlaşmanın imzalandığı görüşme gerçekleştirildi. Sürecin en uzun görüşmesi olarak kayıtlara geçen Soçi görüşmesi bir mutabakat metniyle sonuçlandırıldı. Buna göre;

- “ Her iki taraf Suriye'nin siyasi birliği ve toprak bütünlüğünün muhafazasına ve Türkiye'nin milli güvenliğinin korunmasına olan bağlılıklarını teyit ederler.

- Terörizmin tüm şekil ve tezahürleriyle mücadele etme ve Suriye topraklarındaki ayrılıkçı gündemleri boşa çıkarma yönündeki kararlılıklarını vurgularlar.

- Bu çerçevede, Tel Abyad ve Ras Al Ayn'ı içine alan 32 km derinliğindeki mevcut Barış Pınarı Harekâtı alanındaki yerleşik statüko muhafaza edilecektir.

- Her iki taraf Adana Anlaşması'nın önemini teyit eder. Rusya Federasyonu mevcut koşullarda Adana Anlaşması'nın uygulanmasını kolaylaştıracaktır.

- 23 Ekim 2019, öğlen saat 12.00'den itibaren, Rus askeri polisi ve Suriye sınır muhafızları, Barış Pınarı Harekât alanının dışında kalan Türkiye-Suriye sınırının Suriye tarafına, YPG unsurları ve silahlarının Türkiye-Suriye sınırından itibaren 30 km'nin dışına çıkarılmasını temin etmek üzere girecektir. Bu işlem 150 saat içinde tamamlanacaktır. Aynı saat itibarıyla, mevcut Barış Pınarı Harekât alanı sınırlarının batısı ve doğusunda 10 km derinlikte Kamışlı şehri hariç Türk-Rus ortak devriyeleri başlayacaktır.

- Münbiç ve Tel Rıfat'tan bütün YPG unsurları silahlarıyla birlikte çıkarılacaktır.

- Her iki taraf terörist unsurların sızmalarının önlenmesinin temini için gerekli tedbirleri alacaktır.

- Mültecilerin güvenli ve gönüllü şekilde geri dönüşlerini kolaylaştırmak maksadıyla ortak çalışma yapılacaktır.

- Bu muhtıranın uygulanmasını gözetmek ve koordine etmek amacıyla müşterek bir denetim ve doğrulama mekanizması ihdas edilecektir.

- Taraflar Astana Mekanizması çerçevesinde Suriye ihtilafına kalıcı bir siyasi çözüm bulunması amacıyla çalışmalarını sürdürecektir ve Anayasa Komitesi'nin faaliyetlerini destekleyecektir.” (BİA HABER MERKEZİ, 2020)

Suriye’de kalıcı çözüm arayan Erdoğan ve Putin bu mutabakatla bölgesel sorunlara bölgesel çözümler bulma bağlamında çok önemli bir işe imza

atmışlardır. Fakat Suriye yönetiminin Anayasa süreçlerini başlatmaması, Rusya'nın mutabakata yeterince bağlılık göstermemesi sürecin günümüzde tıkanmasına yol açmıştır. Suriye'de tıkanan bu süreç Avrasya mutabakatını da sekteye uğratmaktadır. Avrasyacı bakış açısıyla bölgenin en stratejik ülkeleri Türkiye-Rusya-İran tarafından yürütülen Astana- Soçi süreçleri meyvesini vereceği vakitte bir şekilde yerel unsurlar harekete geçirilerek bölgesel barışın önü kesilmek istenmektedir. Türkiye'nin güvenlik endişeleri giderilmeden mutabakatın uygulanması mümkün gözükmemektedir. ABD tarafından güney sınırında terör koridoru oluşmasına izin vermeyen Türkiye güvenlik taleplerinde haklıdır. Avrasyacı bakışla çözüme yaklaşan bölge ülkeleri samimiyet göstermeli Türkiye'yi NATO reflekslerine mahkûm etmemelidir. Bölgesel sorunlara bölgesel çözüm arayışları önemlidir, ısrarcı olunmalıdır.

5. SONUÇ

Türk Dış Politikasının süreklilik unsurları olan “Statükoculuk” ve “Batıcılık” Türkiye'nin kuruluşunun 100.yılına yaklaştığı günümüz konjonktüründe problem çözmede yetersiz kalmaktadır. Uzun yıllardır süregelen Batı ve ABD hegemonyasının yerini Soğuk Savaşın nihayete ermesiyle çok kutuplu çok boyutlu bir uluslararası sistem almıştır. AKP hükümetlerinde danışmanların dış politikayı yönlendirmesi tıpkı Rusya'da Dugin'in perde gerisinden kurguladığı politika süreci gibi Türkiye'yi bu yeni konjonktüre hazırlamak, Türkiye'yi bölgesel ve küresel bir aktör haline getirmek için yeni bir strateji ortaya konulmuştur. 2000'lerin ilk yarısında AKP politika yapıcılarını geliştiren “merkez ülke” stratejisinin beş temel ayağından birisi olan “çok boyutlu dış politika ilkesi dâhilinde Türk Dış Politikasının geleneksel ABD-NATO-AB boyutu dışında Avrasya, Ortadoğu, Balkanlar, Afrika ve Latin Amerika gibi boyutlarının da öne çıkarıldığı görülmektedir. AKP yöneticilerinin kendi hükümetleri döneminde pek çok ülkede açılan yeni büyükelçilik ve başkonsolosluk sayılarına işaret ederek Türkiye'nin dünya siyasetinde önemli bir aktör haline geldiği iddiasını gündemde tutmalarını da bu kapsamda değerlendirmek mümkündür. AKP tarafından “çok boyutlu-çok kulvarlı dış politika” olarak adlandırılan ilke esasen Türkiye'nin son dönemde bölgesel ve küresel siyasette kendisine atfettiği “lider ülke” rolünü başarıyla oynayabilmesi

için gerekli olan pragmatik bir araçtır. Türkiye dış politikada yeni seçenekleri tarihi boyunca pragmatizm penceresinden değerlendirdiği için dönemsel başarılar elde etmekle beraber dış politikada istikrarlı bir başarı ortaya koyamamıştır.

Rusya Klasik Avrasyacılığı Yeni-Avrasyacılığa dönüştürürken Yeni-Avrasyacılığı da kendi içerisinde dönüştürmeyi hedeflemiştir. Dönemin şartlarında Putin'in de etkisiyle ideolojik prangalardan ve konjonktürel pragmatizmden etkilenmeden uzun soluklu bir devlet politikası inşa etmeyi başarmıştır. Türkiye ise Yeni-Osmanlılık tezinde “komşularla sıfır sorun” “çok boyutlu dış politika” gibi iddialı söylemleri konjonktürel pragmatik katkıların esaretine terk etmiştir. İç politikada seçim malzemesi olarak tüketilen jeopolitik stratejiler, çok yönlü katkı beklerken çok boyutlu problemler dizisi olarak Türk Dış Politikasının karşısına gelmiştir. Politika yapıcılar dış politikayı iç politikanın konusu haline o kadar dönüştürmüşlerdir ki artık problemler çözülemez hâle gelmiştir. Politika yanlışlarının neden olduğu krizler, 15 Temmuz darbesiyle Türkiye'yi büyük bir çıkmazın içine sürüklemiştir. Dört bir taraftan krizlerle boğuşan Türkiye, bu kez kendi içerisinde dahi siyasi istikrar problemi yaşamıştır.

Türkiye'nin 15 Temmuz sonrası dönemde bütün hatalardan ders çıkararak yürüttüğü politika kendi politik seçeneklerini arayan, milli bir eksen oluşturmaya çalışan bir görüntü ortaya koymaktadır. Türkiye'nin Avrasya Jeopolitiğini doğru okuması, salt Atlantikçi reflekslerle dış politika tercihlerinde bulunmaması önemlidir. Fakat bu stratejinin de konjoktürel pragmatizme yenik düşmemesi için istikrarlı bir pratik uygulanmalıdır.

Türkiye'de eksen tartışmalarının yaşanması tabiidir. Küresel ölçekte dış politikada ciddi değişimler gözlenmektedir. Rusya ve Çin'in gerek bölgesel gerek küresel sorunlara çok boyutlu çözüm arayışları ABD hegemonyasını tartışmaya açmaktadır. Suriye savaşında marjinal grupların ardında çözümsüzlük stratejisi izleyen ABD karşısında Rusya-İran-Türkiye “Astana Üçlüsü” nün çözüm arayışları son dönemde en önemli arayışların başında gelmektedir. Türkiye'nin dış politikasının ana eksenleri üzerinde ısrarı Batı ve ABD'nin güç kaybettiği bu dönemde yersiz olacaktır. Türkiye NATO ittifak sisteminin ve Batı ile olan ilişkilerinden elde ettiği kazanımları muhafaza ederek yeni arayışların, yeni seçeneklerin üzerinde durmak elzemdir.

Türkiye'nin yeni eksenini Rusya güdümünde bir Yeni-Avrasyacılık olmamalıdır. Salt ideolojik yaklaşımların dış politikada bölgesel ve küresel sorunlarda ne kadar acı tecrübeler üretebildiğine şahitlik ettik. Türkiye bağımsız politika üretmeyi başarmalıdır. Elbette güç dengelerini muhafaza etmek önemlidir. Fakat denge kurmak için de çıkarlarından vazgeçmek akılcı değildir. Türkiye son dönemde gerek Suriye krizinde, gerek S-400'ler konusunda akılcı tercihler yapmıştır. ABD bağımlılığını ortadan kaldırmak için yeni bir Rusya bağımlılığı inşa etmek Türkiye'nin faydasına olmayacaktır. Ancak Rusya ile olan işbirliği her alanda geliştirilmelidir.

Türkiye-Rusya işbirliğinin son yıllarda enerji, inşaat, turizm ve teknoloji konularında önemli seviyelere geldiği görülmektedir. 2014 yılında yapılan anlaşmayla ortaya konulan Türk Akımı projesi enerji alanındaki işbirliğine örnek teşkil etmektedir. Ukrayna ve Bulgaristan'ın Avrupa yanlısı politikalar izlemesi nedeniyle yeni enerji güzergâhları arayan Rusya'nın Ukrayna üzerinden Avrupa'ya sattığı doğalgazı Karadeniz altından götürmek yerine Türkiye üzerinden götürme talebi üzerine Güney Akımı projesini iptal edilmiş, hem Türkiye-AB ilişkileri hem de Rusya-Türkiye ilişkilerine etki edecek Türk Akımı projesi tasarlanmıştır. Türk akımı projesi Güney Akımına nazaran daha kısa olması sebebiyle Rusya'ya, Rus gazının Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaşacak olması ise Türkiye'ye ekonomik ve stratejik açıdan büyük avantajlar sağlayacaktır. Türkiye için projedeki en stratejik konu Türkiye'nin projenin uygulayıcılarından, paydaşlarından olması olacaktır. Rusya ile bu konuda mutabakat sağlanıp bir an önce uygulamaya geçilmesi her iki ülkenin de yararına olacaktır. Türk Akımı projesiyle Türkiye'nin yıllık doğalgaz tüketiminin yaklaşık üçte biri sağlanacak olup, TANAP gibi projelerle beraber Türkiye'nin hem enerji sağlayan, hem enerji ileten stratejik bir enerji merkezine dönüştürülmesi Türkiye'nin geleceği açısından çok önemlidir. Günümüzde enerji, dış politikayı belirleyen en önemli faktörlerden bir tanesidir. Türkiye ve Rusya'nın enerji alanındaki işbirlikleri iki ülke arasındaki politik ilişkileri de olumlu yönde etkileyecektir. Türkiye-Rusya ilişkileri gelişerek, çeşitlenerek devam etmektedir. Akkuyu Nükleer Enerji Santrali'nin Rus bir şirket tarafından yapılacak olması enerji alanında işbirliklerinin çeşitlenmesine önemli bir örnektir. Türk müteahhitlerin, Rus inşaat sektörünün yaklaşık beşte birine hâkim olması, inşaat

sektöründe lider ülkelerden birisi olan Türkiye'nin Rus inşaat sektöründeki etkinliğini göstermektedir. Türkiye ve Rusya arasında 1984'te imzalanan ve 1987'de yürürlüğe giren anlaşmaya göre Türkiye 25 yıl boyunca Rusya'dan gaz satın almayı taahhüt etmiş, buna karşılık verilen paranın yüzde 70'inin Rusya tarafından Türk şirketlerinin mal ve hizmetlerine ödenmesi öngörülmüştür. Bu anlaşma Türk inşaat sektörünün Rusya pazarında etkin olmasını sağlamıştır. İnşaat sektörü Türk-Rus ilişkileri için vazgeçilmez konuma gelmiştir. İlişkilerin yoğunlaştığı ve özellikle Türkiye tarafına büyük katkı sağladığı bir diğer sektör ise turizm sektörüdür. Türkiye'ye gelen yıllık yabancı turistin yaklaşık yüzde 12'si Rusya'dan gelmektedir. Türkiye ekonomisini son yıllarda ayakta tutan turizm sektöründe Rus turistlerin payı yadsınamaz. Bu alandaki işbirliği de her iki ülke açısından çok önemlidir. Türk-Rus ilişkileri enerjiden inşaata, turizmden teknolojiye bir çok alanda Avrasya coğrafyası için örnek teşkil edecek şekilde ilerlemekte, Türkiye ve Rusya birbirini tamamlamaktadır. Karşılıklı işbirliğine dayalı ilişkiler kurulması, ilişkilerin yeni bağımlılıklara yol açmaması Avrasyacılığın geleceği için de önem teşkil etmektedir. Bölgesel entegrasyonun siyasi birliktelik gerçekleşmeden de karşılıklı çıkar ilişkisi kapsamında gerçekleşebileceğini örneklemektedir.

Türkiye Avrasya ile ilişkilerini geliştirirken tek seçenekli tek kutuplu yeni bir arayışın içinde olmamalıdır. Türkiye'nin arayışında olması gereken eksen "Türk Ekseni"dir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin âli menfaatlerini önceleyen, kendimize ait bir Türk Avrasyacılığı, Orta Asya ülkeleriyle kurulacak yeni temaslar, oluşturulabilecek stratejik ilişkiler Türkiye'nin Orta Doğu'daki "değerli yalnızlığını" sona erdirebilir. Günümüz şartlarında hiçbir ülke tek başına varlığını sürdüremeyecektir. Bu anlamda Avrasyacı görüşlerin dillendirilmesi, Avrasyacılığın politik çeşitlilik anlamında yeniden yorumlanması Türkiye'ye manevra alanı açmaktadır. Klasik Avrasyacıların Slavların ve Türklerin Avrasya coğrafyasında birlikte oldukları, birbirine düşmedikleri dönemlerde uzun süren istikrar dönemlerini yönettikleri söylemi gerçekliğini korumaktadır. Çünkü coğrafya aidiyettir. Avrasya toplumları toprağa karşı aidiyet iç güdüsünü taşırlar. Vatan, toprak, devlet kavramları hâlen politikalarının en önemli unsurlarıdır. Avrasya'da kurulacak stratejik birliktelikler aidiyet bilincini geliştirecek, Avrasya toplumlarının ortak bir ticaret, ortak bir hukuk sistemi olabilecektir. Türkiye,

medeniyet birikimiyle bölgesinde liderlik rolünü üstlenebilir. Kendi ekseninde kendi yörüngesinde bir Avrasya politikası oluşturabilir. Bunun için de “Adriyatik’ten Çin Seddine” diye kavramsallaştırdığımız Avrasya coğrafyasını kapsayan, ekonomi odaklı, kültürel birliktelik politikalarıyla desteklenen, kendi siyasi kurumları olan “Türk Ekseni” politikası uygulamaya konulmalıdır. Son dönemde Doğu Akdeniz ve Karadeniz’de yapılan enerji bağımlılığını ortadan kaldırmaya yönelik sondaj faaliyetleri yeni eksenin ilk işaretleri olarak görülebilir.

Rus siyasetçiler ve ideologlar Avrasya coğrafyasını Avrupa ve Asya’dan farklı, Rusya’ya ait bir politik alan olarak tanımlamışlardır. Rusya’nın bu tahakküm siyaseti, Avrasya üzerinde etki alanı oluşturmaya çalışan ABD ile Rusya arasında rekabete yol açmıştır. Türkiye ise Avrasya’yı Rusya gibi bölünmeye matuf bir alan olarak değerlendirmemiştir. Türkiye, jeopolitik konumu gereği kara parçaları arasında yaptığı uzlaştırmacı pozisyonunu Avrasya siyasetinde de muhafaza etmiştir. Doğu ile Batı’nın çatışma alanı olmak yerine gelişme bir birleşim alanı olmayı tercih etmiştir. Bu anlamda Türkiye’nin kendi eksenini oluşturması yalnızca kendi problemlerini çözmeye değil aynı zamanda bölgesel ve küresel ölçekli problemlerin çözümüne de zemin hazırlayacaktır.

Türkiye, Soğuk Savaş döneminin sonrasında Sovyetlerden ayrılan soydaş Türk cumhuriyetlerine duygusal yaklaşım sergilediği dönemde de doksanların son döneminde daha pragmatik ve ekonomi odaklı bir strateji yürüttüğü dönemde de hiçbir zaman Avrasya’yı Avrupa karşısında bir alternatif seçenek olarak görmemiştir. Dış politikada yalnızca batı blokuna karşı elini güçlendirmek için kullanılan bir argüman olmuştur.. Bu durum, esas görüş ve iddialarını Batı ve ABD karşıtlığı üzerine temellendirmiş olan fakat Sovyet sonrası Rus Avrasyacılığını örnek alarak ortaya çıkan ‘Türk Avrasyacılığı’ veya ‘Avrasyacılığın Türkiye versiyonu’ gibi iddiaları da doksanlı yılların sonuna kadar zayıflamasına neden olmuştur. Dolayısıyla yeni dönemde bu kısır tartışmaların odağında olmamak için izlenen politikalarda istikrar ve samimiyete önem verilmelidir.

Türk Dış Politikasında yeni eksen oluştururken dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da kimlik inşa sürecidir. Avrasyacılık yeni bir ulus inşa etme projesi değildir. Gaspıralı İsmail’in Ruslardan bile daha önce ortaya koyduğu

fikriyatında Avrasya'da, hiçbir zaman ortak bir kimlik olarak Avrasyalı kimliği kullanılmamıştır. Avrasyalı kimliği özel olarak inşa edilmemiş, her biri kendi özgünlüğüyle, çeşitliliğiyle, tarihiyle ve kültürüyle Rus-Türk ve Avrasya toplumlarının ortak yaşam ve gelişim alanı olarak görülmüştür. Türk Avrasyacıları Avrasyacılığı, Rus-Türk ve Avrasya halklarının işbirliğini esas alan ve coğrafyaya dayalı olan bir siyaset olarak değerlendirmelidir. Bu süreçte politika yapıcılarının Rusların kimlikçi ve üstenci üsluplarına pâyeye vermemeleri gerekmektedir.

Ülkeler tarihindeki önemli kırılma noktaları her daim Avrasyacılığın yeniden yorumlanmasına yol açmıştır. Türkiye için de 15 Temmuz bu türden bir kırılma noktası olmuştur. Avrasyacılığı bu manada bir reaksiyon hareketi olarak uygulamak doğru olmamıştır. Avrasyacılığın pratikte en başarılı olduğu dönem Putin dönemidir. Bu dönemi analiz ettiğimizde Putin'in Avrasyacı geleneklerle, gerçekçi-pragmatist politikaları mezcettiği görülür. Türkiye'nin de bu süreci salt dönemsel batı karşıtlığı üzerinden yürütmemesi, politik eksenini kurumsallaştırması gerekmektedir.

Türkiye Avrasya'da lider ülke rolünü üstlenmek isterken Rusya'yı dışlarsa bu uygulama gerçekçi bir strateji olmaz. Turancılık görüşü tercih edilip, Rusya dışında Avrasya'daki Türk ülkeleri merkeze alınırsa bu çeşit bir Türk Avrasyacılığı, Rus Avrasyacıları tarafından kabul görmez ve olumsuz sonuçlar doğurur. Türk Avrasyacılığında merkez ülke olarak nasıl Türkiye değerlendiriliyorsa Rus Avrasyacılığında da Rus merkezli bakış açısı doğaldır. Türkler kendi Avrasyacılığını, Turancılığını, bağımsız politikalarını uygularken Rus görüşlerini önemsemelidirler. Türkler ve Ruslar uzun yıllar Avrasya ve cihan hâkimiyeti iddiası taşıyan milletlerdir. Nasıl batıcılık politikası uygulanırken bir yandan Statükoculuk uygulanarak konjonktürel dengeler korunuyorsa, Avrasyacılık politikası uygulanırken de Rus politikasını dengede tutmak ve bir statüko oluşturmak gerekmektedir. Bu statükonun liderler arasında oluşturulması jeopolitik birliktelik için çok önemli olacaktır. Rusya'yla gerçekleştirilen enerji birliktelikleri, ticari faaliyetler göstermektedir ki stratejik ortaklık mümkündür. Bu tez üzerinde ısrarcı olunmalıdır.

Sonuç olarak Avrasyacılığın yeni bir dış politik eksen olarak teorik zemininin hazırlanıp, kurumsallaştırılması bugün muğlakta kalan birçok hususu çözüme kavuşturacaktır. Türkiye Avrasya kökenine sahip çıkarak dış politikasında çeşitlik sağlayacak, bu çeşitlik statükocu ve batıcı eksendeki kazanımlarını da elinde tutabilmesinin anahtarı olacaktır. Türkiye yeni bir psikolojiyle karşı karşıyadır. Bu psikolojiyi doğru yönetmek 21.yüzyılda Türklerin etkili olmasının anahtarı olacaktır. Komşularıyla sorunlarını çözmüş, Avrasya ile güçlü ilişkiler tesis etmiş bir Türkiye hem doğuda hem batıda aranan ülke olacaktır; bu çerçevede Çin Halk Cumhuriyeti'nin “Bir Kuşak-Bir Yol” projesi de önemli olacaktır. Türkiye sahip olduğu 200 yıllık batıcılık birikimlerini, Avrasya mirasıyla birleştirirse ekonomik ve siyasi olarak güçlü, küresel çapta lider ülke pozisyonuna ulaşacaktır.

KAYNAKÇA

- Akgül, F. (2007). Rusya'nın Putin Dönemi Avrasya Enerji Politikaları'nın Türkiye-Rusya İlişkilerine Etkileri. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 3(5), 129-157.
- Akgül, F. (2009). *Rusya ve Türkiye'de Avrasyacılık*. İstanbul: IQ KÜLTÜR SANAT YAYINCILIK.
- Aktaş, H. (2013). Kafkaslar Kuşağında Trabzon'un Jeopolitiği. *EkoAvrasya*(22), 26-27.
- Altun, S. H. (2018, Ekim 10). *Tarih Ekonomi ve Siyaset Araştırmaları Derneği*. Şubat 25, 2020 tarihinde <https://www.tesadernegi.org/>:
<https://www.tesadernegi.org/avrasyacilik-rusya-ve-turkiyede-avrasyacilik-anlayislari.html?d6c7c7&d6c7c7> adresinden alındı
- Annak, E. (2019, Temmuz). Türkiye-Rusya Federasyonu İlişkilerinde Alexander Dugin'in Etkisi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Armağan, Z. (2011). Avrasya Birliği. *Pusula Dergisi*(12), 1-3.
- Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. (2006). *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri 1-3*. Ankara: Divan Yayıncılık.
- Aydınlık Dergisi. (2001). "Türkiye'nin Şanghay Örgütüne Adım Atması," . *Aydınlık*.
- Bahrevskiy, E., & Yılmaz, S. (2017). *Rusya ve Türkiye Avrasya Paktı Mümkün Mü?* (1. b.). Ankara: SRT Yayınları.
- Balcı, A. (2008). *Türkiye Dış Politikası İlkeler, Aktörler ve Uygulamalar*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- BİA HABER MERKEZİ. (2020). *Bianet Bağımsız İletişim Ağı*. m.bianet.org:
<https://m.bianet.org/bianet/militarizm/220660-soci-ve-astana-surecleri-neydi-neden-tikandi> adresinden alınmıştır

Bilgiç, M. (2016, Mayıs 4). Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım ve Türkiye'ye Etkileri.

Bilgesam Analiz, s. 1-13.

Cafersoy, N. (2002). Rus Jeopolitik Düşüncesinde Misyon Arayışları. *Avrasya Dosyası*,

Jeopolitik Özel, 8(4), 51-101.

Çalık , B., Güven, B., & Taşdemir, F. (2019, Haziran 23). *Anadolu Ajansı*. Temmuz 25, 2020

tarihinde www.aa.com.tr: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/s-400-turkiye-icin-bir-egemenlik-sorunu-haline-gelmistir/1513112> adresinden alındı

Çalışkan , B. (2019, Mart 13). *İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*. Ağustos 1, 2020

tarihinde www.insamer.com: https://insamer.com/tr/suriyenin-siyasal-cozumu-ve-soci-sureci_2051.html adresinden alındı

Çomak, İ. (2006). Rusya, Putin ve Avrasyacılık. İ. Çomak içinde, *Rusya Stratejik*

Araştırmaları-1 (s. 89-99). İstanbul: Tasam Yayınları.

Dağı, Z. (2002). *Rusya'nın Dönüşümü Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika*. İstanbul: Boyut

Kitapları.

Davutoğlu, A. (2010). *Stratejik Derinlik* (56. b.). İstanbul: Küre Yayınları.

Dugin, A. (2018). *Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım* (10. b.). İstanbul: Küre Yayınları.

Efegil, E. (2010). Türk Dış Politikasında Yeni Bir Karar Verme Modeli Önerisi. E. Efegil, &

C. Yenigün içinde, *Türkiye'nin Değişen Dış Politikası* (s. 103-127). İstanbul: Nobel Yayıncılık.

Erol, M. S. (2017). Yeni Dünya Düzeni-Yeni Ortadoğu İnşasında "Türkiye-Rusya-İran

Üçlüsü" ve Avrasya Sürecinin Geleceği. VII. *Karadeniz Sempozyumu "TürkRus İlişkileri" Bildiriler Kitabı* (s. 208-215). içinde

Erol, M. S., & Ozan, E. (2011). Türk Dış Politikasında Süreklilik Unsuru Olarak Siyasal

Rejim. *Gazi Akademik Bakış* , 13-38.

Erşen, E. (2013). Türk Dış Politikasında Avrasya Yönelimi ve Şanghay İşbirliği Örgütü.

Ortadoğu Analiz, 5(52), 14-23.

Gözen , R. (2009). *İmparatorluktan Küresel Aktörlüğe Türkiye'nin Dış Politikası*. İstanbul:

Palme Yayınları.

- Gözen, R. (2010). Türk Dış Politikasında Değişim Var Mı? E. Efeğil, & C. Yenigün içinde, *Türkiye'nin Değişen Dış Politikası* (s. 19-37). İstanbul: Nobel Yayıncılık.
- İmanov, V. (2008). *Avrasyacılık-Rusya'nın Kimlik Arayışı*. İstanbul: Küre Yayınları.
- İsmayılov, M. (2011). *Avrasyacılık Mukayeseli Br Okuma Rusya ve Türkiye Örneği*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- İşyar, Ö. G. (2018). *Avrasya ve Avrasyacılık* (3. b.). Bursa: Dora Yayınları.
- Karabağ, M. (2016, Haziran 16). *Kırmızılar*. Nisan 15, 2020 tarihinde www.kirmizilar.com:
<https://kirmizilar.com/tr/index.php/tartisma-2/item/76-rus-emperyalizmi-%C4%B1c%C4%B1n-yeni-bir-ideoloji-neo-avrasyacilik> adresinden alındı
- Karluk, R. (2013). *Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri: Bir Çıkmaz Sokak*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Kaya, E. (2015). Dış Politikada Değişim: AKP Dönemi Türk Dış Politikası. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(7), 72-92.
- Kissinger, H. (2004). *Diplomasi* (17. b.). (İ. Kurt, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kurt, S. (2019). Dugin'in Avrasyacılık Anlayışında Türkiye'nin Yeri. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 15(31), 425-467.
- Külünk, A. (2017). Avrasyacılık Düşüncesi ve Soğuk Savaş Sonrası Türk Dış Politikasına Etkisi. Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Musaoğlu, N. (2008). Avrasyacılığın Rus ve Türk(Kazak) Versiyonları İle Türkiye'de Avrasyacılığın Jeopolitik Ortak Paydası: "Türk Dünyası". *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 59-86.
- Oran, B. (2013). *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* (6. b., Cilt 1). İstanbul: İletişim.
- Örmeci, O. (2013, Mart 14). *Politika Akademisi*. Nisan 17, 2020 tarihinde www.politikaakademisi.org:
<http://politikaakademisi.org/2013/03/14/avrasyacilik/> adresinden alındı

- Öztürk , Y. (2015). Avrasya Birliği Projesi ve Türk Dış Politikasına Yansımaları. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, 2(2), 223-244.
- Perinçek, D. (1996). *Avrasya Seçeneği: Türkiye İçin Bağımsız Dış Politika*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Serbest, B. (2017). Tarihsel Süreçte Rus Avrasyacılığı: Klasik Avrasyacılıktan Neo-Avrasyacılığa. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(3), 285-307.
- Strateji Düşünce ve Araştırma Merkezi. (2018, Ocak 3). *TÜRKİYE-RUSYA S-400 ANLAŞMASI VE TÜRKİYE-NATO İLİŞKİLERİ*. Ağustos 1, 2020 tarihinde [www.sdam.org.tr: http://sdam.org.tr/image/foto/2018/01/03/TURKIYE-RUSYA-S-400-ANLASMASI-VE-TURKIYE-NATO-ILISKILERI_1514985634.pdf](http://sdam.org.tr: http://sdam.org.tr/image/foto/2018/01/03/TURKIYE-RUSYA-S-400-ANLASMASI-VE-TURKIYE-NATO-ILISKILERI_1514985634.pdf) adresinden alındı
- Şahin , S. (2018). Rusya'nın Yeni Avrasyacılık İdeolojisi Bağlamında Türk Dış Politikası. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Trenin, D. (2002). *The End of Eurasia: Russia on the Border Between Geopolitics and Globalization* . Brookings Institution Press.
- Tüysüzöğlu, G. (2013). Milenyum Sonrası Türk Dış Politikası: Yeni Osmanlılık ve Türk Avrasyacılığı Ekseninde İnşa Edilen Bir Pragmatizm. *Alternatif Politika*, 5(3), 295-323.
- Uysal, H. (2016, Kasım 27). www.kirmizilar.com. Nisan 15, 2020 tarihinde [www.kirmizilar.com: https://www.kirmizilar.com/tr/index.php/tartisma/item/308-tarihi-surec-icinde-yeni-avrasyacilik](https://www.kirmizilar.com/tr/index.php/tartisma/item/308-tarihi-surec-icinde-yeni-avrasyacilik) adresinden alındı
- Yılmaz, R. (2016). Türk Dış Politikasında Avrasyacı Arayışlar "Türk Eksenli" Politikası. *EkoAvrasya (Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Dergisi)*(34), 16-18.
- Yılmaz, S. (2015). Yeni Avrasyacılık ve Rusya. *SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI DERGİSİ*(34), 111-120.